

TARTALOM

TANULMÁNYOK

DR. SIPOS LÁSZLÓ 5
Adatok és gondolatok a magyarországi gyermekbűnözésről

DR. MISKOLCZI BARNA 23
Mulasztásban?
(Tűnődés a Btk. 314 §-a (1) bekezdésének b) pontja körül)

DR. FÜLÖP ÁGNES 39
A segítségnyújtás elmulasztása a veszélyhelyzetet előidéző által
(Jogelvek, jogi szabályok és realitások)

DISPUTA – KEREKASZTAL-BESZÉLGETÉS

DR. ANTAL SZILVIA 49
A büntetés és intézkedések foganatba vétele

FIGYELŐ – EGYESÜLETI HÍREK

DR. FAZEKAS GÉZA 51
Egy bogaras ember
(Interjú dr. Márkus Andrással)

Összefoglaló a Kriminálexpőről 55

FIGYELŐ – ÜGYÉSZI HÍREK

DR. VENCZL LÁSZLÓ 59
Az Ügészek Nemzetközi Egyesülete (IAP)

DR. TESZLER DÁNIEL – DR. LÓRINCZY JUDIT 65
Beszámoló az ÜOE Baranya Megyei Tagozatának a tiltott pornográf felvétellel visszaélés büntetével kapcsolatban tartott konferenciájáról

FIGYELŐ – OKRI HÍREK

DR. LIGETI MIKLÓS 71
Büntető- és kriminálpolitikai-, illetve büntetőjog-alkotás
Magyarországon 1993-2003 között, I. rész

FIGYELŐ – EURÓPAI KITEKINTŐ

Dr. BORBÍRÓ ANDREA 75

A sokarcú bűnmegelőzés I. rész
(*Feljegyzések a bűnözéskontroll új tendenciáiról
és angliai tapasztalatairól*)

ANYANYELVI ÜGYELET

SÜMEGINÉ DR. TÓTH PIROSKA 83

Hangalak és jelentés összefüggései: alakváltozatok, alakpárok – 4.

KÖNYVAJÁNLÓ

SÜMEGINÉ DR. TÓTH PIROSKA 87

Válogatás a szakirodalomból

ADATOK ÉS GONDOLATOK A MAGYARORSZÁGI GYERMEKBŰNÖZÉSÉRŐL¹

A fiatalkorúak bűnözésének állandó vizsgálatára, a változások megállapítására, bűnözésük mélyebb elemzésére évtizedek óta állandó az igény, ám a gyermekkorú bűnözés vizsgálatára – alapos okkal feltehetően a gyermekkorú elkövető büntethetőségének hiánya miatt – sokkal, de sokkal kevesebb figyelem és erőfeszítés jut.

A közvélemény leginkább egy-egy kirívóan súlyos bűneset – például az iskolatársak sérelmére elkövetett németországi vagy amerikai emberölések – kapcsán szembesül a gyermekkori bűnözés égető problémájával. Így van ez Magyarországon is.

Havonta egy-két – a híradásokban is szereplő – eset irányítja figyelmünket a 14 év alatti elkövetők kriminalitására. Érdekes azonban a legfrissebb és legmegbízhatóbb statisztikai adatok felhasználásával megvizsgálni, hogyan alakul és mi jellemzi a gyermekkori bűnözést.

Rövid tanulmányomban a szakirodalom által meglehetősen mostohán kezelt gyermekbűnözéssel foglalkozom. Megvizsgálom, hogyan alakult a gyermekkorú elkövetők és az általuk elkövetett bűncselekmények száma a legutolsó tíz évben, nevezetesen 1996 és 2005 között. Sorra veszem a kutatás problémáit, az adatokat torzító jelenségeket. Elemzem a gyermekkorú elkövetők és a gyermekbűnözés sajátosságait, a magas látencia lehetséges okait.

¹ A tanulmány a Magyar Tudományos Akadémia Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testületének 2006. szeptember 22-i közgyűlésén elhangzott plenáris előadás rövidített (a megyei adatokat és a táblázatokat nélkülöző), szerkesztett változata.

A fiatalkorúak és a gyermekkorúak kriminológiája

A fiatalkorúak bűnözésének kutatására, a változások elemzésére, a bűnözés okainak mélyebb vizsgálatára évtizedek óta állandó az igény. Okkal és joggal mondhatjuk, hogy igen divatos a téma! Az elkövetésre vezető okokat megismerve a bűnelkövetés megelőzését szolgáló intézkedések kidolgozására, a felnőttkori bűnözés várható alakulásának megítéléséhez pedig egyre szélesebb információk alap áll rendelkezésre.

Mint már említettem, a gyermekkorú bűnözés vizsgálatára azonban – feltehetően a gyermekkorú elkövető büntethetőségének hiánya miatt – sokkal, de sokkal kevesebb figyelem és erőfeszítés jutott.

Mondhatnók azt is, hogy az utóbbi évtizedben földerített, évi átlagban közel négyezer 14 éven aluli bűnelkövető önmagában nem egy dermesztő adat. Ugyanakkor figyelembe kell vennünk, hogy a gyermekkorú elkövetők esetén a legnagyobb a látencia, a 14 éven aluliak a bűnüldöző hatóságok látókörébe csak igen-igen kis százalékban kerülnek. Mi ennek az oka?

– A sértettek a legritkább esetben tesznek feljelentést a bűncselekményeket elkövetők ellen, ha tudják, avagy sejtik, hogy az gyermekkorú, tehát nem büntethető.

– Az oktatási intézmények is ódzkodnak feljelentést tenni diákjaik ellen, nemritkán csak pedagógiai problémaként tekintenek erre a jelenségre, másrészt tartanak az iskola jó hírének csorbításától.

– A hatalmas tömegű ismeretlen tetteses ügy mögött is megalapozottan vélelmezhetünk nagyszámú gyermekkorú elkövetőt, aki valamely ok (avagy okok) miatt nem került a nyomozó hatóság látókörébe, nem egy esetben azért sem, mert föl se tételezték, hogy az elkövető 14 év alatti lehetett. A fentiekre figyelemmel meglehetősen biztonsággal becsülhetjük úgy, hogy a gyermekkorú elkövetők tényleges száma több tízezer lehet.

Magyarországon az utóbbi években az ismertté vált bűnelkövetők száma évente 120-130 ezer körül alakult. 2005-ben 3. 697 gyermekkorú, 12.197 fiatalkorú és 117.896 felnőttkorú, összesen 133.790 személy követett el bűncselekményt.

A 14 éven aluli – nem büntethető – elkövetők száma a legutóbbi tíz évben négyezer körül ingadozott. (Az 1996-2005 évek adatai alapján 3553 és 4287 volt a két szélső érték)

A gyermekbűnözés kutatásának problémáiról

A gyermekbűnözés kutatásának problémáin belül – e tanulmány szűk kereteire tekintettel – elsősorban a dinamika, a pönalizáció-depönalizáció és a demográfia kérdéseivel kívánok kicsit részletesebben foglalkozni.

A dinamika kérdése

A kriminológiai dolgozatokban elsőként szinte mindig az vetődik fel, hogy hogyan alakul(t) a bűnözés? Majd minden a bűnözés dinamikáját taglaló szociológiai – de legnagyobb bánatomra olykor jogászok tollából származó – tanulmány is meglehetősen merész megállapításokat tesz a bűnözés alakulására, növekedésére, illetőleg csökkenésére nézvést. Ez egyrészt azért vet fel problémát, mert önmagában egy mennyiségi mutató igen nehezen alkalmas a bűnözés tényleges társadalmi súlyának megítélésére.

A másik probléma, hogy meglehetősen gyakran találkozunk rövid időszakokra, illetőleg kis térségekre vonatkozó statisztikai adat-sorokkal, amelyek – esetlegességük okán – sok problémát vetnek föl.

A pönalizáció-depönalizáció problémája

A bűnelkövetési adatsorokat nagyban befolyásolja a „büntetőjogi kodifikációs láz” aktuális szintje. Konkrétan az, hogy éppen pönalizációs (azaz újabb cselekményeket bűncselekménnyé minősítő) avagy depönalizációs (eddig megvolt büntetőjogi tényállásokat törölő) – ne adj’ Isten – vegyes időszak van-e mögöttünk.

A pönalizáció-depönalizáció kapcsán további gondot jelent, hogy e változások a legkritikább esetben lépnek január 1-jével hatályba.

Az elmúlt évtizedet vizsgálva, de különösen a kilencvenes évek legvégét figyelembe véve levonhatnánk azt a következtetést, hogy a gyermekbűnözés „hullámzóan csökken”. Ez a csökkenés azonban a depönalizációra, az elkövetési értékhatár-emelésekre tekintettel szinte teljesen elhanyagolható. Egy másik területen ezzel éppen ellentétes folyamatot figyelhetünk meg.

Nem vitásan, jellegénél fogva különleges veszélyt jelent a gyermekkorúak által elkövetett kábítószeres bűnözés. E jelenség kapcsán, annak szankcionálása, avagy az „elterelés” kérdésében egyébként maga a büntetőpolitika is meglehetősen nagy zavarban van. A drogfogyasztás büntetőjogi megítélése igencsak hektikus, ha nem is 180, de 120 fokos fordulatokkal jellemezhető.

A demográfiai buktatók

A gyermekkorúak bűnözésének elemzésénél szem előtt kell tartani e korcsoport demográfiai változásait is. A gyermekkorú lakónépeség – az elmúlt évtizedben – ötévente 7%-kal csökkent. A csökkenés a közbeeső években is folyamatos volt. Ennek fényében a gyermekkorú bűnelkövetők számának „mérséklődése” már korántsem olyan nagy eredmény.

A gyermekkorú elkövetők számának alakulása²

A 14 éven aluli – tehát nem büntethető! – elkövetők száma a legutóbbi tíz évben négyezer körül ingadozott. (1. sz. táblázat)

Az ismertté vált gyermekkorú elkövetők esetében az időszak első felében még a négyezren felüli szám volt a jellemző, az utóbbi hat-hét évben azonban már némi csökkenés volt tapasztalható. 1997-ben még 4287, ám 2004-ben már csak 3963, 2005-ben pedig 3697 gyermekkorú elkövetőt rögzítettek a statisztikai jelentések. Arányuk a gyermekkorú lakónépességhez mérve 2,2 és 2,7 ezrelék közt alakult. (2. sz. táblázat)

Az elmúlt évtizedet vizsgálva – a demográfiai korrekció mellett is – levonhatnánk azt a következtetést, hogy a gyermekbűnözés „hullámzóan csökken”. Ez a „csökkenés” azonban a depónalizációra, az elkövetési értékhatár-emelésekre (így a korábban bűncselekménynek – vétségnek – minősülő vagyon elleni bűncselekmények egy részének az 1998-as Btk-módosítással történt szabálysértéssé minősülésére) tekintettel azonban már inkább enyhe növekedést takar.³

A gyermekbűnözés területi megoszlása

A gyermekkorú elkövetők száma – 2005-ös területi (megyéenkénti) megoszlása szerint – Borsod-Abaúj-Zemplén megyében volt a legmagasabb (491 elkövető, az országos érték 13,28 %-a), ezt követi sorrendben Szabolcs-Szatmár-Bereg (323, 8,74%), valamint Hajdú-Bihar (311, 8,41%) megye. Az 1,8 milliós fővárosban ez az érték csak 335, az országos adat 9,06%-ával. (3. sz. táblázat)

Rendkívül szignifikáns az ország északkeleti negyedének „előkelő” helyezése. Ez még kirívóbb, ha figyelembe vesszük, hogy néhány nyugat-dunántúli és dél-alföldi megyében ez nagyságrenddel alacsonyabb. Így Vasban (51, 1,38%) és Zalában (72, 1,95%), illetve Békésben (76, 2,06%).

A gyermekkorúak által elkövetett bűncselekmények megoszlása

A gyermekkorúak túlnyomó többsége – 81,1%-86,3%-a – vagyon elleni bűncselekményeket követ el. (Számuk 1999-ben 3.566, 2005-ban 2.999 volt. 4. sz. táblázat)

2 A tanulmányomban felhasznált statisztikai adatok legnagyobb részét a Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-Alkalmazási és Információs Főosztályának tájékoztatóiból, illetőleg statisztikai tábláiból, jelentéseiből valók. Ezúton mondok köszönetet dr. Nagy Tibor főosztályvezető-helyettes ügyész úrnak az egyes statisztikai anyagok beszerzéséhez nyújtott segítségéért.

3 Az objektivitás érdekében a táblázatokban az 1998-as törvény-módosulást külön vonallal jelöltem.

Ezeknek közel a fele lopás, 15,2%-a betöréses lopás, de sajnos kiveszik a részüket a gyermekkorúak a súlyosabb megítélésű erőszakos vagyon elleni bűncselekményekből, így a rablásból is. Egyéb erőszakos bűncselekményt – mint például a személy elleni erőszakot megvalósító testi sértés, avagy a közrend elleni erőszakkal jellemzett garázdaságot) összesen mintegy 16 %-ban valósítanak meg 14 éven aluli elkövetők. Különösen nyugtalanító, hogy a személy elleni bűncselekmények száma folyamatosan, négy év alatt közel negyven százalékkal nőtt, a kirívóan közösségellenes és ugyancsak erőszakos garázdaságé pedig majd megduplázódott. Ráadásul minden évben fény derült gyermek által elkövetett emberölésre is. Minden adatsor szerint évről évre nő az erőszakos bűncselekményeket elkövető gyermekkorúak száma. Ez 2005-ben már majd hétszáz gyermekkorú elkövetőt jelentett! A kifejezetten nagyarányú látenciára tekintettel a valós helyzet ettől sokkal rosszabb számokkal lenne jellemezhető. Gyermekkorú által gyermekkorú sérelmére elkövetett könnyű testi sértés miatt szinte soha, de gyakran az utcai (vagy iskolai) rablások miatt sem tesznek a sértettek feljelentést. Jellegénél fogva különleges veszélyt jelent a gyermekkorúak által elkövetett kábítószeres bűnözés. Az első három esetet 1997-ben regisztrálták. Az ismertté vált (!) elkövetők száma évek óta 7-13 közt alakul. (10., 11. sz. táblázat) A látencia hihetetlen nagy mértékére tekintettel a valós elkövetési számok nagyságrendekkel is magasabbak lehetnek. (E jelenség kapcsán, annak szankcionálása vagy az „elterelés” kérdésében egyébként maga a büntetőpolitika is meglehetősen zavarban van.)

A gyermekkorúak által elkövetett bűncselekmények száma

A gyermekkorúak részvételével elkövetett bűncselekmények száma – az elmúlt tíz évet figyelembe véve – 2002-ben volt a legmagasabb, ekkor már a nyolcezeret közelítette (7.836).

A 2005. évi 7.354-ből kiugróan sokat – 1.129-et (15,4%) – Borsod-Abaúj-Zemplén és – 1.023-at (13,9%) – Pest megyében követtek el. Budapest (395 bűncselekménnyel, 5,4%) csak a hetedik a kriminalitási listán. (7. sz. táblázat)

A gyermekkorúak által elkövetett összes (felderített!) bűncselekmény túlnyomó többsége – 73-80 %-a volt – vagyon elleni, s csupán 4-9 %-a személy elleni. (8. sz. táblázat)

Arányaiiban nyugtalanítóan magas (13-18%), és ráadásul erősen növekvő a közrend elleni bűncselekmények száma (2005-ben ez már 1330 ilyen jellegű bűncselekményt jelentett) és aránya (18,09%).

A gyermekkorú elkövetők és a gyermekbűnözés jellemzői

A gyermekkorú elkövetőket vizsgálva a nemek szerinti összetétel szerint – az utóbbi öt évet figyelembe véve – 84-89 % a fiúk, míg 11-16 % a lányok aránya. (5. sz. táblázat) Ez nagyjából meg-

egyezik a többi korosztályéval. Életkoruk szerint a 12-13 évesek alkották az elkövetők 61-63 %-át. (Ezen belül említésre érdemes, hogy a 13 éves elkövetők aránya majd 40% volt.)

Ugyanakkor igencsak meglepő, hogy egészen kis gyermekek – tíz évesek, vagy annál is fiatalabbak (alsó tagozatos általános iskolások) – közül is sok százan, volt év (1999), hogy csaknem ezren követtek el bűncselekményt.

Családi környezetüket illetően – a hiedelmekkel ellentétben – a gyermekkori elkövetők háromnegyed részét (2004-ben és 2005-ben 73%-át) a szülők közösen nevelik, azaz legalábbis „papíron” ép családdal állunk szemben, és meglepően kis aránnyal (12-13%-kal) szerepelnek az elvált szülők által neveltek. (6. sz. táblázat)

A nevelőotthonokban, intézetekben (gyermekvédő, nevelő- és más intézetekben) élő gyermekkori elkövetők aránya pedig csak mintegy 5,8 – 7,8 % volt. (6. sz. táblázat)

Az előzőekben már jó néhány olyan sajátosságra fény derült, ami a gyermekkori elkövetőket jellemzi. Eszerint a 14. életévét még be nem töltött bűnelkövető jellemzően fiú, a szülőkkel közös háztartásban él, s tipikusan nagyon elleni bűncselekményeket követ el.

A bűncselekmény elkövetésének módját vizsgálva azonban megállapíthatjuk, hogy erősen szignifikáns a csoportos elkövetés.

A gyermekkoriak a leggyakrabban – 71-80%-ban – csoportosan követnek el bűncselekményeket. Egyedül csupán 20-29%-uk követi el a Btk-ba ütköző jogsértő magatartást. (9. sz. táblázat) A felnőttkoriak esetében ezek az arányok pontosan fordítottan alakulnak. Ott az egyéni elkövetés a tipikus. Jellemzően a gyermekkoriak együtt, illetve fiatalkorúval „bűnöznek”, ám felnőttkorúval együtt szinte elenyésző (3,3-6,1%), ráadásul egyre csökkenő arányban.

Ez is rámutat arra, hogy a mintakövetés, a társaknak való megfelelés, a sajátos „csapatszellem” komoly szerepet játszik a gyermekbűnözésben.

A bűnözés általános visszaszorítására irányuló törekvések egyik, ha nem a legfontosabb eleme a gyermekkoriak (és a fiatalkoriak) bűnözésének csökkentése, a 14 év alatti populációnak a bűnelkövetéssel, a bűncselekmények megítélésével kapcsolatos attitűdjének társadalmilag kívánt irányba történő alakítása. Az, hogy egyetlen közösségben se lehessen a vagányosság, illetve a „felnöttség” kritériuma a bűncselekmények elkövetése, természetesen a „megűszásra” játszva.

Az eziránti felelősségünk és az eziránti teendőink igen-igen széleskörűek.

Ennek taglalása azonban nem történhet e rövid tanulmány keretében, ám – legalább – megemlí- tése elengedhetetlen.

A felhasznált statisztikai adatok legnagyobb részét a Legfőbb Ügyészség Számítástechnika Alkalmazási és Információs Főosztályának tájékoztatóiból, illetőleg statisztikai tábláiból valók. (Az objektivitás érdekében az első és a második, továbbá a 10. számú táblázatokban az 1998-as törvény-módosulást külön vonallal jelöltem.)

1.sz. táblázat

Az ismertté vált bűnelkövetők és gyermekkorú elkövetők

Év	Ismertté vált bűnelkövetők			Gyermekkorú elkövetők	
	száma	1996=100%	100 000 lakosra jutó bűnelkövetők száma	száma	1996=100%
1996	122 226	100,00	1 196,85	3689	100,00
1997	130 966	107,15	1 287,21	4287	116,21
1998	140 083	114,61	1 382,12	3864	104,74
1999	131 658	107,72	1 304,61	4133	112,04
2000	122 860	100,52	1 223,31	3964	107,45
2001	120 583	98,66	1 182,15	3730	101,11
2002	121 885	99,72	1 197,90	3959	107,32
2003	118 145	96,66	1 164,87	3553	96,31
2004	130 182	106,51	1 286,80	3963	107,43
2005	133 790	109,46	1 324,98	3697	100,22

A gyermekkorú bűnelkövetők száma
és aránya a lakónépességhez viszonyítva

Év	Gyermekkorú elkövetők	
	száma	aránya a gyermekkorú lakónépességhez %
1996	3 689	0,22
1997	4 287	0,26
1998	3 864	0,23
1999	4 133	0,25
2000	3 964	0,25
2001	3 730	0,24
2002	3 959	0,26
2003	3 553	0,24
2004	3 963	0,27
2005	3 697	0,25

A gyermekkorú elkövetők száma és százalékos megoszlása az ország megyéiben

Lakóhely	Gyermekkorú elkövetők száma és megoszlása											
	2001		2002		2003		2004		2005		száma	%
	száma	%	száma	%	száma	%	száma	%	száma	%		
Baranya	0098	002,63	00112	002,83	0133	003,74	0198	005,00	0147	003,98		
Bács-Kiskun	0167	004,48	00170	004,29	0217	006,11	0180	004,54	0158	004,27		
Békés	0129	003,46	00107	002,70	0110	003,10	0128	003,23	0076	002,06		
Borsod-Abaúj-Zemplén	0579	015,52	00598	015,10	0502	014,13	0550	013,88	0491	013,28		
Csongrád	0139	003,73	0159	004,02	0109	003,07	0143	003,61	0115	003,11		
Fővár	0139	003,73	0161	004,07	0144	004,05	0172	004,34	0166	004,49		
Győr-Ménfőcsanak-Sopron	0167	004,48	0131	003,31	0123	003,46	0194	004,90	0113	003,06		
Hajdú-Bihar	0284	007,61	0333	008,41	0290	008,16	0255	006,43	0311	008,41		
Heves	0143	003,83	0188	004,75	0139	003,91	0150	003,79	0181	004,90		
Jász-Nagykun-Szolnok	0181	004,85	0256	006,47	0235	006,61	0252	006,36	0284	007,68		
Komárom-Esztergom	0135	003,62	0160	004,04	0128	003,60	0168	004,24	0160	004,33		
Nógrád	0094	002,52	0134	003,38	0093	002,62	0156	003,94	0141	003,81		
Pest	0369	009,89	0271	006,85	0261	007,35	0273	006,89	0270	007,30		
Somogy	0070	001,88	0148	003,74	0103	002,90	0091	002,30	0100	002,70		
Szabolcs-Szatmár-Bereg	0333	008,93	0350	008,84	0305	008,58	0296	007,47	0323	008,74		
Tolna	0142	003,81	0104	002,63	0095	002,67	0125	003,15	0118	003,19		
Vas	0075	002,01	0068	001,72	0052	001,46	0043	001,09	0051	001,38		
Veszprém	0108	002,90	0071	001,79	0083	002,34	0094	002,37	0076	002,06		
Zala	0078	002,09	0098	002,48	0112	003,15	0100	002,52	0072	001,95		
Magyék összesen	3430	091,96	3619	091,41	3234	091,02	3568	090,03	3353	090,70		
Főváros	0284	007,61	0327	008,26	0316	008,89	0389	009,82	0335	009,06		
Országos összesen	3730	100,00	3959	100,00	3553	100,00	3963	100,00	3697	100,00		
Ebből kiírt	0016	000,43	0013	000,33	0003	000,08	0006	000,15	0009	000,24		

A gyermekkorú elkövetők száma és százalékos megoszlása bűncselekmény csoportok szerint

Bűncselekmények	Gyermekkorú elkövetők száma és megoszlása											
	2001		2002		2003		2004		2005			
	száma	%	száma	%	száma	%	száma	%	száma	%		
Gyermekkorú elkövető összesen	3 730	100,00	3 959	100,00	3 553	100,00	3 963	100,00	3 697	100,00		
Ebből:												
A személy elleni bűncselekmények	0 110	002,95	0 125	003,16	0 144	004,05	0 179	004,52	0 154	004,17		
Ebből: - Szándékos ember- és - Szándékos tesztés	0 001	000,03	0 001	000,03	0 001	000,03	0 001	000,03	0 006	001,64		
	0 078	002,09	0 086	002,17	0 089	002,50	0 113	002,85	0 115	003,11		
Közlekedési bűncselekmények	0 205	005,50	0 150	003,79	0 128	003,60	0 152	003,84	0 105	002,84		
A házasság, a család, az ijátság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények	0 029	000,78	0 033	000,83	0 043	001,21	0 051	001,29	0 054	001,46		
Ebből: - Erőszakos közösi és	0 006	000,16	0 005	000,13	0 008	000,23	0 013	000,33	0 006	000,16		
A közrend elleni bűncselekmények	0 272	007,29	0 364	009,19	0 330	009,29	0 335	008,45	0 363	009,82		
Ebből: - Garázdaság	0 148	003,97	0 226	005,71	0 182	005,12	0 220	005,55	0 261	007,06		
- Visszatés kábitószerrl	0 013	000,35	0 011	000,28	0 007	000,20	0 009	000,23	0 009	000,24		
Vagyon elleni bűncselekmények	3 095	082,98	3 269	082,57	2 888	081,28	3 225	081,38	2 999	081,12		
Ebből: - Lopás	1 771	047,48	1 744	044,05	1 638	046,10	1 883	047,51	1 747	047,25		
- Betöréses lopás	0 604	016,19	0 699	017,66	0 539	015,17	0 606	015,29	0 513	013,88		
- Ralás	0 121	003,24	0 165	004,17	0 180	005,07	0 191	004,82	0 214	005,79		
Egyéb bűncselekmények	0 019	000,51	0 018	000,45	0 020	000,56	0 021	000,53	0 022	000,60		

A gyermekkorú elkövetők nemenkénti és korcsoportos megoszlása

Gyermekkorú elkövetők	2001		2002		2003		2004		2005	
	száma	%	száma	%	száma	%	száma	%	száma	%
Gyermekkorú elkövetők összesen	3 730	100,00	3 959	100,00	3 553	100,00	3 963	100,00	3 697	100,00
- ebből										
fiú	3 310	88,74	3 456	87,29	3 066	86,29	3 342	84,33	3 182	86,07
Lány	420	11,26	503	12,71	487	13,71	621	15,67	515	13,93
0-10 éves	909	24,37	893	22,56	762	21,45	843	21,27	839	22,69
11 éves	557	14,93	632	15,96	536	15,09	582	14,69	604	16,34
12 éves	888	23,81	959	24,22	868	24,43	974	24,58	820	22,18
13 éves	1 376	36,89	1 475	37,26	1 378	39,04	1 564	39,47	1 434	38,79

A gyermekkorú elkövetők családi környezetete

Gyermekekörű elkövetők	2001		2002		2003		2004		2005	
	száma	%	száma	%	száma	%	száma	%	száma	%
Gyermekekörű elkövetők összesen	3 730	100,00	3 959	100,00	3 553	100,00	3 963	100,00	3 697	100,00
- ebből										
- apa és anya neve i	2 812	075,39	2 944	074,36	2 654	074,70	2 892	072,98	2 697	072,95
- elvélit szil neve i	0 458	012,28	0 491	012,40	0 470	013,23	0 530	013,37	0 476	012,88
- özvegy szil neve i	0 068	001,82	0 082	002,07	0 069	001,94	0 078	001,97	0 077	002,08
- eltközösségben el ló szil neve i	0 055	001,47	0 050	001,26	0 042	001,18	0 054	001,36	0 034	000,92
- neve ló szil ló, l. nagyszil neve i	0 108	002,90	0 103	002,60	0 081	002,28	0 086	002,17	0 095	002,57
- testvér, vagy más rokon neve i	0 014	000,38	0 012	000,30	0 009	000,25	0 016	000,40	0 028	000,76
- neve lóothonban, intézetben el*	0 215	005,76	0 277	007,00	0 228	006,42	0 307	007,75	0 290	007,84

* Itc tartoznak: gyermek- és i. jóságvédó intézet, neve l. intézet, egyéb hely

Gyermekkorúak részvétele a bűncselekmények elkövetésében az elkövetés helye szerint

Lakóhely	Gyermekkorú elkövetők száma és megoszlása											
	2001		2002		2003		2004		2005		száma	%
	száma	%	száma	%	száma	%	száma	%	száma	%		
Baranya	0171	002,70	0242	003,09	0211	002,88	0343	004,65	0181	002,46		
Bács-Kiskun	0629	009,93	0686	008,75	0598	008,16	0445	006,03	0275	003,74		
Békés	0179	002,83	0126	001,61	0139	001,90	0210	002,84	0172	002,34		
Borsod-Abaúj-Zemplén	1006	015,89	1506	019,22	1455	019,86	1280	017,33	1129	015,35		
Csongrád	0198	003,13	0192	002,45	0266	003,63	0262	003,55	0627	008,53		
Fűtér	0221	003,49	0375	004,79	0635	008,67	0294	003,98	0296	004,03		
Győr-Ménfőcsanak-Sopron	0191	003,02	0139	001,77	0360	004,91	0416	005,63	0131	001,78		
Hajdú-Bihar	0320	005,05	0616	007,86	0374	005,11	0417	005,65	0729	009,91		
Heves	0243	003,84	0224	002,86	0225	003,07	0405	005,48	0313	004,26		
Jász-Nagykun-Szolnok	0349	005,51	0377	004,81	0289	003,95	0313	004,24	0515	007,00		
Komárom-Esztergom	0278	004,39	0264	003,37	0162	002,21	0184	002,49	0195	002,65		
Nógrád	0173	002,73	0429	005,47	0226	003,09	0125	001,69	0149	002,03		
Pest	0826	013,04	0729	009,30	0378	005,16	1092	014,79	1023	013,91		
Somogy	0149	002,35	0484	006,18	0273	003,73	0160	002,17	0182	002,47		
Szabolcs-Szatmár-Bereg	0466	007,36	0537	006,85	0452	006,17	0554	007,50	0508	006,91		
Tolna	0172	002,72	0201	002,57	0085	001,16	0148	002,00	0188	002,56		
Vas	0097	001,53	0052	000,66	0206	002,81	0082	001,11	0102	001,39		
Veszprém	0185	002,92	0161	002,05	0238	003,25	0109	001,48	0126	001,71		
Zala	0121	001,91	0122	001,56	0249	003,40	0121	001,64	0118	001,60		
Megyei összesen	5974	094,33	7462	095,23	6821	093,12	6960	094,26	6959	094,63		
Főváros	0357	005,64	0374	004,77	0503	006,87	0424	005,74	0395	005,37		
Országos összesen	6333	100,00	7836	100,00	7325	100,00	7384	100,00	7354	100,00		
Ebből kiírt id	0002	000,03			0001	000,01						

A gyermekkorúak részvételével elkövetett bűncselekmények megoszlása bűncselekménycsoportonként és egyes kiemelt bűncselekmények szerint

Bűncselekmények	Bűncselekmények száma és megoszlása											
	2001		2002		2003		2004		2005			
	száma	%	száma	%	száma	%	száma	%	száma	%	száma	%
Gyermekkorúak részvételével elkövetett bűncselekmények összesen	6333	100,00	7836	100,00	7325	100,00	7384	100,00	7354	100,00	7354	100,00
Ebből:												
A személy elleni bűncselekmények	0457	007,22	0390	004,98	0647	008,83	0297	004,02	0312	004,24	0312	004,24
Ebből: - Szándékos emberölés	0084	001,33	0134	001,71	0114	001,56	0143	001,94	0160	002,18	0160	002,18
- Szándékos teszt sértés	0145	002,29	0108	001,38	0106	001,45	0115	001,56	0119	001,62	0119	001,62
Közlekedési bűncselekmények												
A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények	0019	000,30	0034	000,43	0036	000,49	0034	000,46	0044	000,60	0044	000,60
Ebből: - Erőszakos közösiítés	0003	000,05	0004	000,05	0004	000,05	0009	000,12	0004	000,05	0004	000,05
A közrend elleni bűncselekmények	1050	016,58	1043	013,31	1240	016,93	1005	013,61	1330	018,09	1330	018,09
Ebből: - Garázdaság	0096	001,52	0228	002,91	0150	002,05	0204	002,76	0254	003,45	0254	003,45
- Visszatérés kábítószerrel	0014	000,22	0008	000,10	0007	000,10	0009	000,12	0010	000,14	0010	000,14
Vagyon elleni bűncselekmények	4639	073,25	6235	079,57	5250	071,67	5889	079,75	5458	074,22	5458	074,22
Ebből: - Lopás	2847	044,95	4027	051,39	3077	042,01	4057	054,94	3805	051,74	3805	051,74
- Betöréscsopás	0806	012,73	0998	012,74	0781	010,66	0650	008,80	0628	008,54	0628	008,54
- Ralolás	0093	001,47	0163	002,08	0175	002,39	0179	002,42	0175	002,38	0175	002,38
Egyéb bűncselekmények	0023	000,36	0026	000,33	0046	000,63	0044	000,60	0091	001,24	0091	001,24

A gyermekkorú elkövetők száma és megoszlása a bűnözésben résztvevő csoportok jellege szerint

Év	Gyermekkorú elkövetők száma	Ebből									
		egyedül	%	gyermekkorúval	%	fiatalkorúval	%	felölttkorúval	%	vegyesen	%
		követte el a bűncselekményt									
1996	3689	779	21,1	1498	40,6	572	15,5	224	6,1	616	16,7
1997	4287	897	20,9	1773	41,4	640	14,9	208	4,9	769	17,9
1998	3864	865	22,4	1592	41,2	494	12,8	220	5,7	693	17,9
1999	4133	1081	26,2	1777	43,0	499	12,1	183	4,4	593	14,3
2000	3964	1040	26,2	1618	40,8	508	12,8	165	4,2	633	16,0
2001	3730	1019	27,3	1582	42,4	495	13,31	69	4,5	465	12,5
2002	3959	1067	27,0	1666	42,1	457	11,51	51	3,8	618	15,6
2003	3553	1017	28,6	1542	43,4	408	11,51	24	3,5	462	13,0
2004	3963	1144	28,9	1653	41,7	462	11,7	147	3,7	557	14,1
2005	3697	1056	28,6	1468	39,7	462	12,5	122	3,3	589	15,9

Az ismertté vált visszaélés kábítószerrel (282. §)
bűncselekmények számának alakulása

Év	Kábítószerrel visszaélések száma	Növekedés üteme %
1980	12	0
1981	79	658,33
1982	42	53,16
1983	75	178,57
1984	108	144,00
1985	81	75,00
1986	95	117,28
1987	93	97,89
1988	73	78,49
1989	53	72,60
1990	34	64,15
1991	46	135,29
1992	135	293,48
1993	223	165,19
1994	256	114,80
1995	429	167,58
1996	440	102,56
1997	943	214,32
1998	2068	219,30
1999	2860	138,30
2000	3445	120,45
2001	4106	119,19
2002	4301	104,75
2003	2974	69,15
2004	6463	217,32

A gyermekkorúak által elkövetett
kábitószerrel való visszaéléssel kapcsolatos bűncselekmények alakulása

Év	Országosan
1995	0
1996	0
1997	3
1998	10
1999	9
2000	5
2001	13
2002	11
2003	7
2004	9

MULASZTÁS?

Tűnődés a Btk. 314 §-a (1) bekezdésének b) pontja körül¹

Bevezetés

Magyarország Európai Unióhoz történő csatlakozásával a rendőri és igazságügyi hatóságoknak merőben új követelményekkel kellett szembenéznük. Az erre való felkészülés azonban a csatlakozást már jóval megelőzve megkezdődött, így Magyarország az európai uniós környezetnek, az új feladatoknak megfelelően átalakított nyomozó- és igazságügyi hatóságokkal várta 2004 május elsejét. A változások elsősorban szervezeti és tartalmi jellegűek voltak, egy legfőbb ügyészségi kiadvány még 2005-ben is azt a megállapítást volt kénytelen tenni, hogy a csatlakozás közvetlen hatásai a napi munkában kevésbé jelentkeznek.²

Adottak voltak tehát az átalakított szervezetek, adva voltak a jogszabályok, de a gyakorlati jogalkalmazás területén nemigen történt semmi.

Pedig a magyar Btk.-ban 2002. április elseje óta hatályos tényállás (Btk. 314. §.) az Európai Közösségek pénzügyi érdekei megsértésének bűncselekménye. A tényállás legalább annyi kérdést vet fel, mint a „slágertéma” pénzmosás, valamiért mégsem keltette fel annyira a szakma figyelmét. Valószínűleg azért, mert a tényállás annyira hasonlít a Btk. 288. §-ában írt jogosulatlan gazdasági előny megszerzése büntettségére, hogy azt gondolták: csupán annak egy EU-s megjelenési formájáról van szó.

¹ A cikk a 2006. szeptember 16-án Gyulán megtartott tudományos tanácskozáson elhangzott előadás rövidített, szerkesztett változata.

² Az ügyészség a harmadik évezred első éveiben. Legfőbb Ügyészség kiadványa, 2005, szerk: dr. Székely István. p. 23. Noha a kiadvány az ügyészségről szól, a folyamatok nyilván hasonlóképp játszódtak le a többi hatóságnál is.

Ez azonban csak részben, a Btk. 314. §-a (1) bekezdésének a) pontjában írt elkövetési magatartásra igaz (bár arra sem teljesen). Jelen írás azonban a Btk. 314. §-a (1) bekezdésének b) pontja kapcsán felmerült kérdések nyomán született.

A Legfőbb Ügyészségen alig pár, az EK pénzügyi érdekeit sértő bűncselekmény fordult meg, a valamilyen módon az ország bármely ügyészségére került ügyek száma is tíz alatt marad, s a Nemzeti Nyomozó Irodánál is csupán húsz körül van a Btk. 314. §-ába ütköző cselekmény miatt elrendelt nyomozások száma.

Az ügyek jellege azonban kivétel nélkül egyforma, hisz valamennyi a Btk. 314. §-a (1) bekezdésének a) pontja szerinti, az EK költségvetésének kiadási oldalát sértő, tehát a támogatásokkal kapcsolatos cselekmény miatt indult. (Ennek oka lehet az, hogy a nyomozók és az ügyészek a Btk. 288. §-ában szabályozott bűncselekménnyel kapcsolatban szereztek tapasztalatot, s mivel az EK támogatásokkal kapcsolatos bűncselekmény törvényi tényállása leginkább erre a bűncselekményre hasonlít, ezt ismerik fel.)

A Btk.-ba 2002-ben beillesztett 314.§ szerinti cselekmény b) pontjában írt fordulata jelenleg üres tényállásnak tekinthető. Gyakorlati tapasztalatok nincsenek, a téma iránt érdeklődők pedig a szakirodalom szűkös volta miatt nem tudtak elmélyedni a tényállás rejtelmeiben, amelyet – úgy tűnik – nem is értünk igazán.

Egy 2002 óta hatályos bűncselekmény esetében ez meglepő. Úgy tűnik tehát, meglehetősen érintetlen területre merészkedem. Írásom jogi tűnődés, célja a közös gondolkodás elindítása, ami végül elvezethet a tényállás tisztázásához.

Kapcsolódás az Európai Unió jogához

A Btk 314. §-ában írt bűncselekmény teljesen új dimenzióra nyitott ablakot . Ez az új dimenzió a magyar büntetőjogban korábban idegen európai közösségi érdekek védelme. A gazdasági bűncselekmények esetében nem ritka, hogy amennyiben a mögöttes jogszabályt nem ismerjük, óhatatlanul tévútra jutunk. Az EK pénzügyi érdekeinek megsértése bűncselekményének háttérjoganyaga pedig nem más, mint a – tágabb értelemben vett – európai közösségi jog. A Btk. 314. §-a jól példázza az európai közösségi jognak azt a tulajdonságát, hogy az életviszonyok szabályozásából az élet legtöbb területén kiveszi a részét. Becslések szerint a nemzeti jog több mint 75 százalékát érinti valamilyen módon a közösségi jog.³ Semmiféle „euroskepszisnek” nincs tehát helye, jogalkalmazóként rá vagyunk szorítva a közösségi jog alkalmazására. Mi szorít rá erre bennünket? Az Európai

³ A becslést ismerteti: dr. Donat Ebert: Bevezetés az európai jogba. Segédanyag az ügyész-trénernek számára. p. 8.

Közösségeket létrehozó Szerződés (EKSZ) általában. Ennek a tizedik cikke tartalmazza ugyanis azt az ún. lojalitási klauzulát, melynek értelmében:

„A tagállamok minden megfelelő általános és egyedi intézkedést meghoznak annak érdekében, hogy biztosítsák azon kötelezettségeknek a teljesítését, amelyek a jelen szerződésből fakadnak, vagy amelyeket közösségi intézmények tevékenységei eredményeznek. A tagállamok megkönnyítik a közösség feladatainak teljesítését. A tagállamok minden olyan intézkedéstől tartózkodnak, amely a jelen szerződésben előírt célok megvalósíthatóságát veszélyeztetheti”.⁴

Ez a cikk természetesen nemcsak a jogharmonizációra vonatkozik, hanem minden egyéb tagállami kötelezettségre is. E cikk alapján hozta meg ítéletét a Bíróság az Unilever – Smithkline Beecham-ügyben, melyben kimondta, hogy a tagállam által hozandó megfelelő intézkedés akár a tényállás bűncselekménnyé nyilvánítását is jelentheti.⁵

Kifejezetten a közösségi csalásokra vonatkozik az EKSZ 280. Cikk (2) bekezdése, melynek értelmében a tagállamoknak a Közösségek költségvetését, sőt vagyont legalább olyan védelemben kell részesíteniük, mint a sajátjukat. Ez azt is jelenti, hogy ha a tagállami érdek védelme büntetőjogi jellegű, akkor a közösségi érdek védelmének is annak kell lennie. Mindez pedig arra enged következtetni, hogy ha a közösségnek önálló büntető jogalkotási felségjoga nincs is, „a hagyományosan nemzet-specifikusnak tekintett büntetőjog a közösségi jog vonzáskörébe került”.⁶ Meg kell említenem a Magyar Köztársaság Alkotmányának 2/A szakaszát, az ún. Európa-cikket is, amely lényegét tekintve bizonyos, a szuverenitásból fakadó jogoknak a közösségre ruházásáról szól.

A Bíróság joggyakorlatában is további figyelemreméltó ítéleteket találunk. Ezek közül kiemelem az 1998-as Tanja Kreil-ügyet, melyben a Bíróság lényegében kifejtette, hogy az „európa-jogi” normák megelőzik a teljes nemzeti jogot, még akkor is, ha az érintett nemzeti jogszabály maga az Alkotmány. A közösségi jog figyelmen kívül hagyása esetén az állam felelősséggel tartozik. A Bíróság a Köbler-ügyben ezt a kárfelelősséget elvi éllel kiterjesztette a tagállami bíróságokra is. Kifejtette, hogy a jogsértés akkor is megállapítható, ha egy alkotmányosan független szerv követte azt el.⁷ Látható tehát, hogy szigorú szabályok kötelezik a büntetőjog alkalmazóit is az unió jog ismeretére és használatára. Ennek az elmaradása esetén szankcióktól is tartani kell.

A tagállami bírák és ügyészek kötelezettsége (a teljesség igénye nélkül) függetlenül attól, hogy mely időszakban dolgoznak:

⁴ Szerződés az Európai Közösségek létrehozásáról (EKSZ), 10. Cikk

⁵ Szalayné Sándor Erzsébet: A büntetőjogi hatalom megítélése az Európai Bíróság gyakorlatában in: Belügyi Szemle 2004/5. 32. o.

⁶ Szalayné Sándor Erzsébet: i. m. 34. o.

⁷ Mindkét jogesetet közli: dr. Donat Ebert, i.m. 14 o; 50. o.

- a közösségi jog hatékony és egységes végrehajtása;
- a közvetlenül alkalmazandó közösségi jog alapul vétele;
- a jogszabályok közösségi jog szellemében történő értelmezése;
- a közösségi joggal ellentétes jog figyelmen kívül hagyása;
- az EK jog autonóm értelmezése és alkalmazása;
- adott esetben az Európai Bírósághoz való fordulás jogértelmezésért.⁸

Ennek szellemében fogunk hozzá az elemzéshez.

A vonatkozó közösségi – jogról, röviden

Az európai közösségek pénzügyi érdekeinek megsértése bűncselekménye a költségvetés csorbításán keresztül a gazdasági integrációhoz fűződő érdeket, illetve annak alapját, a belső piac egységességét bontja meg. Egységes belső piac nélkül nincs Európai Unió, nincs gazdasági és monetáris unió sem, nem lenne esély politikai unióra, az európai együttműködés alacsonyabb fordulatszámra kapcsolna, s ilyen körülmények között csak egyfajta laza szabadkereskedelmi övezet képzelhető el. Túl jól működik azonban a közösségi gazdaság ahhoz, hogy a szoros integrációhoz fűződő érdekek feladását bármely tagállam megengedhesse magának, s túl nagy a globális verseny ahhoz, hogy bármely európai állam egymaga stratégiai tényezőt képezzen, vagy akár csak eljusson a hatékony érdek-képviselőig a formálódó gazdasági és politikai szuperhatalmak szorításában. Stratégiai léptékkel nézve tehát Európa számára az Európai Uniónak nincs alternatívája.

Viszonylag könnyen belátható, hogy az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelme elsősorban gazdasági szükségszerűség. Márpedig gazdasági érdekei védelmére a Közösség bevonja a büntetőjog eszközeit is. Ezért került sor az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló Egyezmény⁹ (a továbbiakban: Egyezmény) megalkotására, ami – formáját tekintve – harmadik pilléres szerződés, azonban közvetlenül védi az Európai Unió első pilléres, tehát közösségi érdekeit – nevezetesen az integráció magját képező gazdasági alapszabadságok érvényesülését, az egységes belső piacot. Nem bűnügyi vagy igazságügyi együttműködésről van szó, témánk szempontjából a harmadik pillérnek vajmi kevés szerepe van. Amiről szó lesz, az az Európai Közösségek költségvetésének, vagyis szigorúan első pilléres intézménynek büntetőjogi eszközökkel történő védelme. Felmerülhet bennünk a kérdés, hogy vajon miért volt szükség ilyen jellegű védelem kidolgozására? Olyan nagy mértékű lenne a közösségi költségvetésnek – uniós szóhasználatnál élve – „szabály-

⁸ dr. Donat Ebert: i. m. 56. o.

⁹ Convention drawn up on the basis of Article K3 of the treaty on European Union, on the protection of the European Communities' financial interests, OJ C 316, 27. 11. 1995

talanságok” és ezen belül az ún. „uniós csalások” révén történő csorbítása? Nos, a legújabb adatok azt mutatják, hogy évek óta a költségvetésnek minimum 10 %-a – sőt, egyes felmérések szerint ennek akár a duplája – illan el különféle jogellenes módokon. A Közösségek költségvetése nagyjából – később részletezve is látjuk – 110-120 milliárd EUR összegű. Látható, hogy a probléma valóban súlyos. Álláspontom szerint azonban ez csak az egyik ok volt, ami az uniós lépést kikényszerítette. Európai jogi szemlélettel közelítve meg a problémát, ha az Unió radikális lépésre szánja el magát, feltehető, hogy a „szent” belső piac egységét látja csorbulni. Vajon hogyan csorbíthatják az Egyezmény szóhasználatára szerinti közösségi csalások az egységes belső piacot?

„A közösségi jog egységes alkalmazásának és érvényesítésének követelménye nélkül a közösségi csalásokkal szembeni fellépés egymástól eltérő tagállami szankciókban fog testet öltetni. Ez pedig a belső piac rendje szerint érvényesülő, szigorúan vett versenyjogi szabályok csorbulásához vezethet – amelyek zökkenőmentes működése minden tagállam közös érdeke.”¹⁰

Amely tagállamban ugyanis a csalások felderítésére és üldözésére nagyobb hangsúlyt fektetnek és a cselekmények szankcionálása is szigorúbb, onnan a tőke a barátságosabb jogi és gazdasági klímájú országokba vándorolhat. Nyilvánvaló, hogy a belső piac – az integráció megkérdőjelezhetetlen alapja – ilyen torzulások mellett elveszítené egységességét.

A közvetlen védelem tárgya: a közösség költségvetés

Az Európai Közösségek költségvetése egy 1970-ben végrehajtott költségvetési reform óta autonóm költségvetés. Ennyiben eltér például az ENSZ vagy az Európa Tanács költségvetésétől. Az Európai Közösségek Autonomiája abban áll, hogy saját pénzügyi forrásokkal rendelkezik, vagyis a bevételei a tagállamok döntése nélkül, automatikusan illetik meg. Ezt a jellegét azóta sem veszítette el, noha 1988, a Jacques Delors nevével fémjelzett költségvetési reform óta már nemcsak az „alanyi jogon” beszedett források, hanem – növekvő mértékben – a tagállamok hozzájárulásai is biztosítják a közös költségvetés bevételeit. A költségvetés saját, a tagállamokétól eltérő költségvetési elvekkel rendelkezik. Például közösségi szinten a költségvetési egyensúly elve azt jelenti, hogy a bevétel és kiadás előirányzatainak egyensúlyban kell lenniük, tehát nem tervezhető költségvetési hiány. Ennek megfelelően nincs lehetőség arra sem, hogy a hiányt hitelfelvétellel finanszírozzák.¹¹ Témánk szempontjából ennél fontosabb a költségvetési részletesség elve, amely szerint a költségvetés adatait nemcsak egy összegben, hanem részletes bontásban is meg kell adni.

¹⁰ Szalayné Sándor Erzsébet: i. m. 31. o.

¹¹ Erdős Éva: Az Európai Unió költségvetése in: Az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF) az Európai Unió bünyügyi együttműködési rendszerében. KJK-Kerszöv, 2005. 50. o.

A közösségi költségvetés négy legfontosabb bevétele:

- vámbevételek,
- mezőgazdasági lefölözések és cukorhozzájárulás (hagyományos saját források),
- ÁFA-bevételek (szintén saját forrás) és
- tagállamok GNP-alapú befizetései.

A közösségi költségvetés fontos jellemzője, hogy technikailag valamennyi bevétel a tagállamoktól származik. A saját források a Közösség tulajdonát képezik a vonatkozó jog alapján. A tagállam mint a közösség ügynöke tevékenykedik ezen alapok beszedésében, és gondoskodik arról, hogy a Bizottság azokat megkapja. Ezeket az alapokat közvetlenül kell a Bizottság rendelkezésére bocsátani, a nemzeti költségvetési eljárások megkerülésével. Néhány tagállam csak jelzéseképpen bejegyzést tesz a nemzeti költségvetésbe azért, hogy parlamentjét tájékoztatni tudja a számadatokról.

A magyar büntetőtényállás történeti vázlata

A bűncselekmény tényállását a 2001. évi CXXI. törvény 69.§-a építette be a Btk.-ba, az 2002. április 1. napján lépett hatályba. A normaszövegben tetten érhető az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló egyezmény szövege is.

Az Európai Közösségek költségvetését annak bevételi oldalán károsító bűncselekményt a Btk. 314. § (1) b) pontja tartalmazza:

„Aki az Európai Közösségek költségvetését károsítja azzal, hogy

a)[...]

b) az Európai Közösségek által vagy nevében kezelt költségvetésbe történő befizetésekkel kapcsolatban valótlan tartalmú nyilatkozatot tesz, valótlan tartalmú, hamis vagy hamisított okiratot használ fel, avagy az előírt tájékoztatási kötelezettségének nem, vagy megtévesztésre alkalmas módon hiányosan tesz eleget, büntettet követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő”.

A cselekmény jogi tárgya

Az idézett tényállás közvetlenül az Európai Közösségek költségvetését, tágabb értelemben pedig az Európai Unió célkitűzéseinek megvalósulásához, a gazdasági, társadalmi és politikai integrációhoz fűződő érdeket védi. Lényegében tehát arról van szó, hogy az Unió meghatározott területeken meghatározott célokkal rendelkezik, ezek megvalósítását célzó eszközei a közös politikák, amelyek megvalósításához autonóm költségvetésből származó forrásokkal rendelkezik. Az integráció feltétele azonban a közös politikák mellett az egységes belső piac is. Hogy hol tudja a tárgyalt tényállás a

belső piac egységét védeni, arra már utaltam: az erőforrások allokációjának a védelem eltérő szintje miatti kiegyenlítetlensége a piaci egyensúlyt megbonthatja. Márpedig a belső piac az a tabu, amelyet mindenáron védeni kell.

A Btk. 314.§ (1) bekezdésében szabályozott Európai Közösségek költségvetését károsító bűntett – bár materiális bűncselekmény – a különböző mértékű károkozásokat értékhatárok bevezetésével nem differenciálja, hanem egységesen öt évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni. A bűncselekményt tehát akár egy forintra is el lehet követni. Megjegyzendő továbbá, hogy maga az Egyezmény 1995-ben 50.000 ECU¹² összegben állapította meg azt a minimális értékhatárt, amely összegnél nagyobb tételre elkövetett – súlyosabb esetnek minősülő – csalást már szabadságvesztéssel kell büntetniük a tagállamoknak, egyben elismerte, hogy 4000 ECU-s kárérték alatt erre (ti. szabadságvesztésre) nincs szükség.

A cselekmény elkövetési magatartása

Talán nincs még egy ennyire félreértett törvényi tényállási megfogalmazás, mint az EU költségvetését annak bevételi oldalán károsító bűntetté. Téves lenne úgy interpretálni ezt a cselekményt, mint a gazdasági szereplőknek az Európai Közösségek költségvetésébe történő befizetési kötelezettsége megszegését. Pedig nagy erre a kísértés, mert a Btk. hatályos szövege szerint ez az értelmezés eléggé kézenfekvőnek tűnik. Ezen értelmezés szerint az elkövetési magatartást a gazdasági szereplők azzal valószínűsítik meg, hogy a közösségi támogatások megkaparintása érdekében véghezvitt csalárd cselekvésekkel analóg módon járnak el az őket valamilyen közösségi jogcímen alapuló és közvetlenül terhelő befizetési kötelezettségük kapcsán. Vagyis a közösségeket tévesztenék meg azért, hogy kevesebbet kelljen befizetniük a közös költségvetésbe, illetve azért, hogy e befizetések kapcsán kedvezményben részesüljenek. Rögtön kiderül azonban, hogy ez az interpretáció nem állja meg a helyét, amikor megpróbáljuk számba venni a gazdasági szereplők közvetlen befizetési kötelezettségeit az EU-ba. Ilyen kötelezettségeket ugyanis nem találunk.¹³

Ha lennének olyan bevételek, amelyek a gazdasági szereplők szerződéses alapú, vagy másmilyen befizetéseiből állnak, akkor azoknak – a költségvetési részletesség elve alapján – a közösségek költségvetésének bevételi oldalán jelentkezniük kellene. Ám a közösségek bevételei – amint arra külföldi források és hazai szerzők is nagyon helyesen rámutatnak – nem a gazdasági szereplők, hanem a tagállamok által befizetett tételekből állnak. Itt utalok vissza a közösségi költségvetés

¹² a Bizottság által 2001-ben elfogadott, a *Közösségek pénzügyi érdekeinek büntetőjogi védelmére* szolgáló irányelvtervezet már 50.000 eurót említ.

¹³ Elhanyagolható kivételekkel: ld. a következő lábjegyzetet.

általános ismertetésénél már leírtakra, miszerint elvi élel kijelenthető, hogy lényegében valamennyi közösségi költségvetési bevétel – technikailag legalábbis – a tagállamokból származik.¹⁴

Leszögezhetjük tehát: nincs közvetlenül a gazdasági szereplőt terhelő, szerződéses alapú vagy jogszabálytól eredeztetett, közvetlenül a Bizottsághoz befolyó költségvetési bevételi tétel. Nincs „európai uniós adó”. Márpedig ha ilyen bevételi tétel nincs, akkor hogyan tudja a gazdasági szereplő a Btk. 314. §-a (1) bekezdésének b) pontjában írt magatartást tanúsítani? (Ne felejtjük el, hogy általános alanyról van szó, a bűncselekményt elvileg bárki elkövetheti, a tipikus alanyok azonban – mutatnak rá a szakírók – a gazdasági életben résztvevő személyek.)

A bizonytalanságot az sem oldja föl, hogy a különböző írások,¹⁵ miután ismertették a bevételi oldal összetevőit, ismertetik a konkrét elkövetési magatartásokat is: eltűnő kereskedő, körhinta-csalás, áruk csempészete és így tovább. A helyzet meglehetősen konfúzus: egyfelől a gazdasági szereplők állítólagos közvetlen befizetési kötelezettsége, illetve az ezek kapcsán adható kedvezmények kerülnek említésre, másfelől elkövetési magatartásként megjelölt autonóm bűncselekmények, mint „közösségi csalások”. Az áruk csempészete a Btk. 312. §-ába ütköző bűncselekmény, a körhinta-csalás pedig a Btk. 310. §-ába ütköző adócsalással, vagy a Btk. 318. §-ába ütköző csalással azonosítható. Az ellentmondás feloldhatatlannak tűnik, amiből nyilvánvaló, hogy önmagában a Btk. hatályos szövege a helyes értelmezéshez nem elegendő. Mi a megoldás? Segítségül kell hívnunk a közösségi jogot mint e bűncselekményi tényállás háttérjogát.

Abban egységes a vélemény, hogy a veszélyt egyértelműen a közösségi csalások¹⁶ jelentik. Amint már említettem, statisztikai becslések szerint az EK költségvetésének mintegy 10-20%-át, tehát úgy 10-20 milliárd EUR körüli összeget tesz ki a csalások miatti veszteség. Csak a költségvetés saját bevételi (1. Cím) elég nagyok ahhoz, hogy egyáltalán ennyi pénz kerülhessen oda (majd onnan csalárd úton elvesszen). Ez az Unió politikáját szolgáló bevétel, amelynek az elvonása veszélyeztetheti az integrációt

14 Bizonyos körben létezik a gazdasági szereplőket közvetlenül is terhelő befizetési kötelezettség: például a Bizottság versenyjogi bírsága ilyen (EU Költségvetés 7. Cím), azonban egyrészt ennek mértéke elhanyagolható (0,1%), másrészt a befizetés technikai lebonyolítása valószínűleg megint csak a tagállamokon keresztül történik.

A 6. cím legalábbis a nevében valóban hozzájárulásokkal foglalkozik, ezek azonban megint csak tagállami, illetve inkább harmadik országok hozzájárulásai közös kutatási programokhoz stb. Itt esetleg találhatunk olyan hozzájárulásokat, amelyek nem mindig országokat terhelnek, hanem például kutatási intézményeket. A 6.0.2.1. jogcím külsős szervezetek humanitárius segélyekhez történő esetleges hozzájárulásairól szól. Ez azonban önkéntes hozzájárulás, kevéssé valószínű a tényállásszerű magatartás ezen a területen.

15 Példásul az Európai Bizottság éves jelentése a Tanács és a Parlament részére az európai csalásokról: „Some international trade transactions carried out in violation of customs rules ... adversely affect the customs revenues of the EU budget”.

16 Uniós csalások alatt itt az Egyezmény keretdefiníciója szerinti cselekményeket kell érteni, szemben a *Corpus Juris* nyolc „eurobűncselekményével”. Az uniós csalások a leginkább az OLAF gyakorlatából ismerhetők meg. Ide tartoznak pl. a körhinta-csalások, a hozzáadottérték-típusú adókra elkövetett csalások, a szubvenciók csalások, az áruk csempészete stb.

és az egységes piacot. Végül, de nem utolsó sorban: csak ezen érdekek védelmében hajlandó a közösség ultima ratioként a tagállami szuverenitás részét képező büntetőjogot közösségi szintre emelni.

A közösségek költségvetésének bevételi oldalát támadó cselekmény összefoglaló értékelése

- az EK költségvetése autonóm költségvetés;
- a büntetőjogi védelmet igénylő bevételei az EU Költségvetés 1. Címében megjelölt saját bevételek;
- ezeket kivétel nélkül a tagállamok fizetik be;
- közvetlen befizetési kötelezettség a gazdasági szereplőket nem terheli;
- a bűncselekmény elkövetési magatartása valótlan tartalmú nyilatkozat tétele, valótlan tartalmú, hamis vagy hamisított okirat felhasználása, az előírt tájékoztatási kötelezettségének nem, vagy megtevésére alkalmas módon hiányosan történő teljesítése;
- a bűncselekmény alanya általános alany.

Mindebből következik egyrészt az, hogy a megtevésztést közvetett tettes valósítja meg (hiszen a közösséget közvetlenül nem lehet megtevésztetni), másrészt – éppen az autonóm bűncselekményekre, mint a Btk. 314. §-a (1) bekezdésének b) pontjába ütköző cselekmény elkövetési magatartásaira tekintettel – látszólagos vagy valóságos halmazat kérdése.

Mielőtt ebbe belebocsátkoznánk, közelebbről meg kell vizsgálnunk a költségvetés bevételi oldalának 1. Címét, mely az összbevétel kb. 116 milliárd eurójából mintegy 113 milliárdot tartalmaz.

A Közösségek bevételei

I. A HAGYOMÁNYOS (KLASSZIKUS) SAJÁT FORRÁSOK

- az Unió kivüli országokból származó áruk behozatala után kivetett vámok (12,9 milliárd EUR);
  - a Közösség kulcsfontosságú mezőgazdasági szegmentumát támogató mezőgazdasági illetékek (763 millió EUR);
  - továbbá az ún. cukorlefölözés, vagyis a közösségi cukor- és glükóz termelőkre kivetett teher, melynek célja az ágazat protekcionista fejlesztése, versenyképességének megőrzése (556 millió EUR).
- A saját források azért tekinthetők hagyományosnak, illetve klasszikusnak, mert automatikusan és teljes egészében a közösséget illetik meg, a jog szerint a közösségek tulajdonát képezik. A tagállamoknak csupán annyi a szerepe, hogy ezeket a bevételi forrásokat beszedi, elkülönített számlára helyezi az államkincstárnál, és esetleg megemlíti a tagállami költségvetésben.¹⁷

E helyütt elsősorban a vám, illetve a közösségi vámpolitika érdemel kiemelt figyelmet. A vámunió a „szent” egységes piac alapvető jelentőségű összetevője, a négy piaci szabadság egyikének, az áruk szabad mozgásának a legfontosabb előfeltétele.

Az EKSZ 23. Cikke értelmében „a közösség alapja a vámunió, ami a teljes árukereskedelemre kiterjed, magába foglalja a teljes behozatali és kiviteli vámok, valamint a vámmal azonos hatású díjak kirovására tilalmát, illetőleg közös vámtarifa bevezetését harmadik országokkal szemben.”

Az EKSZ 24. Cikk ezt azzal egészíti ki, hogy: „szabadon forgalmazhatók valamely tagországban a harmadik országból származó áruk, ha az adott tagállamban eleget tettek a behozatal alaki követelményeinek, a vámot beszedték”. Ilyenkor az áruk már a tagállami termékekkel esnek egy tekintet alá.

A vámmal kapcsolatos legfontosabb tudnivalók:

- a külső vámok egységesek, és a Közösség állapítja meg a vámtételt;
- a belső vámok eltűntek (1968);
- a vámok 100%-a a Közösség költségvetését illeti meg; amiből
- 25%-ot visszatarthat a beszedés költségeire;
- a vámot a tagállam kalkulálja; és
- a tagállam szedi be.

II. A TAGÁLLAMI HOZZÁADOTT-ÉRTÉKADÓ-(VAT/ÁFA) BEVÉTELEKBŐL VALÓ RÉSZESEDES (15,8 MILLIÁRD EUR)

Sokáig a legtöbb bevételt (kb. 50%-ot) a tagállamok által beszedett ÁFA-ból érte el a Közösség költségvetése, mára ez a második helyre szorult, úgy 14,5%-át adja a teljes költségvetésnek. A tagállamoknak havonta kell befizetniük az ÁFA-t, ami lényegileg fogyasztási adófejlődésnek tekinthető. Ebből kifolyólag a magasabb életszínvonalal rendelkező országok a Közösség költségvetésébe nagyobb összeget fizetnek be, mint a szegény országok. Itt tehát nem a teljes összeg illeti meg a közösséget, hanem a GNP 50%-a után fizetett ÁFA 0,5%-a (Ez az arányszám korábban magasabb, 1,4, majd 1,0%, később 0,75% volt, mielőtt a jelenlegi szintre csökkent volna). Az EU tagállamaiban az ÁFA azonos elveken alapul, hozzáadott-érték-típusú adó, mértékében azonban eltérő.

17 Illetve a költségvetés tervezésekor a statisztikai adatokon alapuló becslés. Joga van továbbá arra, hogy a vámbevételek 25%-át a beszedés költségeire visszatartsa.

III. A TAGÁLLAMOK BEFIZETÉSEI BRUTTÓ NEMZETI TERMÉKÜK (GNP)
SZÁZALÉKÁBAN (80,5 MILLIÁRD EUR)

Ez a bevétel nem a Közösségek saját forrása, hanem a tagállamok kiegészítő hozzájárulása a költségvetéshez. Az egységes kulcsot évente, a költségvetési eljárásban állapítják meg. Jelenleg ez a legjelentősebb költségvetési hozzájárulás, a bevétel 72%-át ez adja. Témánk szempontjából a legfontosabb tulajdonsága az, hogy az nem kötődik meghatározott állami bevételhez, mint pl. az ÁFA-alapú befizetés, ezért nehéz lenne megnevezni olyan magatartást, amellyel ezen a bevételi forráson keresztül károsítja valaki a közösségi költségvetést.

A tagállamok kötelezettségei a költségvetés felé és az ebből adódó elhatárolási nehézségek

A közösség ügynökeként a nemzeti hatóságok feladata a befizetendő összeg nagyságrendjének kalkulálása (a mezőgazdasági illeték, cukorlefölözés és a vámok 100%-a, mínusz 25% beszedési költség; az ÁFA 0,5%-a a GNP 50%-áig), beszedése, számba vétele, nyilvántartása, végül a Bizottság rendelkezésére bocsátása. Az állam kalkulálja a GNP-alapú befizetéseket is az évente megállapított ráták alapján. A beszedés a tagállamban, a tagállami apparátussal és törvények szerint történik, de a Bizottság azt a helyszínen ellenőrizheti vagy ellenőriztetheti.

Amint már említettem, a tagállamok GNP-alapú befizetése nem alkalmasak arra, hogy rajtuk elkövetve merítse ki valaki a szóban forgó bűncselekmény törvényi tényállását. Ez a bevétel ugyanis nem számít az unió saját forrásának, az tisztán tagállami befizetés. Lényegében persze minden cselekmény, ami károsítja a magyar költségvetés bevételét, károsíthatja a közösségét is (pl. SZJACSALÁS). Azonban a GNP-alapú befizetéseknél nem a gazdasági szereplők ilyen minőségben végbevitt aktusai képezik a közösségi költségvetési bevétel alapját (mint pl. valamely gazdasági társaság harmadik országból történő árubehozatala esetén). Az elkövetési értéket is csak vélelmezni lehetne, igaz, hogy ennek viszont e bűncselekménynél semmilyen jelentősége nincs, azt akár egy forintra is el lehet követni. Mindazonáltal úgy gondolom, hogy a magyar költségvetési bevételeket általában károsító bűncselekmények mellett, azzal valós halmazatban nem lehet megállapítani a közösségi csalást, mert az az adott cselekmény kétszeres értékelését jelentené.

Más azonban a helyzet a közösségek saját forrásaival. A vámok, mezőgazdasági illetékek és cukorlefölözések egésze illeti meg a Közösséget automatikusan, míg az ÁFA-bevételek esetén ez az érték a GNP 50%-áig az ÁFA 0,5%-a. Pontosan tudható tehát, hogy a gazdasági tevékenységekből származó bevételek mekkora hányada illeti meg a Közösséget. Az e bevételekre elkövetett cselekmények

a közösségi költségvetést bizonyosan károsítják. Ebből az következik, hogy aki a törvényi tényállást kimerítő magatartásával az állam ÁFA-bevételét csökkenti, vagy ÁFÁ-t igényel vissza jogosulatlanul, továbbá aki árut csempész be egy tagállamba azért, hogy a vámteher megfizetése alól szabaduljon, szükségképpen károsítja az Európai Közösségek költségvetését is.

Itt köszönnék vissza a különböző külföldi és hazai szerzők által tipikusnak leírt olyan elkövetési magatartások, amelyek bár a közösségi csalás eszközcselekményei, de egyben a nemzeti büntetőjogok által autonóm módon pönalizált cselekmények is (lásd: csempészet, ÁFA-csalás stb.). Ez pedig annak felismerésére kell sarkalljon bennünket, hogy a Btk. 314. §-ának (1) bekezdés b) pontjában írt, az Európai Közösségek költségvetését a bevételi oldalon történő károsítás büntetett az követi el, aki ÁFÁ-ra elkövetett adócsalást, illetve ÁFA-csalást, továbbá csempészetet követ el. A bevételi oldali károsítást önmagában nem lehet elkövetni, a tényállás találkozása más bűncselekmények törvényi tényállásával szükségképpen. E bűncselekmény az ÁFA vonatkozásában lehet a Btk. 310. §-ában írt adócsalás, a Btk. 318. §-ában írt csalás, vagy a Btk. 312. §-ában írt csempészet bűncselekménye. Az elkövető a Btk. 314.§ (1) bekezdés b) pontjában írt magatartás kifejtése révén egy cselekményével több különböző bűncselekmény törvényi tényállását valósítja meg, tehát a cselekmények heterogén alaki halmazatban állnak egymással. Már csak azt kell eldöntenünk, hogy a halmazat látszólagos vagy valódi.

I. KÖZÖSSÉGI CSALÁS ÉS CSEMPÉSZET

A kérdés eldöntése a csempészet és a Btk. 314. §-a (1) bekezdésének b) pontjában írt bűncselekmény halmazata vonatkozásában rendkívül nehéz. Mindkét cselekmény védett jogi tárgya a közösség tágabb értelemben vett érdeke, de közelebbről is az EK költségvetése.¹⁸ A közösségi csalás azonban eredménybűncselekmény, a csempészet nem az. Ez utóbbi a vámáru vámellenőrzés alóli elvonásával, vagy olyan valótlán nyilatkozat adásával megvalósul, amely a vámteher megállapítása vagy beszedése szempontjából lényeges. Vámteher alatt értendő azonban a vámok mellet az ún. „nem közösségi adók és díjak”, amelyek nem az EK költségvetését gazdagítják, hanem a Magyar Köztársaságét. Ebben az értelemben tehát védett jogtárgynak kell lennie a magyar költségvetéshez fűződő érdeknek is, s ilyenkor a közösségi költségvetés nem csorbul. Elképzelhető továbbá az is, hogy az elkövető nem azért von el vámárut vámellenőrzés alól, hogy a vámterhet kikerülje, s ilyenkor a közösségi költségvetés megint csak nem sérül. Ha harmadik országból származó, de a közösségi vámkódex szerint vámmentes áru behozatali kvóta alá esik, akkor a kvóta kijátszása érdekében is csempészhető az áru Magyarországra. Léteznek tehát olyan magatartások, amelyek ese-

¹⁸ Lásd többek között: Büntető anyagi jog. Kommentár a gyakorlat számára. Szerk: dr. Berkes György. HVG Orac.

tében csak a Btk. 312. §-ába ütköző csempészet bűncselekményét lehet megállapítani. Az esetek nagy többségében azonban az elkövető azért von el vámellenőrzés alól vámárut, vagy tesz valótlan nyilatkozatot, hogy a vámteher alól szabaduljon. Ez egyértelműen közösségi érdeket sért (még a visszatartott 25% vonatkozásában is¹⁹, hisz a hatékony vámeljárás is kizárólag közösségi érdek). Ilyenkor, azonos jogtárgy-sérelem mellett a halmazat látszólagos, és csak a súlyosabb büntetési tétellel fenyegetett bűncselekményt lehet megállapítani, ami az esetek többségében az európai közösségek pénzügyi érdekeinek megsértése. A csempészet büntetnének a megállapítására csak akkor kerülhetne sor, amikor a büntetési tétel a közösségi csalás tételkeretének maximumát, az öt évet meghaladja.

II. KÖZÖSSÉGI CSALÁS ÉS ÁFA BEVÉTELRE ELKÖVETETT CSALÁSOK

Más a helyzet az ÁFA vonatkozásában. Az ÁFA alapú befizetés szintén az EK saját forrása, amelynek alapja a gazdasági szereplők gazdasági aktusaiból származó tagállami ÁFA-bevétel. Ez automatikusan az EK költségvetését illeti. Itt azonban nyilvánvalóan különböznek a védett jogi tárgyak. Az adócsalás esetében közvetlenül a tagállami fiskális érdek, közvetve pedig az állami feladatvállalás finanszírozásához fűződő összetársadalmi érdek a jogi tárgy, a közösségi érdek ebben a körben nem jut szerephez. Az ÁFA-csalás jogi tárgya vagyoni jog, a közösségi érdek szintén figyelmen kívül marad.²⁰ Aki azonban az adócsalást és az ÁFA-csalást elköveti, az – mint láttuk – egyaránt sérti a magyar költségvetést és az EK költségvetését is, legfőljebb eltérő – de pontosan meghatározható – arányban. Ebből következik az, hogy az ÁFA-ra elkövetett cselekmények esetén nem lehet sem specialitásról, sem konzumpcióról beszélni, a halmazat valóságos.

III. HALMAZATI ÉS ELHATÁROLÁSI KÉRDÉSEK ÖSSZEFOGLALÁSA

A köznapi értelemben vett csempészet klasszikus esetében a továbbiakban már nem a Btk. 312§-t, hanem a speciális Btk. 314§-t kellene megállapítani, az ÁFA vonatkozásában elkövetett és a Btk. 310.§-ba ütköző adócsalás, illetve a Btk. 318.§-ba ütköző ÁFA-csalás pedig valóságos heterogén alaki halmazatot képez a Btk. 314.§-ával.

Lehet, hogy ez meghökkentő megállapítás, de a Btk. 314.§ egy, a magyar Btk. gondolatritmusától idegen törvényi tényállás, amelynek kodifikációs megoldásai is meglehetősen szokatlanok. Viszont a jelenlegi megfogalmazását összevetve az európai közösség jogával, más eredményre nem nagyon juthatunk.

¹⁹ Lásd a 13. lábjegyzetet

²⁰ Lásd a 18. lábjegyzetet.

Az a tény, hogy a gyakorlat a tárgyalt jogszabályhelyet helytelenül értelmezte, s így helytelenül is alkalmazta, súlyos jogalkalmazói mulasztás. A Btk. 314. § (1) bekezdésének b) pontjában írt fordulattal elkövetett közösségi csalás a mai magyar gyakorlat szerint üres törvényi tényállás. 2002. április elseje óta egyetlen ilyen ügy sem indult még. Amennyiben azonban az itt leírt okfejtés a jogalkalmazót meggyőzné, akkor ez a bűncselekmény a gazdasági bűncselekményekről vezetett statisztikák élvonalába kerülhet.²¹

Kérdések a büntetőjog-alkalmazás gyakorlatából

Végezetül álljon itt néhány kérdés – s az azokra adott válasz – melyek az eddig elhangzottakkal kapcsolatban szóban vagy írásban hozzám érkeztek, vagy amelyek az alkalmazás kapcsán a későbbiekben felmerülhetnek:

Lehetséges-e, hogy a Btk. 314. §-a (1) bekezdésének b) pontjában írt bűncselekményt csak az az állami alkalmazott követheti el, akinek a beszedett bevételeket a közösségi költségvetés felé kellene továbbítania? A nevezett bűncselekmény általános alanyú, azt bárki elkövetheti, nem kizárólag (sőt, egyáltalán nem) a Btk. 137. §-ában felsoroltak. Túl azon, hogy a kérdésben foglalt esetben a tényállásnak a Btk. XV. fejezete IV. címében, a hivatali bűncselekmények között kellene helyet kapnia, illetve ha hivatalos személyként lehetne elkövetni, azt a Btk. mindenképp nevesítené (lásd pl. 275. §, vagy 177/A § (2) bekezdés),²² az Egyezményt létrehozó, illetve az azt implementáló tagállami akarat félreértését jelentené ez az értelmezés. A bűncselekmény elkövetési magatartása ugyanis – amint azt a külföldi és hazai szakirodalom egybehangzóan megállapítja – az áruk csempészete, az ÁFA-csalás stb.,²³ nem pedig a már befolyt bevételek csalárd kezelése az állami tisztviselők által.²⁴

Állhat-e a specialitás viszonyában egymással a bevételi oldalra elkövetett európai közösség pénzügyi érdekét sértő büntett és a felsorolt autonóm bűncselekmények közül az ÁFA és az adócsalás? Az ÁFA-csalás és az ÁFÁ-ra elkövetett adócsalás vonatkozásában ez a közvetlenül és közvetve védett

21 a gazdasági bűncselekmények között előkelő helyen áll az adócsalás és a csempészet: 2006. I-V hónapjában 8702-ből 941 (adócsalás), illetve 425 (csempészet). Tapasztalataim szerint az adócsalások túlnyomó részét áfára követik el. (vö: www.orfk.hu/data/574276/bcs_2005_2006_I_V_ho.pdf)

22 Ezen esetek is feltételezik azonban az általános alanyként történő elkövetést mint főszabályt.

23 Lásd többek között: Belovics-Molnár-Sinku: Büntetőjog – Különös rész. HVG Orac, 2004; Büntető anyagi jog. Kommentár a gyakorlat számára. HVG Orac., dr. Gasz Péter: Az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről, és annak a magyar büntető jogalkalmazásra gyakorolt hatásáról. Szakdolgozat, 2004. Konzulens: dr. Sinku Pál.

24 Ezt a logikát követve az adócsalást is csak hivatalos személy tudná elkövetni, hisz ugyanúgy (és ugyanannyi lépcsőn keresztül) kerülnek a bevételek az uniós, mint a magyar büdzsébe. Ez utóbbi esetben a bevétel útja a következő: befizető – magyar hatóság – magyar büdzsé; az EK pénzügyi érdekeit sértő cselekmény esetén pedig: befizető – magyar hatóság – uniós büdzsé.

jogtárgyak különböző volta (magyar, ill. közösségi költségvetési bevétel; magyar, ill. közösségi fiskális érdek; tagállami finanszírozás, ill. közösségi integráció) miatt lényegében kizárt. Kizárólag valódi halmazat képzelhető el.

Élhet-e ilyenkor az opportunitás elvével az ügyész: mellőzheti-e a jelentősebb súlyú bűncselekmény esetén a vádemelést?

A kérdés elsősorban az ÁFA-ra elkövetett bűncselekmények vonatkozásában vetődhet fel, hiszen az egyes gazdasági tranzakciók esetén befizetendő ÁFA elenyésző része illeti a közösségi költségvetést. A tagállami ÁFA alapú bevételek csak közösségi szinten összeadódva válnak jelentős összeggé. A közösségi csalások természete kizárja valamiféle de minimis elv alkalmazását. Már az Egyezményből (és a Btk. annak nyomán született hatályos szövegéből) kitűnően is a közösség nem a kár mértékéhez képest védi érdekeit, hanem – nagyon is tudatosan – attól függetlenül. Ennek oka nem lehet más, mint hogy az egyes kereskedelmi tranzakciókhoz kapcsolódó ÁFA-részek összessége adja a költségvetés jelentős hányadát. A közösség a költségvetését – ha már a büntetőjog eszközához nyúlt – máshogy nem is tudná védeni. A Be. 187.§ és 220.§-ok alkalmazása a Btk. 314. §-ában írt bűncselekmény esetén az Egyezményt létrehozó, illetve az azt implementáló tagállami akarat félreértését (vagy inkább figyelmen kívül hagyását) jelentené. A bevételi oldal négy nagy tétele közül az egyik – az ÁFA – vonatkozásában ugyanis megszüntetné a közösségi költségvetés védelmét.

A Btk. 314. §-a felülírja-e a vámszabálysértést?

A vámszabálysértés klasszikus esetében igen, ugyanis a Btk. hatályos szövege nem ad más értelmezési lehetőséget. Az 1999. évi LXIX. törvény 158. §-a (1) bekezdésében írt szabálysértést – amennyiben az elkövető célja a vámteher kikerülése – a továbbiakban nem lehet megállapítani, hiszen amennyiben az EK pénzügyi érdekeit a bevételi oldalon az áruk csempészetével sértik meg, értékhatárra tekintet nélkül a Btk. 314. §-a (1) bekezdésének b) pontját lehet csak alkalmazni. A csempészettel alkotott látszólagos halmazaton kívül megvalósulhat-e önmagában a Btk. 314. §-a (1) bekezdés b) pontjában írt bűncselekmény?

Igen, ám csak nagyon sajátos módon. Amennyiben a vele találkozó adócsalás a Btké 27. §-ában az adócsalásra írt értékhatárt, illetve az ÁFA-csalás a szabálysértési értékhatárt nem éri el, csak az EK költségvetését sértő bűncselekményt lehet megállapítani, hiszen utóbbi nincs értékhatárhoz kötve. Nincs kétség afelől, hogy az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek megsértése büntette még sok olyan kérdést vet fel, amelyre jelen cikk terjedelmi okokból nem térhetett ki, de amelyek tisztázása nélkül a helyes gyakorlat kialakítása nem képzelhető el. Már most meg kell tenni az első lépéseket. A jogalkotó az eszközt a kezünkbe adta. Éljük vele.

A SEGÍTSÉGNYÚJTÁS ELMULASZTÁSA A VESZÉLYHELYZETET ELŐIDÉZŐ ÁLTAL

(Jogelvek, jogi szabályok és realitások)

I. A tényállás változása, a változás értelmezése

A segítségnyújtás elmulasztása miatt indult büntetőügyek történeti tényállásának jelentős hányada – mintegy háromnegyede – olyan szerkezetű, ahol a segítségnyújtást elmulasztó személy szerepet játszott már az ezt szükségessé tevő helyzet kialakításában is.

	Btk. 172. § miatt indult összes eljárás	172. § (1) bekezdés szerint minősített cselekmény	172. § (3) bek szerint minősített cselekmény
1996	695	145 20,8%	529 76,1%
1997	755	161 21,3%	584 77,3%
1998	779	181 22,6%	607 75,9%
1999	728	151 20,7%	567 77,8%
2000	687	167 24,3%	524 75,6%
2001	709	198 27,9%	504 71,1%
2002	723	190 26,2%	521 72,1%
2003	748	180 24,1%	555 74,2%
2004	880	246 27,9%	624 70,9%

„Egységes rendőrségi és ügyészségi statisztika” (BM és Legfőbb Ügyészség)¹

A veszélyhelyzetet előidéző által elkövetett minősített esetek magas száma és e cselekmény bonyolultabb jogi szerkezete miatt az 1990-es évek közepére markánsan kirajzolódott, hogy jó néhány bíróság nem kívánja követni az addigi, irányadóként megfogalmazott minősítési gyakorlatot. A csaknem azonos tényállású eseteket az egyes bíróságok lényegesen eltérő módon, hol a segítségnyújtás alapesetének, hol a tárgyalta minősített esetnek értékelték. A nyilvánvaló eltérések jogegységi döntést tettek szükségessé, melyet a Legfelsőbb Bíróság 1999. február 15. napján 2/1999 szám alatt hozott meg. Mint ismeretes, a hatályos Btk. 172. § (3) bekezdésének elődje az 1961 évi V. tv. 259. § (3) bekezdése volt. A szoros történeti kapcsolat ellenére a tárgyalta minősítő eredmény megfogalmazásában a két diszpozíció között markáns formai eltérés mutatkozik. A korábbi törvényszöveg szerint a minősített eset akkor volt megállapítható „(...) ha a sérülést, balesetet, illetve az életet vagy testi épiséget közvetlenül fenyegető helyzetet akár gondatlan, akár vétkes magatartásával az elkövető okozta,” vagyis minden olyan esetben, amikor az elkövető természettudományi értelemben vett (*conditio sine qua non* elvek szerinti)² okozói minősége a segítségnyújtást megalapozó helyzet kialakulásában megállapítható volt. A tényállás leíró formájából következően teljesen egyértelmű volt, hogy a súlyosabb megítélésű kötelezettség mindazokat terheli, akik a sértett segítségnyújtást megalapozó helyzetének kialakulásában részt vettek, történt ez – büntetőjogi értelemben vett – akár vétkes, akár vétkes magatartással. A megfogalmazás egyszerűvé tette a szándékos bűnösség megállapíthatóságát is, hiszen ehhez elégséges volt, hogy az elkövető felismerje, „részt vett” a segítségnyújtási kötelezettséget életre keltő helyzet kialakulásában.

A minősített eset megfogalmazása az 1978. évi IV. tv.-ben megváltozott, a korábbi részletes leíró jellegű diszpozíciót a lényegesen rövidebb megfogalmazású: „ha a veszélyhelyzetet az elkövető idézi elő” fordulat váltotta fel. A Legfelsőbb Bíróság a hatálybalépést követő jó néhány évvel később a változás hátterében a törvényalkotó cselekménnyel kapcsolatos felfogásának a megváltozását látta. E véleményének a hivatkozott jogegységi határozatban hangot is adott: „A hatályos Btk.-nak a

1 Az adatok két megjegyzést is igényelnek. Egyrészt azt, hogy a (3) bekezdéshez rendelt számok értelemszerűen tartalmazzák azokat az eseteket is, amelyeknél a segítségnyújtásra egyébként kötelezett mulasztott, így vált cselekménye minősített esetté. E cselekmények arányát – pusztán a gyakorlati tapasztalatok alapján – azonban elhanyagolható mértékűnek becsülhetjük. Ugyanebben az adatsorban az 1999. előtti adatok reprezentálják a legpontosabban azt az esetszámot, ahol a segítségnyújtás elmulasztója már a veszélyhelyzet létrehozásában is részt vett, hiszen 1999. februárjáig a (3) bek. I. fordulata szerinti minősítő körülmény megállapításának ez volt az egyedüli kritériuma. Ezt követően a „megalapozó helyzet” létrehozásában is szerepet játszó cselekménye akár az (1) bek., akár a (3) bek. szerinti kategóriába is sorolható volt, a részvétel vétkes vagy vétkes voltának függvényében. A Btk. 172. § (1) és (3) bekezdésének viszonyában statisztikailag is értékelhető változás 2001-től jelentkezett, melyben szerepet játszott a 2/1999 jogegységi határozatnak a minősítési gyakorlatban érvényesülő hatása.

2 E felfogás szerint, ok mindaz, amely nélkül az eredmény – itt a segítségnyújtás kötelezettségét megalapozó helyzet – a konkrét minőségében, akkor ott és olyan formában nem jött volna létre, mint ahogy létrejött.

korábitól eltérő rendelkezését az indokolja, hogy az 1961. évi V. törvény valójában tárgyi jellegű (objektív) felelősséget állapított meg, amikor a különös segítségnyújtási kötelezettség elmulasztásáért az elkövetőt akkor is felelőssé tette, ha magát a veszélyhelyzetet vétkes magatartásával idézte elő. Az objektív felelősség azonban kiküszöbölhetetlen ellentétben áll a Btk. 10. §-ában megfogalmazott alapelvvel (...).” (kiemelés tőlem). A jogegységi határozatot meghozó tanács véleménye szerint tehát, a megváltozott diszpozíció megfogalmazásakor a jogalkotót már a tárgyi felelősségi szemlélettel való szakítás és a bűnösség kritériumainak érvényt szerző értékelés előtérbe állítása vezérelte.

II. A normaszöveg változtatás másik lehetséges oka

Kétségtelenül nem vitatható, hogy a hatályos „norma szövegéből nem következik a bírói gyakorlat által kialakított és elfogadott azon következtetés, hogy a vétkes magatartással előidézett veszélyhelyzet is alkalmas a hivatkozott minősített eset megállapítására.”³ Véleményem szerint ugyanakkor a jogértelmezési és jogalkalmazói tapasztalatok nem igazolják azt, hogy a diszpozíció 1978-as formai változása mögött a jogalkotó alapvető elvi szemléletváltozása állt volna. Sokkal valószínűbb, hogy csupán a „szöveg egyszerűsítésére” irányuló törekvésről volt szó, amelyet a jogalkotó a korábbi megfogalmazás elemeit és szemléletét összegezni kívánó normatív-fogalom megalkotásával valósított meg. Az 1978-as törvény Miniszteri indokolása ugyanis egyértelműen kimondta: „felesleges annak a törvényben történő rögzítése, hogy a veszélyeztető helyzetet vagy sérülést a kötelezett – vétkes vagy vétkes – magatartásával hozta létre, ugyanis ennek – e vonatkozásban – nincs jelentősége, viszont az okozás ténye – az egyéb feltételek megléte esetén – egyaránt megalapozza a minősített eset alkalmazhatóságát”⁴ (kiemelés tőlem). Tény, hogy a Miniszteri Indokolásban foglaltakat nem kötelező figyelembe venni a jogalkalmazásban, ha azonban a jogalkotói akaratot kutatjuk, okkal feltételezhetjük, hogy azt a Miniszteri Indokolás megfelelően tükrözi. A jogalkotási folyamatok tényleges menetében nem feltételezhető, hogy az ott megfogalmazottak érdemben eltérnének a valós jogalkotói akaratától.

A változatlan tartalmú szabályozás szándékára utal az is, hogy a minősített eset gyakorlati értelmezése a Btk. hatálybalépése után is hosszú ideig szilárdan tartotta magát mind a Legfelsőbb Bíróság részéről közzé tett eseti döntésekben,⁵ mind a szakmai útmutatókban.⁶ Ebben a mintegy 15-18 évet felölelő időszakban is tudatos, a normaszöveg-változás fényében is átgondolt jogalkalmazói jogértelmezés történt, és – véleményem szerint – irreális feltételezni, hogy a gyakorlat nem volt képes

3 BH 1997. 296.

4 Idézet a Miniszteri indokolásból az 1999. október 31. napján lezárt 172. (3) bekezdéshez fűzött CD Kommentár alapján

5 Pl. BH 1991. 343, BH 1984. 428.

vagy hajlandó követni a „jogalkotói akaratot”. Ezzel ellentétben az ekkori értelmezésében a történeti módszer – ez esetben a történeti előd jogszabály tartalmának a továbbvitele – kapott elsődlegesen hangsúlyt. A szöveg egyszerűsítésére irányuló szándék távolabbi bizonyítéka az is, hogy az 1978-as Btk. máshol is összegző fogalomalkotásra törekedett. Emlékezetes módon ilyen megoldás született a „dolog elleni erőszak” fogalmának bevezetésénél – „ami a megőrzésre szolgáló zárat vagy készüléket feltörve” (1961 évi V. Tv. 296.§ (2) bek.) fordulatot váltotta fel – s amely később ugyancsak elegendő alapot nyújtott a fogalomértelmezési, dogmatikai viták feléledésére.

Mindezek mellett el kell ismerni, hogy a megváltozott diszpozíció nyelvi megjelenése olyan, amely lehetőséget teremt a korábitól eltérő értelmezésre. A norma szövege hatálybalépésével önállósul, a normaértelmezés elsődleges szempontja a nyelvtani megközelítés, melyet további szempontok egészítenek ki.⁷ A jogalkotói akarat csupán az egyik iránytű a jogalkalmazás számára. Úgy gondolom, hogy a segítségnyújtás elmulasztása e minősített esetének módosult megfogalmazása nem a konkrét bűncselekmény kapcsán, hanem általános jogelvek szempontjából vált jelentőssé, mert lehetőséget teremtett arra, hogy a korábbi, a kilencvenes évek végére deklarálhatóan is meghaladottá vált tárgyi eredmény-felelősséget érvényesítő jogi gondolkodással szemben a joggyakorlat kötelező érvényű határozatban deklarálja egy differenciáltabb felelősség felfogás szükségességét. Ez azonban nem érinti azt a véleményemet, hogy a konkrét bűncselekmény vonatkozásában a jogszabály szövege nem eltérő szabályozási célokból, hanem pusztán jogtechnikai okból változott meg.

III. A 2/1999 jogegységi határozat

A jogegységi határozat közvetlen előzménye egy eseti döntés közzététele volt: „Ha a gépjárművezető vétnen az ittasan haladó, kivilágítatlan kerékpáros halálos kimenetelű elütésében, de a sértettet segítség nélkül hagyja: cselekménye a segítségnyújtás elmulasztása alapesete, és nem annak a büntetési alakzata szerint minősül (Btk. 172. § (1) és (3) bek.).”⁸ A határozat megjelenése a Legfelsőbb

6 Azonos álláspontot képviselt a joggyakorlat számára kibocsátott Kommentár is, „E szerint a Btk. 172. § (1) bekezdésében foglalt mulasztásos bűncselekményt csak olyan személy terhére lehet megállapítani, akinek *semmiféle szerepe nincs* az alaphelyzet (akár vétnen) kialakulásában, semmiféle formában nem róható fel neki a veszélyhelyzetbe került személy vagy sérült segítséget igénylő helyzete, vagyis teljességgel kívülálló (extraneus). Viszont különös segítségnyújtási kötelezettség terheli azt az elkövetőt, aki a veszélyhelyzetet akár vétnen, akár szándékos vagy gondatlan magatartásával idézi elő, melynek nem teljesítése esetén a segítségnyújtás elmulasztásának büntette miatt tartozik büntetőjogi felelősséggel.” (kiemelés tőlem)

7 Ennek kézzelfogható bizonyítéka, hogy a diszpozíció értelmezése körében a joghallgatók is négy szempontrendszerrel tanulnak, melyek a maguk sorrendiségében, de végül is együttesen határozzák meg a norma alkalmazását, e négy értelmezési mód: a nyelvtani, rendszertani, a logikai és a történeti módszer.

8 BH 1997. 296 II. pont

Bíróság hivatalos lapjában nem volt véletlen. Azt – mint ahogy a később megszületett jogegységi határozat is fogalmaz – a „korábbiól eltérő ítélkezési gyakorlat kialakítása céljából” tették közzé. Nem meglepő tehát, hogy a bíróságokra kötelező érvényű döntés is ezt a jogi álláspontot tette magáévá. A végső állásfoglalás igen figyelemreméltó háttérmozzanata az is, hogy a jogegységi eljárásban, a döntés előkészítése során a Legfőbb Ügyészség is azonos jogi álláspontra helyezkedett. A 2/1999 jogegységi határozat rendelkezése szerint: „Ha a személyesérüléssel járó vagy a sértett életét vagy testi épségét közvetlenül fenyegető veszélyhelyzetet az elkövető vétkesen idézi elő, de nem nyújt tőle elvárható segítséget a rászorultnak, cselekménye a segítségnyújtás elmulasztásának alapesetként (Btk. 172. § (1) bek.), és nem annak büntetési alakzata (Btk. 172. § (3) bek.) szerint minősül.”

A határozat rendelkező része alapján egyértelmű, hogy a Legfelsőbb Bíróság, döntésében közvetlenül az alapeseti minősítés egyik esetköréről rendelkezett, nevezetesen arról, ha a segítségnyújtást elmulasztó szerepet játszott ugyan az azt megalapozó helyzet létrehozásában, de ez a „szerep” büntetőjogi értelemben vétkesnek tekintendő. A döntés szerint e cselekményt a vétségi alakzat szerint kell értékelni. A jogegységi határozat rendelkezésének azonban okszerűen van közvetett minősítési hatása is. A határozat rendelkezése ilyen formán azt is meghatározza, hogy a segítségnyújtás elmulasztásának a veszélyhelyzetet előidéző által elkövetett büntettét csak akkor lehet megállapítani, ha a segítséget elmulasztónak egyben felróható a segítségnyújtási kötelezettséget életre keltő sérülés okozása is. E minősített esetkörnél azonban pontosan a bűnösségi elvnek az a következetes érvényesítése szenved csorbát, amely a jogegységi határozat legfőbb jogi értékét adja. Az értelmezés – amely a megalapozó helyzet okozásánál elvi alapon hivatkozik a bűnösségi elv kiteljesedett érvényesítésére – ezt a szemléletet nem teszi érvényesíthetővé a súlyosabb minősítést megalapozó körülmény felismerhetősége tekintetében. Egy eseti döntés szerint: „Ha a veszélyhelyzetet a terhelt büntetőjogilag felróható magatartásával idézte elő (...) a segítségnyújtás elmulasztása folytán a segítségnyújtás elmulasztása büntetési alakzata megállapításának van helye”⁹ A példaként idézett eseti döntés összegző része¹⁰ ugyanis azt sulykolja, hogy abban az esetben, ha a 172. § (1) bekezdés szerinti vétség diszpozícióban megkívánt feltételei fennállnak, és ezen túlmenően, a terheltet a segítségnyújtást megalapozó helyzet előidézéséért is vétkesség terheli, további feltétel – jelesen az erre vonatkozó szándékosság vizsgálata – nélkül a minősített esetért felel. Véleményem szerint egy ilyen, tárgyi felelősségi mozzanatot tartalmazó minősítési automatizmus joggyakorlati rögzülése ugyancsak sérti a bűnösségi elv érvényesülését.

9 BH 1998. 575.

10 Egyebekben függetlenül a közzétett jogeset konkrét érdemi tartalmától, amely az azonnali halál bekövetkezése esetén a 172. § vagy a 190. § szerinti minősítés dilemmájával foglalkozik

IV. Egy kis dogmatika

Dogmatikai evidencia az, hogy a segítségnyújtás elmulasztása szándékos bűnösségű bűncselekmény, ahol a szándékos bűnösség követelményének – a mulasztással összefüggésben előállt minősítő eredmény kivételével – valamennyi tényállási elem vonatkozásában érvényesülnie kell. A segítségnyújtás elmulasztásával okozati összefüggésben álló eredmény tekintetében a bűnösség természetesen csak gondatlan lehet.¹¹ Ismert az is, hogy a Btk. 172. §-ban leírt valamennyi – alap- és minősített eseti – tényállást figyelembe véve, csak egyetlen olyan eset van, amely a segítségnyújtás elmulasztásának az eredményét is tartalmazza, ez a 172. § (2) bekezdése, ahol az eredmény a sértettnek a segítségnyújtás elmulasztása miatt bekövetkezett halála.¹²

Az általunk tárgyalt (3) bekezdésnek azonban egyik fordulata sem tartalmaz a segítségnyújtás elmulasztásával összefüggésben keletkezett eredményt. A „veszélyhelyzetet az elkövető idézi elő” kitétel valóban okozati kapcsolatot jelöl, de ez az okozati kapcsolat a segítségnyújtás elmulasztásának az előzménye, és nem a következménye. A minősített jogi kötelezettséget megteremtő helyzet előidézése tehát a tárgyalt bűncselekmény struktúrájában nem eredmény, hanem az alanyt specializáló ismérv. Az adott cselekményi fordulatot éppen az teszi minősített értékelésűvé, hogy a segítségnyújtást – az egyébként általános alanyú alapeseti bűncselekményhez képest – speciális alany mulasztja el. Ezt világosan kifejezi a cselekmény hivatalos megnevezése is, a tárgyalt eset „a veszélyhelyzetet előidéző által” elkövetett bűncselekmény. Erre utal a normaszervezés logikája is, ugyanis a (3) bekezdésben megjelölt másik minősítő körülmény – ha az elkövető „a segítségnyújtásra egyébként is köteles” – ugyanilyen speciális alanyiságot kijelölő ismérv. Az alanyt specializáló minősítő körülményre – a bűncselekmény szándékos volta miatt – szándékos bűnösségnek kell fennállni. A „szándékos elkövetés megállapításának feltétele: a helyzet felismerése”,¹³ a minősített eset megállapításának feltétele lenne, hogy a segítségnyújtást elmulasztó – e mulasztása előtt – felismerje saját „vétkességét” a baleset okozásában. Ez azonban több szempontból is abszurd helyzetet teremt. A speciális alanyi helyzet felismerhetősége más bűncselekmények esetén nem jelent nehézséget. Az elkövető különösebb vizsgálódás vagy értékelés nélkül is tudja magáról adott esetben azt, hogy pl. hivatalos személy (Btk. 225. §) vagy 18. életévét már betöltötte (Btk. 201. §-202. §). Bár vannak olyan speciális alanyi minőségek, amelyek bizonyos fokú értékelés kívánnak – ilyen lehet a felü-

11 Ha az elkövető bűnössége az eredmény tekintetében is szándékos, az eset szándékos életleni cselekményként minősül. Továbbá szándékos eredményokozás esetén a segítségnyújtás elmulasztásának megállapítása fel sem merülhetne.

12 A jogszabály szerint az ehhez kapcsolódó feltételként megfogalmazott kitétel – „és az életét a segítségnyújtás megmenthette volna” – az okozati összefüggés relevanciájával szembeni követelmény ritka jogszabályi megjelenése.

13 CD Kommentár a 172. §-hoz

gyeetet gyakorló minőség (Btk. 197. § (2) bek. b) pont) – azonban ez is az esetek jelentős hányadában a laikus, nem jogértő személyek által is könnyen megállapítható az elkövetés idején. Ezekben az esetekben nem merülhet fel, hogy tévedésben volt saját minősége tekintetében. A speciális elkövetői minőség felismerhetősége azonban esetünkben rendkívül nehézé válik, hiszen a vétkes okozói minőséget kellene a segítségnyújtás elmulasztójának az elkövetéskor felismernie.

V. A vétkesség felismerhetőségének buktatói

Annak a megállapítására, hogy a veszélyhelyzetet vétkesen okozták, csak szabályozott eljárás keretében, meghatározott jogelvek szerint lezajlott gondolkodás eredményeként nyílnak meg a lehetőségek, ez a jogalkalmazó kompetenciakörébe tartozó feladat. Így elvileg a segítségnyújtás elmulasztójának nem is lenne meg a lehetősége arra, hogy amikor a segítségnyújtást elmulasztja, a veszélyhelyzet előidézésének vétkesen okozott voltát felismerje. Eltekintve azonban a jogi elméleti érvektől, és csak a gyakorlat oldaláról közelítve, abba a problémába botlunk, hogy a segítségnyújtás elmulasztójától az ügyek nagy részében reálisan sem lehetne elvárni azt, hogy felismerje vétkes okozói minőségét.

A segítségnyújtás elmulasztásának tárgyalt minősített esete igen gyakran kapcsolódik személyi sérüléssel járó közlekedési balesetekhez. Ilyenkor a vétkesség felismerhetőségéhez legalább az kellene, hogy az elkövető felismerje, hogy közlekedési szabályt sértett. A szabályszegés ténye azonban jó néhány esetben csak utólagos értékeléssel állapítható meg, ezért a helyszínen nem ismerhető fel egyértelműen. A leggyakrabban megsértett közúti közlekedési szabályok közül nem kevés „relatív módon” meghatározott.¹⁴ A jogszabály a közlekedés résztvevőjének nem ad konkrét, egyszerűen követhető utasítást, hanem tartalmában a körülményekhez való gondos alkalmazkodást írja elő. Emiatt baleset bekövetkezése esetén a jogalkotó csak úgy tud a felróhatóság kérdésében dönteni, ha megalkotja az „adott helyzetben elvárható, a „gondosan eljáró” vezető modelljét. E modell biológiai átlagteljesítményeket, a közlekedés szabályozásánál figyelembe vett alapelvek összességét, közlekedési szokásokat, és nem utolsósorban, jogalkalmazói elvárásokat is egyesít magában. Annak a megállapítása, hogy a vezető az adott esetben úgy járt-e el, ahogy e fiktív modelltől elvárható, vagy attól elmaradt, – vagyis történt-e szabálysértés, vagy nem – a jogalkalmazó értékelése útján állapítható meg. Hozzátehetjük, hogy egy adott helyzet jogalkalmazói értékelése sem mindig egyértelmű. Ismert, hogy a KRESZ 26. § (4) bekezdésében foglalt kötelezettség¹⁵ teljesítésének vagy megszegésének a

14 Pl. a környezeti feltételekhez igazodó sebesség megválasztásának követelménye (KRESZ 25. § (1) bek.)

15 „A jármű sebességét (...) úgy kell megválasztani, hogy a vezető járművét meg tudja állítani az általa belátott távolságon belül, és minden olyan akadály előtt, amelyre az adott körülmények között számítani kell.”

megállapíthatósága hosszú ideig a közlekedési jogalkalmazás sok vitát kiváltó kérdése volt.¹⁶ További problémát okozhat az is, hogy a szabályszegés ténye gyakran közvetlenül önreflexióval – a saját cselekménnyel kapcsolatos észlelésekkel – nem is ismerhető fel. Példája ennek a nem ritkán előforduló észlelési késedelem. Egy veszélyhelyzetet hártani igyekvő jármű vezetője magáról csak azt tudja, hogy amikor észrevette a veszélyhelyzetet, azonnal hártott. A baleset bekövetkezése esetén a jogalkalmazó már két tényezőt vet egybe, mikor történt meg a veszélyhelyzet tényleges észlelése, és mikor volt a veszélyhelyzet objektív észlelhető, továbbá, ha a kettő között számítható eltérés van, értékeli, hogy az elmaradás indokolt, vagy büntetőjogilag felróható volt-e.

Továbbmenve, a szabályszegés tényéből még nem következik annak vétkes felróhatósága, tehát a szabályszegés tényének felismerhetőségéből sem következik a „veszélyhelyzet létrehozásának” a vétkessége. A szabályszegésnek és eredményének büntetőjogilag releváns összefüggésben kell állnia egymással. A saját gyorsajtását felismerő jármű vezetője, ha közlekedési baleset részesévé válik, nem minden esetben tudhatja, azt, hogy megengedett sebességgel való közlekedése esetén a baleset elmaradt volna-e, márpedig ez vétkességének jelenlegi joggyakorlatunk szerint is elfogadott feltétele lenne. Az elkerülhetőség utólagos, gyakran szakértői segítséggel történő bizonyítást igényel, amely lehetetlenné teheti a vétkesség helyszíni felismerését.

Véleményem szerint, néhány kirívó kivételtől eltekintve, csekély számú az a közlekedési esemény, amely kapcsán az utólag segítségnyújtást elmulasztó ne tudna alappal hivatkozni arra, hogy nem ismerte fel a balesetokozásban való bűnösségét. Ennek pedig, egyes eseti döntések,¹⁷ valamint a 2/1999 jogegységi határozatban és a joggyakorlat számára kibocsátott Kommentárban hivatkozott elvek¹⁸ szerint azt kéne eredményeznie, hogy ne lehessen a minősített esetet a terhére megállapítani. Ettől a jelenlegi gyakorlat – tegyük hozzá, érthető okoknál fogva – teljes mértékben eltér, és a segítségnyújtás veszélyhelyzetet előidézője által elkövetett minősített esetet a

16 A korábban hivatkozott BH 1997. 266. szám alatt közzétett jogeset is ennek egyik példája: „Nem állapítható meg, hogy a vádlott a tompított fényszóró világításában mekkora távolságot láthatott be maga előtt, a helyszínen ilyen mérés nem történt, utólag pedig – mivel a gépkocsi már nincs a vádlott birtokában – a vizsgálat nem végezhető el, így nem zárható ki, hogy a vádlott csak a magasabb reakcióidőn belül észlelte a meg nem határozható helyről és idő alatt elérkező sértettet”. Kizárható azonban az, hogy az adott esetben helyszínről elhajtó járművezető, a segítségnyújtás elmulasztásakor bármit is tudhatott arról, hogy a baleset okozásában vétkes-e vagy sem, hiszen ebben a kérdésben a különböző szintű bíróságok sem voltak azonos véleményen.

17 BH 2005.274.: „Segítségnyújtás elmulasztásának – a veszélyhelyzetet előidéző által elkövetett – büntette miatti büntethetőséget ténybeli tévedés zárja ki, ha a terhelt tévesen úgy véli, hogy a balesettel érintett személy nem sérült meg, nem szorul segítségre, és e feltételezésre alapos oka volt [1978. évi IV. törvény 27. § (1) bek., 172. § (1) és (3) bek.].

18 „Bűnösség nélkül nincs büntetőjogi felelősség, és a bűnösségnek a tényállás valamennyi elemére ki kell terjednie”, „valamint szándékos elkövetés megállapításának feltétele: a helyzet felismerése.”

vétesség konstatálása után automatikusan megállapítja. Így nem csak részbeni tárgyi jellegű felelősség szemléletet érvényesít, hanem legalizálja azt a mechanizmust is, hogy egy később előálló – és a törvényi tényállásban nem az elkövetési magatartás eredményeként megfogalmazott – körülménynek a minősítést befolyásoló súlyosító szerepet tulajdonít.

VI. A jogszabályi korrekció szükségessége

Fel kell ismerni azt, hogy a Btk. 172.§ (3) bekezdésének hatályos szövegű dispozíciója mellett nem valósulhat meg egyidejűleg a jogszabályszöveg, a kötelezően irányadó jogegységi határozat alkalmazása és a jogelvek érvényesítése. Ezért a 172. § (3) bekezdésében megfogalmazott cselekmény újrafogalmazása célszerűnek mutatkozik.

Nyilvánvaló, hogy ehhez a legalapvetőbb követelmény az lenne, hogy a jogalkotó a tárgyalat bűncselekmény tekintetében alakítsa ki saját szabályozási értékeit és szempontjait. Meg kellene határozni, hogy mik azok az alanyi körülmények, amelyek fokozott, minősített segítségnyújtási kötelezettséget támasztanak. Ezeket az alanyi körülményeket objektív – az elkövető számára a segítségnyújtás elmulasztásának idején is felismerhető – módon kell megfogalmazni.

Vélhetően elégséges lenne a (3) bek. II. fordulatóban meghatározott a segítségnyújtásra való „egyéb-ként kötelezettség” szóhasználat megtartása a jogszabályban.¹⁹ A gondatlan sérülésokozással járó cselekmények jelentős hányada ugyanis olyan tevékenységhez kapcsolódik, amelyre foglalkozási, tevékenységi szabályok vonatkoznak, amelyek között jellemzően szerepel a foglalkozás során bekövetkezett balesetekkel összefüggésben a segítségnyújtási kötelezettség is.

Ha ezt a jogalkotó nem tartja elégségesnek, a veszélyhelyzetet előidéző általi megjelölést a veszélyhelyzetben való „érintettség” megjelölésével lenne célszerű felváltani. Ezt a fogalmat a közlekedés körében az azonos erkölcsi és jogi kötelezettséget megfogalmazó cserbenhagyás bűncselekménye megfelelően használja. Ez azonban az 1999-ig érvényes minősítési gyakorlat visszaállítását jelentené, melynek indokoltságát a 2/1999. jogegységi határozatban foglaltak függvényében kellene értékelni.

A cselekmény leggyakoribb formája a személyi sérüléssel járó balesetek után elmulasztott segítségnyújtás. Emiatt megfontolandó lehetne, hogy a közlekedési eseményekkel kapcsolatban elkövetett segítségnyújtás elmulasztása és a közlekedési rokon tényállás, a közlekedési cselekmények tekintetében cserbenhagyás közös elnevezés alatt, egységesen kerüljön megfogalmazásra.

¹⁹ Ezzel elkerülhető lenne az a kettős csavar, amely a kétszeres minősülés elkerülése érdekében a közlekedési cselekmények a (3) bek. II. forduló alá kiveszi, és ezzel az I. forduló keretei közé helyezi.

A helyzet normatív rendezésig célszerű lenne kezdeményezni olyan Legfelsőbb bírósági iránymutatást, amely figyelmeztet arra, hogy a segítségnyújtást megalapozó helyzet vétkességének utólagos megállapítása esetén nem lehet a cselekményt automatikusan a 172. § (3) bek. I. fordulata szerint minősíteni, mivel az ettől eltérő gyakorlat ugyancsak sérti a bűnösségi elvű felelősségszemléletet, és a nem támogatandó tárgyi felelősség érvényesülésének ad teret. A bíróságok részére ugyanakkor iránymutatást kéne adni arra is, hogy mely körülmények – pl. milyen típusú szabályszegések – utalhatnak arra, hogy az elkövető felismerte vétkességét a segítségnyújtást megalapozó helyzet létrehozásában.

A BÜNTETÉSEK ÉS INTÉZKEDÉSEK FOGANATBA VÉTELE¹

2006. október 25-én került megrendezésre az Országos Kriminológiai Intézetben, a fenti témában az a kerekasztal-beszélgetés, amelyre a meghívott vendégek a büntetések és intézkedések végrehajtásában érintett szervektől érkező szakemberek voltak. Dr. Müller Anikó, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Fogvatartási Ügyek Főosztályán működő Bv. Igazgatási Osztályának osztályvezetője, dr. Takács Jolán, a Fővárosi Bíróság Büntetés-végrehajtási csoportjának csoportvezető bírója, Jakucs Anna, az Igazságügyi Minisztérium Pártfogó Felügyelői és Jogi Segítségnyújtó Szolgálat Fővárosi Hivatala Felnttkorúak Osztályának osztályvezetője, Horváthné Mátrai Katalin, ugyanezen Hivatal Fiatalkorúak Osztályának osztályvezetője, Hegedűs Sándor, a Hivatal közérdekű munkavégzésért felelős osztályának vezetője, egyben a Magyar Pártfogók Országos Szövetségének elnöke, dr. Szűcs András, a Legfőbb Ügyészség Büntetés-végrehajtási Törvényességi Felügyeleti és Jogvédelmi Önálló Osztály ügyésze, illetve Szántó Mihály, a Határórség Bűnügyi és Felderítő Főosztályának munkatársa. A moderátor a cikk írója volt.

A büntetések és intézkedések fogamatba vételének, végrehajtásuk megkezdésének témája egy keveset kutatott területe a büntetés-végrehajtásnak, annak ellenére, hogy több hiányosság és diszfunkcionalitás tapasztalható a működés során. Ezeket a – sokszor az egymásnak ellentmondó jogi szabályozásból eredő – hibákat azonban a kívüllág csak ritkább esetben érzékeli, a szakembereknek kell megküzdenniük az anomáliákkal. Az érintett szervek munkatársai erón felül teljesítve próbálják a rendszert fenntartani, s a nem összehangolt szabályozás elemeit ésszerűen átültetni a gyakorlatba.

¹ A kerekasztal-beszélgetés részletes jegyzőkönyve az Ügyészek Lapja 2. számában olvasható.

Azonban ennek ellenére is előfordulnak néha hibák. Ilyen volt az a 2006-ban felszínre került eset, miszerint az egyik végrehajtási intézetben más ülte le a büntetést az elítélt helyett. Ennek kapcsán indítottuk el a beszélgetés fonalát a meghívottakkal, arra keresve a választ, először a konkrét esetben, majd általánosságban hol lehet a hiba, hol vannak a reformra szoruló területek.

A kerekasztal-beszélgetés során nemcsak a fennálló helyzetet elemezték a szakemberek, hanem a saját területükre vonatkozó megoldási javaslatokat is kínáltak. Az érzelmeiktől erősen átítatott diskurzus a személyes problémák felvázolása mellett a másik terület nehézségeibe is betekintést engedett. Külön pozitívumnak tekinthetjük azt, hogy megállapították a bv-s és pártfogó vendégek, hogy ha adatbázisukat a másik szerv részére hozzáférhetővé tehetnék, ez megkönnyítené saját munkájukat, és segítenék vele egymás tevékenységét is.

EGY BOGARAS EMBER

(Interjú dr. Márkus Andrással)

„Minden bogár rovar, de nem minden rovar bogár” – emlékszem, mennyit kántáltuk ezt az általános iskolában a biológia órákon. A rovarvilágot érintő ismereteim – mint ahogy a legtöbbünknek – nem is igazán szélesedtek azóta. Van viszont, akit egy életre magával ragadott az élővilág e legnépesebb és legösszetettebb szelete. Na nem úgy általában a rovarok, hanem egy bizonyos bogárfaj: a cincérek, melyeknek hosszú idő óta gyűjti, kutatja az élőhelyét, a különböző egyedeit. Dr. Márkus András, a Gyulai Városi Ügyészség ügyésze elhivatottsága így tehát kétirányú, hiszen – a szakmai munkája mellett – a Magyar Rovartani Társaság aktív tagjaként egyre beljebb ássa magát a cincérek kevesek által ismert világába. Speciális szenvedélye egészen Szíriáig vezette, ahol immár második alkalommal vett részt – egy kis expedíció tagjaként – gyűjtőúton.

– Egyik kedves gyerekkori olvasmányom, Gerald Durrell: *Állatkert a poggyászsomban* című regényes úti beszámolójában a szerző a kameruni állatkert számára végzett állatgyűjtés izgalmairól és bonyoldalmairól számolt be. Ehhez képest egy átlagos városi gyerek kutyáról, macskáról, esetleg aranyhőrösögről vagy akváriumról álmodozhat. Te viszont a cincéreket kezdted gyűjteni és kutatni, amely számomra legalább olyan különleges foglalatosságnak tűnik, mint amelyet Gerald Durrell az említett könyvében folytatott. Hogyan kerül valaki pont a cincérekkel kapcsolatba? Mi ragadott meg bennük, mi volt az, ami fölkelte az érdeklődésedet?

– *Még gyerekkoromban kezdődött ez a történet. Tulajdonképpen érdekelt az egész élővilág, és igazából nem is tudom megmondani, hogy miért fordultam pont a rovarvilág felé. A nyaralások alatt, illetve az otthoni kirándulások során összegyűlt egy doboznyi különféle rovar, közöttük néhány cincér is. Ezután hosszú évekig nem foglalkoztam velük, majd 2002 környékén – emlékeim szerint – lassan visszaköltözött, vagy*

feleléd a „kényszer”, hogy továbbfolytassam a rovar(vad)ászatot. Kezdetben még több bogárcsoportot is gyűjtöttem, de gyorsan a viszonylag nagyobb testű, részben ezért látványos és igen változatos cincéreknel kötöttem ki. A változatosságot úgy kell érteni, hogy a tudomány számára eddig több mint 35.000(!) leírt faj ismert, amely minden évben több tucat új fajjal gazdagodik.

– Kérlek, foglald össze, mit kell tudnunk a cincérekéről, hol helyezkednek el az állatvilágban, melyek a jellemző élőhelyeik, mi az életciklusuk, illetve az esetleges különlegességük!?

– A cincérek (tudományos nevükön Cerambycidae) az ízeltlábúak törzsén, a rovarok osztályán, a bogarak rendjén belül alkotnak egy családot. Többnyire hosszú csápú és élénk mozgású bogarak. Többségük ciripel vagy cincog, innen a magyar elnevezésük. Az ismert fajok nagy része a trópusokon él. Magyarországon több mint 220 faj ismert, amelyek között van behurcolt faj is. Közös jellemzőjük, hogy valamennyi cincér fejlődése növényekhez kötődik. Vannak fajok, amelyek elhalt, és vannak, amelyek élő növényi részekben fejlődnek. A természetben a cincérek fejlődési ideje általában 1-5 évig tart. A petéből kikelt lárvák a táplálkozási ciklusuk végén a növényben vagy a talajban bábölcsőt készítenek, és ott bábóznak. A kifejlett állat, az imágó életmódja is változatos. Egy részük napfénykedvelő, ezek tápnövényükön, virágzó fák, cserjéken, lágyszárúakon, mások száraz ágakon, rönkökön, friss vágású törzseken tartózkodnak, és vannak kifejezetten rejtőzködő életmódú állatok, amelyek csak napnyugta után mozognak. A cincérimágók virápporral, levelekkel, kéreggel, lágyszárúak szárának külső részével, fák kifolyó nedvével, túlérett gyümölcsökkel táplálkoznak. Bizonyos csoportok az ivarérettséghez ún. érési táplálkozást folytatnak.

– Hogyan bővült az évek alatt a gyűjteményed? Melyek a forrásaid? Saját gyűjtőutak, találkozó hasonló „bogaras emberekkel”, vagy esetleg tenyésztés?

– Az elsődleges forrás – ami természetesen az igazi élményt jelenti – ha a gyűjtőnek a terepen sikerül rátalálnia, majd meg is fognia a hibátlan állatot. A történet, sajnos, néha a rátalálásnál végződik, azt pedig a gyűjteménybe nem lehet betenni.

Egyes ismert gyűjtőhelyekre konkrét fajok, más, nem kutatott helyekre pedig a felfedezés, új élőhelyek felkutatása miatt megy el a gyűjtő. Egy-egy gyűjtőúton ezek természetesen keverednek. A gyűjtési módszerek változatosak, összefüggnek a faj életmódjával. Minél alaposabb a fajokról az ismeretünk – tápnövény, rajzási idő stb. – annál nagyobb az esélyünk, de biztosra még így is ritkán mehet az ember. Egy másik eredményes módszer a nevelés. A gyűjtőterületről különböző növényi részeket – faágakat, törzseket, szártöveket, gyökereket – begyűjtve, felügyelet mellett, otthoni körülmények között a természetben nehezen megfogható fajokhoz juthatunk.

A gyűjteményt egymás között cserével, és ha a pénzt nem sajnáljuk, Európa nagyobb városaiban – Prágában, Frankfurtban, Párizsban stb. – évente rendezett rovarbörzéken vásárlással bővíthetjük. Ez utóbbiak a felszerelés beszerzésének is fontos forrásai. Aki pedig hasonló érdeklődésű emberekkel akar találkozni, azt az 1910-ben alapított Magyar Rovartani Társaság havonta tartott ülésein megteheti.

– Hogyan jutottál el két ízben is Szíriába gyűjteni? Turistaként a mai napig csak kevesen látogatnak el ebbe a sokarcú, kultúrák és vallások keresztútján fekvő országba. Ráadásul – úgy tudom – nem a turista látványosságokat követve mozogtatok, hanem olyan helyekre is eljutottatok, amerre végképp nem gyakori vendég a magyar utazó. Mik voltak a benyomásaid az országról, az emberekről, és nem utolsósorban a szenvedélyed szempontjából milyen eredménnyel jártak ezek az utak?

– *Ez Rahmé Nikola barátom érdeme. 2005. áprilisában és 2006. júniusában ő szervezte és bonyolította a két gyűjtőutat. Mindkét évben repülővel utaztunk Budapestről közvetlenül Damaszkuszba, majd bérelt gépkocsival jártuk körbe Szíriát, ahol általában a gyűjtőterületen sátraztunk. Utunk során több évezred történelmi emlékeit kereszteltük, igaz, ezekre kevés idő jutott. Így fordult elő, hogy bár a legendás Crac des Cheveliers kereszties lovagvár mellett mindkét évben megszálltunk, de a várat a gyűjtés miatt egyszer sem tudtam megnézni. Talán majd harmadszor sikerül. Szíriát a kultúra bölcsőjeként is szokták emlegetni, amelyben évezredek óta különböző kultúrájú népek élnek egymás mellett. Mindenütt barátsággal fogadtak minket, és végtelenül segítőkészek voltak a helybeliek. Szíria biztonságos ország, jó a konyhájuk, a vezetékes víz iható. Feltűnő, hogy mennyivel lassabb az élettempó. Nagyobb településeken az emberek a viseletükben a hagyományokat már kevésbé követik. Gyűjtési szempontból viszonylag jól sikerültek az utak. Az eddig ismert fajokon túl az egyik társunk három – a tudománynak új – ormányosbogár fajt írt le, egy új cincér faj is leírás alatt áll, illetve valószínűleg két új díszbogár fajt is sikerült gyűjtenünk.*

– Teljessé válhat-e valaha is a gyűjteményed, vagy egy élet is kevés a szerteágazó cincér populáció feltérképezéséhez?

– *Mint azt korábban is említettem, eddig kb. 35.000 cincér fajt írtak le. Ez olyan hihetetlenül nagy szám, hogy még a nagy múzeumok számára is lehetetlen feladat egy teljes gyűjtemény felállítása. Emiatt egy amatőrnek muszáj specializálódni bizonyos csoportok vagy földrajzi régiók szerint. Ez általában igaz a szakmában jó nevű tudósokra is.*

– Akit megragadott a téma, hol tud esetleg – például az interneten – bővebb információhoz jutni, illetve a különlegesebb egyedek fotóihoz hozzáférni?

– *A méregdrága szakkönyvek helyett, az érdeklődőnek én is inkább néhány internetes oldalt ajánlanék. www.uochn.cas.cz/~natur/cerambyx/index.htm Ezen a lapon több mint 600 nyugat-palearktikus cincér fotóját, és a fajokhoz kapcsolódó fontosabb adatokat találhatjuk meg, és formálhatunk képet magunkban ezen bogárcsoport változatosságáról. <http://rahme.blogspot.com/> Itt sok más érdekesség mellett gyönyörűen preparált, és kitűnően fotózott állatokat láthatunk, többek között Szíriából is. <http://buprestidae.blogspot.com/> Ezen az oldalon – több más gyűjtőtűt között – a két szíriai út fotókkal gazdagon illusztrált leírását tekinthetik meg a látogatók. www.cerambycidae.cz És végül itt a cincérek egy ősbib csoportjából, a Prionidae család Palearktikumban élő képviselőiből kapunk ízelítőt. Ők a nagyok. A föld legnagyobb ismert bogara a dél-amerikai Titanus giganteus is ebbe a csoportba tartozik a 18 cm körüli méretével. Jó barangolást!*

KRIMINÁLEXPO IT-SEC 2006

15. nemzetközi biztonsági, bűnmegelőzési, bűnüldözési, igazságszolgáltatási, katasztrófavédelmi és informatikai konferencia és szakkiállítás (összefoglaló)

Az Ügyészek Országos Egyesülete – a Legfőbb Ügyészség, az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium és a Biztonságos Magyarországért Közalapítvány társrendezésében – 2006. november 28-30. között 15. alkalommal rendezte meg a KRIMINÁLEXPO IT-SEC nemzetközi konferenciát és szakkiállítást. Az idei jubileumi KRIMINÁLEXPO, amelyet dr. Kovács Tamás legfőbb ügyész úr nyitott meg – hűen a rendezvény hagyományaihoz, illetve az alcímében tükröződő célkitűzéséhez: „Kommunikáció a biztonságos világért, kommunikáció a biztonságos Magyarországért” – több, sikeres, számos érdeklődőt vonzó bűnmegelőzési és bűnüldözési tárgyú konferencia helyszíne volt.

Az egyik legfontosabb ilyen aktuális témakör a schengeni csatlakozásunkkal kapcsolatos problémák és kihívások, amely konferencia november 28-án a Határórség Országos Parancsnoksága és az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium (IRM) szervezésében került lebonyolításra. Mi sem bizonyítja jobban a téma időszerűségét, minthogy a rendezvényt követő héten született döntés az Európai Unióban arról, hogy hazánk – a 2004-ben csatlakozott többi új tagállammal együtt – az eredetileg tervezett időponthoz képest hamarabb, már a jövő év végén csatlakozhat az egységes határőrizeti rendszerhez, amelynek előnyeit – a határok akadálymentes átjárhatóságát a tagállamok felé – valamennyien élvezhetjük. Ugyancsak a rendezvény első napján – neves büntetőjogászok közreműködésével – fórumbeszélgetésre került sor a büntetőjogi kodifikáció aktuális kérdéseiről. Az évek óta folyó szakmai műhelymunka jelen állásáról nemcsak áttekintést kaphatott az érdeklődő, hanem a konkrét szakmai felvetéseit is megfogalmazhatta.

A tavalyi rendezvényen az Európai Városbiztonsági Fórum résztvevő országai a KRIMINÁLEXPO keretében tekintették át a városbiztonság európai problémakörét. Az IRM és az Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium szervezésében – az idei BŰNMEGELŐZÉSI NAPOK keretében – november 28-án tovább folytatódott a városbiztonság területének elemzése, ezen belül is kiemelten kezelve a közterületek rendjének fokozása, illetve az önkormányzatok és a civil szervezetek szerepvállalásának erősítése kérdéseit. A Bűnmegelőzési Napok sorában, november 29-én – az IRM szervezésében – az áldozattá válás megelőzése, az illegális migráció, az emberkereskedelem volt az egyik fő téma. A programsorozat november 30-án az Országos Bűnmegelőzési Bizottság által kiírt pályázat nyertes projektjeinek bemutatója, valamint a graffiti-jelenség kezelésére vonatkozó – az ORFK által kezdeményezett – közös gondolkodás, a fertőzöttség és a gyakorlati megoldási lehetőségek elemzése tette teljessé. Az IRM, a Magánbiztonsági Ágazati Párbeszéd Bizottság, a Személy-, Vagyónvédelmi és Magánnyomozói Szakmai Kamara és az Országos Kereskedelmi-biztonsági Értekezlet együttműködésében jött létre november 29-én a magánbiztonság és az üzleti élet – azon belül külön is a kereskedelem – biztonsága aktuális problémáit körüljáró rendezvény. November 30-án a MABISZ is csatlakozott a programhoz, amely ekkor már elsődlegesen a vagyon elleni – különösen a gépjárművekre elkövetett – bűncselekmények visszaszorítási lehetőségeire fókuszált. Ezen programok a piac egymással egyébként éles versenyben álló szereplőit is összekapcsolták, mivel a bűnmegelőzés, a bűncselekmények visszaszorítása egyértelműen közös érdek. A konferenciasorozat egyébként is az a vezérgondolat hatotta át, hogy nem lehet mindent – így a bűnmegelőzéssel kapcsolatos feladatokat sem – kizárólag a gondoskodó államtól várni, ennek érdekében a kisebb-nagyobb önszerveződések, illetve az egyén szintjén is lehet és kell tenni.

A Kriminálexpo mindig kiemelt figyelmet fordított a különböző korszerű kommunikációs csatornákra. Így volt ez most is, hiszen az infokommunikáció és a biztonság problémáját, annak különböző vetületeit, a megoldási lehetőségeket a Miniszterelnöki Hivatal, az IRM és a TETRA Fórum Hungary Egyesület által november 29-én szervezett konferencia érintette.

Élénk érdeklődés kísérte a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal által november 29-ére meghirdetett műkincsvédelmi konferenciát (a megelőzés, az informatika és az együttműködés szerepe nemzeti kincseink védelmében) csakúgy, mint a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának november 28-ai programját a büntetés-végrehajtási intézetekben felbukkanó agresszió kezeléséről és annak pszichológiai hátteréről.

Az Országos Kriminológiai Intézet november 29-én a helyreállító igazságszolgáltatás problémáit elemzte, míg az Igazságügyi Hivatal ugyanaznap a szolgáltató igazságügyről tartott eszmecserét. Sajnos, továbbra is fájdalmasan aktuális a közlekedés biztonság kérdése, amelyet november 30-án az ORFK szervezte konferencia tekintett át.

A sok fontos és tartalmas program után kellemes színfoltja volt a programsorozatnak az Ügyészek Országos Egyesülete által szervezett – immár hagyományosnak tekinthető – próbatárgyalásos vetélkedő, amelyet a Legfőbb Ügyészség és a Magyar Jogász Egylet is támogatott. A játékos vetélkedő közönsége bepillantást nyerhetett az igazságszolgáltatás kulisszái mögé, ahol a résztvevőknek tárgyalási helyzetben kellett bizonyítaniuk felkészültségüket. A tárgyalótermi díszletek között bírósági fogalmazó vezette a tárgyalást, ahol a vádat ügyészségi fogalmazó, míg a védelmet ügyvédjelölt látta el. A nézők a tárgyalás előtt a bűncselekmény magját képező filmrészlettel – Rudolf Péter: Üvegtigris 2 című filmjének egy jelenetével – is megismerkedhettek. A vádlott és a tanúk szerepét neves bíró kollégák – dr. Hrabovszky Zoltán, a Fővárosi Ítéletábla bírójája, dr. Szűcs István Ádám, a Pesti Központi Kerületi Bíróság csoportvezető bírójája és dr. Nyilas Levente, a PKKB bírójája – töltötték be. A játékos vetélkedőt egyébként maga a rendező–főszereplő Rudolf Péter is megtekintette, és maga is jól szórakozott filmjének e sajátos továbbgondolásán.

A bizonyítási eljárás során – az új büntetőeljárási törvény adta lehetőséget kihasználva – a tanúknál a felek általi kihallgatás érvényesült, amelynek keretében a vád tanúját az ügyész, míg a terhelte mentő tanút a védő hallgatta ki először. A „vádlott” és a „tanúk” mindent megtettek annak érdekében, hogy a vetélkedő résztvevőinek megnehezítsék a dolgát, akik azonban ebben a többszörösen nehezített – és a nagy nyilvánosság miatt egyébként is szokatlan – szituációban is remekül helyt álltak. A dr. Kovács Tamás legfőbb ügyész úr által megnyitott nemes versengésben a kiváló jogászokból álló zsűri az egymást követő három tárgyalás után hivatásrendként értékelte a vetélkedő résztvevőit. A bírósági fogalmazók közül dr. Nagy Gábor Bálint (PKKB), az ügyészségi fogalmazók versenyében dr. Pál Andrea (Jászberényi Városi Ügyészség), míg az ügyvédjelöltek közül dr. Juhász M. Gábor (Ernszt és Tóth Ügyvédi Iroda, Budapest) bizonyult a jók közül is a legjobbnak. A nézőktől dr. Tóth Péter (Gödöllői Városi Ügyészség) fogalmazó kapta a legtöbb szavazatot.

Idén is megépült a Mini Civil Falu, amely a civil szervezetek drogpreevenációs tevékenységét mutatta be – diákcsoportok és az érdeklődők számára – játékos vetélkedősorozat formájában.

Az elmúlt évek törekvéseit továbbfolytatva, a rendezvény tematikájához kapcsolódó állami és civil szervezetek, valamint vállalkozások részvételével – a konferenciákkal párhuzamosan – 3 napon keresztül a bűnüldözéssel, a bűnmegelőzéssel és a köz biztonságával foglalkozó szakkiállítás is megtekinthetnek az érdeklődők. A kiállítást helyszíni szolgáltatások (mint például a Grafológiai Intézet – amely szervezet egyébként az íráspszichológia igazságszolgáltatásban való felhasználásának lehetőségeit egy minikonferencia keretében is összefoglalta – nagysikerű kézírás-elemzései) és az ismeretterjesztést célzó bemutatók egészítették ki.

A látogatók dr. Nagy Károly nyugalmazott főügyészségi tanácsos kollégánk „Eötvös Károly, Kozma Sándor és a tiszzaeszlári per” című új kiállítását is megtekinthették.

A KRIMINÁLEXPO rendezvénysorozata idén új helyszínen, a tavasszal átadott Hunguest Hotels Európa Kongresszusi Központban került megrendezésre. A kiállításokat, valamint a konferenciákat – mint ahogy az a rendezvény koncepciójából és hagyományaiból következik – idén is bárki térítésmentesen látogathatta. A programok – úgy tűnik – felkeltették a legszélesebb szakma, a köz biztonsága iránt fogékony látogatók, valamint a média érdeklődését, mivel a rendezvény három napjának eseményeit folyamatos érdeklődés kísérte.

Várjuk Önöket szeretettel a 2007. novemberében megrendezésre kerülő újabb KRIMINÁLEXPO program-sorozatán, amely – már most előre láthatóan – újabb érdekességeket és izgalmas témákat tartogat! A rendezvénnyel kapcsolatos további információ: www.kriminalexpo.hu

AZ ÜGYÉSZEK NEMZETKÖZI EGYESÜLETE (IAP)¹

Az ügyészi hivatás világszerte kulcsszerepet tölt be a büntető igazságszolgáltatásban, hiszen az egyén és a társadalom érdekei között felmerülő konfliktust kell döntéseivel megoldania. Ennek mértékét a jogrendszer típusa, a büntető jogszabályok tartalma keretek közé illeszti, végső soron azonban a döntés minőségét a hivatást betöltő személy integritása, az igazságszolgáltatásba vetett hite és sokszor egyéni bátorsága határozza meg.

Az IAP megalakulására a súlyos, a nemzeti határok felett átnyúló bűnözés, elsősorban a kábítószer-kereskedelem, pénzmosás és (elektronikus) csalások növekedése gyakorolta a legnagyobb hatást. Az egyre gyorsabban változó világban, ahol pl. az Internet kereskedelmi jelentősége és kriminalizációja együtt nőtt, parancsoló szükséggé vált az ügyészek szorosabb nemzetközi együttműködése, továbbá ennek hatékonysága, így az eljárások gyorsaságának növelése, a bűnözésből származó jövedelem nyomon követése.

Az ENSZ 8., bűnmegelőzéssel és a bűnelkövetőkkel foglalkozó havannai (1990) kongresszusán megfogalmazott Irányelvekben², mint nemzetközi jogi dokumentumban először nyert említést, hogy az ügyészi hivatás mellőzhetetlen szerepet tölt be az Egyetemes Emberi Jogi Nyilatkozatban is rögzített büntetőjogi alapelvek (törvény előtti egyenlőség, ártatlanság védelme, bíróság függetlensége stb.) érvényre juttatásában.

Az ugyanebben az évben alapított Ügyészek Országos Egyesülete dr. Hajdú Mária elnök és dr. Hegedűs András titkár szervezésében 1991-ben tartotta első nemzetközi tudományos ülést Kriminálinfo³ néven.

¹ International Association of Prosecutors (www.iap.nl.com)

² Guidelines on the Role of the Prosecutor (U.N. Guidelines)

³ Az azóta is évente megrendezett Kriminálexpo konferencia és szakkiallítás elődje

E tanácskozás alkalmával elsősorban a magyar ügyészek kezdeményezése alapján merült fel az ügyészek nemzetközi szakmai szervezete létrehozásának gondolata a fenti ENSZ Irányelvekben foglalt célok támogatása érdekében.⁴ A tanácskozáson az ENSZ bécsi hivatalát⁵ dr. Kurt Neudek képviselte, akinek támogatásával megkezdődtek a szervezés előkészületei is.

Az új nemzetközi egyesület létrehozásának újabb lökést adott a Nemzetközi Kriminológiai Társaság 1993. évi, Budapesten tartott 11. Kongresszusa, ahol öt ország képviselőiből álló szervező bizottság az alapszabály-tervezet alkotott. Időközben közel 50 ország ügyészi hivatala, ügyészi egyesülete, továbbá egyéni tagként részt venni szándékozó ügyészek nyilvánították ki csatlakozási szándékukat, ezért 1995. májusában, Bécsben 11 ország képviselőinek részvételével formálisan is megalakították az Ügyészek Nemzetközi Egyesületét (IAP), s az ideiglenes végrehajtó bizottság elnöknek – mulhatatlan érdemei elismeréseként – a magyar egyesület vezetőjét, dr. Hajdú Máriát, főtítkárának a holland Henk Marquart Scholtzot választotta meg.

Az Ügyészek Nemzetközi Egyesülete az ügyészek első és egyetlen nemzetközi szakmai szervezete, amely évtizedes fennállása alatt napjainkra valamennyi kontinenst, a legjelentősebb államokat és ami a legfontosabb, az ENSZ tagállamainak döntő többségét (120 ország, több mint 200 ezer ügyészt) reprezentáló, 118 ügyészi hivatalt és egyesületet, valamint 1500 egyéni tagot számláló társulás. Jelen írás számot kíván adni arról, hogyan vált e szervezet igen rövid idő alatt befolyásos és megkerülhetetlen tényezővé a nemzetközi jog és intézmények világában, s találta meg helyét azok aktuális csomópontjaiban.

Az IAP Alapokmányban megfogalmazott célok:

- a) a hatékony, tisztességes, pártatlan és eredményes bűnüldözés elősegítése;
- b) a büntető igazságszolgáltatással szemben támasztott követelmények és jogállami alapelvek, köztük az alapvető emberi jogok érvényesülésének előmozdítása;
- c) a tisztességes és független ügyészi tevékenység nemzetközileg elismert normáinak érvényesítése és támogatása;
- d) a szervezett bűnözés és más súlyos bűncselekmények elleni küzdelem során a bizonyítás, a lefoglalás és elkobzás, valamint a szökésben lévő bűnelkövetők kézre kerítésének elősegítése a nemzetközi együttműködés gyorsaságának és hatékonyságának növelése útján;
- e) a közélet tisztasága elleni korrupciós bűncselekmények elleni küzdelem segítése;
- f) az ügyészek szakmai érdekeinek támogatása és lényeges szerepük elismertetése a büntető igazságszolgáltatás feladatainak érvényesítése során;

⁴ az ENSZ havannai kongresszusán a magyar delegáció tagjaként részt vett dr. Bárd Károly, az IM helyettes államtitkára, s ugyancsak jelentősen hozzájárult az előkészítő munkálatokhoz

⁵ UN Vienna Office, Crime Prevention and Criminal Justice Branch

g) az ügyészek és az ügyészi hivatalok közötti jó kapcsolatok, a véleménycsere, az információk áramlásának elősegítése, a tapasztalatok és szakértelem átadása, s ebből a célból az információs technológia használatának serkentése;

h) az összehasonlító büntetőjogi és büntető eljárásjogi kutatások támogatása és a büntetőjogi reformtörekvések előmozdítása;

i) együttműködés más nemzetközi és igazságügyi szervezetekkel a fenti célok megvalósítása érdekében. Az IAP első kongresszusát Budapesten, 1996. szeptemberében, impozáns körülmények között a budavári Hilton szállodában rendezték meg, „Az igazságszolgáltatás biztosítása a változó világban – az ügyész szerepe” címmel. Az akkor rendkívüli sikernek tekintett számok szerint 49 ország képviselőjében 134 ügyész vett részt az eseményen, amely a jelenlegi méretek mellett ma már szerény eredménynek számítana.

Az azóta eltelt évek során az IAP a következő főbb témákat tűzte napirendjére: a kiadatás és a nemzetközi bűnügyi együttműködés más formái (Ottawa, 1997); a gyermekkorú sértettek, szexuális bűntettek és elektronikus csalások (Dublin, 1998); a korrupció elleni küzdelem – ugyanekkor az ügyészek szakmai felelősségéről és érdekeik védelméről alkotott etikai kódex (Standards) kihirdetése (Peking, 1999); az alapvető emberi jogok érvényesülése (Fokváros, 2000); az ügyész szerepe az ezredfordulón (Sydney, 2001); a határokon átvélő bűnözés és az illegális migráció (London, 2002); a terrorizmus elleni nemzetközi összefogás (Washington, 2003); a kontinentális és esetjogi rendszerek ügyészségei (Szöul, 2004); a sértettek és tanúk helyzete (Koppenhága, 2005); valamint az ügyész diszkrecionális jogköre (Párizs, 2006). Jövő évben az ügyészi döntések átláthatósága, a nyilvánosság és az ügyészség külső kapcsolatai kerülnek a szakmai érdeklődés homlokterébe a Hong Kongban rendezendő konferencián.

Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy az IAP honlapján tekintélyes méretű dokumentáció, tematikus és naprakész katalógus szolgálja a tudományos kutatást és a személyes kapcsolattartást.

Az IAP legmagasabb kitüntetését (Medal of Honor) eddig az alábbi, nemzetközi tekintélynek örvendő személyiségek vették át: Louise Arbour (1999), Nelson Mandela (2000), Simon Wiesenthal (2002) Pierre Truche⁶ (2005) és Minorou Shikita⁷ (2006).

Az IAP taglétszámát és tagszervezeteit (Európában ez majdnem 100%-os) tekintve a szervezettség már túl is lépte azt a kritikus tömeget, amelynek szakmai érdeklődését az éves világkonferenciák képesek lennének kielégíteni, ezért kontinens méretű regionális tanácskozások sorozatán látják vendégül a fiatal, első vonalban dolgozó vagy csak az utazási költségeket vállalni nem tudó érdeklődő ügyészeket.

⁶ Klaus Barbie náci hábors bűnös ügyében járt el

⁷ IAP alelnök, tiszteletbeli tag, az Ázsiai Bűnmegelőzési Alapítvány elnöke

A nemzetközi egyesület 3 évente elnököt, 6 alelnököt és főtitkárt, valamint főtanácsadót választ, akik hivatalból is tagjai a végrehajtó bizottságnak, amely a kongresszus döntései értelmében az egyesület végrehajtó szerve. Az elnöki posztot ezideig a már említett dr. Hajdú Mária, Eammon Barnes ír legfőbb ügyész, Nicholas Cowdery, az ausztráliai Új Dél-Wales legfőbb ügyésze, illetve napjainkban Henning Fode dán legfőbb ügyész töltötték be. A szervezet operatív titkársága (főtitkár: Henk Marquart Scholtz) természetesen Hágában⁸ található.

Az Alapokmány rendelkezései szerint a végrehajtó bizottság legkevesebb 10 és nem kevesebb, mint 30 tagból áll, és reprezentálja a világ azon régióit, ahol a nemzetközi egyesület tagsággal rendelkezik. Jelenlegi magyar tagja (1999–2009) dr. Venczl László, az ÜOE nemzetközi ügyek alelnöke. A nemzetközi egyesület végrehajtó bizottsága évente kétszer ülésezik. Ezek közül az egyik az éves konferenciához kapcsolódik, míg a tavaszi értekezletek más tagországokban, meghívás alapján kerülnek megrendezésre. Az IAP nyitva áll azon jogászok mint egyéni tagok előtt, akik ügyészek vagy azok voltak, továbbá nemzeti ügyészségek és ügyészi egyesületek, államközi egyezményen alapuló igazságügyi hivatalok, valamint bizonyos nem kormányzati bűnmegelőzési szervezetek előtt, amelyek szervezeti tagként csatlakozhatnak.

A nemzetközi egyesület tevékenysége során az ügyészi szakmai jogosítványokkal és kötelezettségekkel foglalkozó dokumentumot (Standards)⁹, az ügyészi szervezetekről készített Világkatalógust¹⁰ és más szakmai kiadványokat (pl. gyakorlati kézikönyvek¹¹ és emberi jogi kézikönyv az ügyészek számára¹²) bocsátott útjára. A nemzetközi egyesület negyedévi hírlevelek¹³ útján szolgáltat információkat az egyesületi életről.

Az IAP 1997 óta az Európa Tanács ügyészi és büntető igazságszolgáltatási rendszerek szakértői bizottságának megfigyelője. Az IAP tevékenyen részt vett a tagállamok Miniszteri Bizottságának az ügyészi feladatokkal kapcsolatos, 2000. október 6-án elfogadott 19/2000.sz. Ajánlásainak¹⁴ elkészítésében, s tevékenyen közreműködött az európai legfőbb ügyészek éves találkozói, 2006 óta az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának intézményeként működő értekezletei során.¹⁵

8 Hartogstraat 13, 2514 EP The Hague, The Netherlands, ++31 70 363 03 45, sg@iap.nl.com

9 Standards of Professional Responsibility and Statement of the Essential Duties and Rights of Prosecutors (IAP Standards), 1999, Peking (magyarul: www.ugyeszek.hu)

10 Directory of Prosecution Services

11 Best Practice Series: Internetes gyermekpornográfia elleni küzdelem; Gyermek ellen elkövetett bűncselekmények üldözése; Közintézményeket érintő korrupció elleni harc; Kölcsönös bűnügyi jogsegély

12 Human Rights Manual

13 Newsletters

14 Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Rec (2000) 19 sz. ajánlása az ügyészek szerepéről (Council of Europe Recommendation)

15 Council of Europe, CPE – Budapest (Budapesti Irányelvek), CCPE – Moszkva, 2006.

Az IAP 2001 óta konzultatív NGO jogállást élvez az ENSZ Gazdasági és Szociális Bizottságában (ECOSOC) és szorosan együttműködik az Egyesült Nemzetek Szervezetének Titkárságával a fejlődő országok közvetlen szakértői támogatása és tanácsadás útján. A nemzetközi egyesület számos esetben közreműködik abban, hogy különböző jogrendszereket képviselő szakértő ügyészeket toborozzon erre a célra. Hasonló konzultatív szerepet tölt be az állandó és ad hoc nemzetközi igazságszolgáltatás szervezetei (ICC, ICTY, ICTR, Eurojust)¹⁶ mellett is.

Az Ügyészek Nemzetközi Egyesülete a világon egyedülálló, hatalmas szellemi bázist teremtett, amely szervezet bátran tekinthető hiteles vonatkozási pontnak a világ bármely ügyészsége és ügyésze, a velük kapcsolatba kerülő polgárok és szervezetek számára. Arányos képviseleti elvei, megfelelően rendszerezett, tematikus adatbázisa alapján legitim képviselője a nemzetközi jogelvek alapján működő igazságszolgáltatásnak, biztos szakmai és erkölcsi támasza a jogalkalmazó ügyészeknek, akiknek külső, különösen a politikai befolyástól való függetlensége a jogrendszerbeli eltérésekre tekintet nélkül védendő jogállami alapelv.

---

16 továbbá szoros kapcsolatokat ápol az Ázsiai Bűnmegelőzési Alapítvány (ACPF), a Védőügyvédek Nemzetközi Egyesülete (ICDAA), a Délkelet-Európai Ügyészségi Tanácsadó Csoport (SEEPAG) és az európai bűnüldöző szervezetek együttműködése (Eurojustice) keretében

BESZÁMOLÓ AZ ÜOE BARANYA MEGYEI TAGOZATÁNAK A TILTOTT PORNOGRÁF FELVÉTELEL VISSZAÉLÉS BŰNTETTÉVEL KAPCSOLATBAN TARTOTT KONFERENCIÁJÁRÓL

Az Ügyészek Országos Egyesületének Baranya Megyei Tagozata 2006. december 5. napján tartott konferenciát a Pécsi Városi Ügyészség tanácstermében „*A tiltott pornográf felvétellel visszaélés büntetével kapcsolatos nyomozati, ügyési és orvosszakértői tapasztalatok, bizonyítási problémák*” címmel. A konferencián öt előadó szerepelt, reprezentálva mind a nyomozói, mind a szakértői, mind az ügyési munkát, de nem maradt el a téma elméleti oldalról történő megközelítése, illetve a nemzetközi kitekintés sem. Elsőként *Makai Gyula* rendőr főhadnagy – a Nemzeti Nyomozó Iroda Bűnügyi Főosztály Terror és Extrémizmus Elleni Osztály Nyomozó és Internetfigyelő Alosztályáról – tartott előadást „*A Magyar <Internetrendőrség> története és munkája*” címmel. A Magyar „Internetrendőreg” 2000-ben alakult, de csak 2005-től rendelkezik nyomozati hatáskörrel, 2007-től már mint önálló osztály működik. Jelenleg hárman az internetes bűncselekményekkel foglalkoznak, további egy fő pedig elemzéssel. Az internetrendőrség három nagy tevékenységi csoportja:

- *internetmonitoring* (szabad tárhelyek, csetprogramok és társkereső oldalak figyelemmel kísérése, fájlcsereelő szoftverek áttekintése);
- *külföldi megkeresések teljesítése* (pl. magyar IP címekkel és elkövetőkkel kapcsolatban; statisztikai adatok küldése. Ez utóbbi azonban nehézségekbe ütközik, mert nincs teljes rálátás a hazai internetes bűncselekmények volumenére.)
- *segítségnyújtás* (hazai szervek, főleg a rendőrség részére konkrét ügyekben).

Az előadáson részletesebb kifejtésre kerültek egyes internettel kapcsolatos szakkifejezések, így pl. az IP cím, vagy az ún. dns, továbbá szó esett annak technikai feltételeiről, hogy hogyan lehetséges e-mail címek és weboldalak, sőt, számítógépek azonosítása, amelyekről a bűncselekmény tárgyát képező tiltott pornográf felvételeket a világhálóra feltöltötték.

Az előadás után kérdéseket lehetett feltenni, melynek során felvetődött, hogy a Magyar Internetrendőrség és a Nemzeti Nyomozó Iroda hatásköre időnként konkurál, erre jó példa volt a 2006. szeptemberi, budapesti zavargások után folytatott nyomozás, amikor mindkét szerv egymással párhuzamosan töltötte le, ill. elemezte az ügyvel kapcsolatos utcai fénykép- és videofelvételeket. *Balogh Anikó nyugalmazott rendőr alezredes* az Interpol Magyar Nemzeti Irodájának tapasztalatairól tartott előadást, részletezte a pedofília jelenségének mibenlétét. Beszült a nemzetközi együttműködés problémáiról: a szűkös anyagi erőforrások miatt egyre nehezebben és egyre kevesebb konferenciára jutnak el a hazai szakemberek, amely azért is nagy probléma, mert időközben a pedofil hálózatok nemzetközivé váltak, a fényképek és azok készítői egyre kevésbé utolérhetőek az internet miatt – márpedig ez a nemzetközi együttműködés, a nyomozás és a megelőzés fejlesztését sürgeti. Balogh Anikó egyébként az eltérő szaknyelvi kifejezésekre is figyelemmel több nemzetközi konferencia anyagát fordította le magyarra. Hangsúlyozta a – már említett – *megelőzés* fontosságát, tanfolyamok, felvilágosító kampányok indítását nem csak az igazságszolgáltatásban (rendőrség, ügyészség, bíróság) dolgozók részére, de szülőknek, orvosoknak is (pl. prospektusok kihelyezése rendelőkbe). A megelőzési tevékenységet segíti továbbá szakcikkék publikálása, illetve a gyermekpornográfia elleni munkacsoport felállítása is, mely 1997-ben lépett be a nemzetközi együttműködésbe.

Balogh Anikó igen sok konkrét, hazánkat is érintő ügyről számolt be, miszerint ún. szexaturizmus keretében külföldiek látogatnak hazánkba; míg korábban ki lehetett utasítani a külföldi elkövetőket, jelenleg – az Európai Unióhoz történt csatlakozás folytán – az EU állampolgáraival szemben ilyen intézkedés – a szerző szerint – nem alkalmazható.

Bár üdvözölte, mikor 1997-ben kriminalizálták a tiltott pornográf felvétellel visszaélés büntettét, hangot adott annak, hogy az e körben született ítéleteket enyhének tartja.

Dr. Parti Katalin az Országos Kriminológiai Intézet tudományos munkatársa „*Kutatási tapasztalatok az internetes tiltott pornográfia körében*” címmel tartott előadást. 2002 és 2005 között – tiltott pornográf felvétellel visszaélés büntette kapcsán – keletkezett, összesen 225 ügy nyomozati és házi iratai képezték a kutatás tárgyát. Az aktavizsgálat indoka az volt, hogy az internetrendőrség ügyeinek kétharmada gyermekpornográfiával kapcsolatos.

Az akták vizsgálata során kiderült, hogy az ügyek ¾-ében internetes kapcsolat fedezhető fel, ami azt jelenti, hogy internet nélkül ezeket a cselekményeket nem követték volna el. Eszerint az internetes elkövetés általános elkövetési móddá vált a szóban forgó bűncselekmény kapcsán.

Az elkövetők jellemzően a 25-40 éves korosztályba tartozó férfiak, akik közül az értelmiség felül-reprezentált, és általában büntetlen előéletűek. A 14-18 éves elkövetők esetében más a célzat, ők kevésbé, vagy egyáltalán nem a nemi vágy felkeltése érdekében szereznek meg ilyen fotókat, felvételeket, hanem puszta kíváncsiságból.

A fényképeken szereplő sértettek kapcsán elmondható, hogy 11-18 éves korosztályból kikerülő lányok. Az elkövető és a sértett között jellemzően nincs fizikai kontaktus, személyesen nem kerülnek kapcsolatba, ellenkező esetben valamely kísérő bűncselekmény (pl. megrontás, erőszakos közösülés stb.) megállapításának volna helye. Kísérő bűncselekményként azonban jellegzetesen nem a házasság, család, az ifjúság és nemi erkölcs elleni bűncselekmény jelenik meg, hanem valamely szerzői jogot sértő tényállás.

A szerző a kutatás során több szabályozási anomáliát is fölfedezett, az előadás során ezeket részletezte. Az egyik legjellegzetesebb probléma az, hogy bár a mai szabályok értelmében 14. életévét betöltött személlyel már létesíthető nemi kapcsolat, ám ha 18. életévét be nem töltött személyről csupán felvételt készítenek, az a tiltott pornográf felvétellel visszaélés büntetést valósítja meg. *(Megjegyezzük, hogy a 2006. november 23. napján kelt Btk. módosításáról szóló törvénytervezet ezt a hibát kiküszöbölné: „204. § (6) Nem büntethető [az a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy], aki tizennyedik életévét meghaladott, de tizennyolcadik életévét be nem töltött személyről annak beleegyezésével, saját használatra készít vagy tart pornográf felvételt [vagy felvételeket. Nem büntethető az sem, aki házasságkötéssel nagykorúvá vált házastársáról annak beleegyezésével, saját használatra készít vagy tart pornográf felvételt vagy felvételeket.]”)*

Részletesen kifejtette az ügyekben kirendelt orvosszakértők véleményével kapcsolatos problémákat, mely kapcsán az OKRI álláspontja az, hogy ritkábban kellene kirendelni szakértőt, a pornográf felvételen szereplő sértettek életkora és a felvétel pornográf jellege nem szakkérdés, azt a nyomozó hatóságnak kellene megállapítani; illetve a fényképek ún. leválogatásában mind az orvosszakértőnek, mind az informatikai szakértőnek közösen kellene részt vennie. A jelenlegi helyzet ugyanis az, hogy előzetesen az informatikai szakértő az aktánként általában több ezer – előfordult olyan eset is, melyben 30.000 – képből kiválasztja azt, amely szerinte pornográf jelleggel kiskorút ábrázol, majd az általa szelektált képekre nézve a nyomozó hatóság szakértőt rendel ki azzal a kérdéssel, hogy vajon *laikus szemmel* felismerhetően kiskorú személy szerepel-e a képen, továbbá a szakértőre bízzák annak a kérdésnek az eldöntését is, hogy az adott kép pornográf jellegű-e.

Dr. Parti Katalin kitért a nyomozást akadályozó tényezőkre is, így a technikai felszereltség hiányára, a szakértő véleménye kapcsán pedig arra, hogy a vélemény általában túl hosszú, túlterjeszkedik a föltett kérdéseken, mely eljárási szabálysértés, hiszen helytelenül befolyásolhatja a nyomozást. További probléma, hogy a szakvélemény adása késik, mely az eljárás elhúzódásához vezet.

A szerző jellegzetes gyanúsítottai védekezéseket is összegyűjtött, melyek igen nehezen cáfolhatók:

- a gyanúsított azt állítja, nem tudta, hogy kiskorút ábrázol a kép;
- nem tudta, hogy ilyen képek tartása, megszerzése bűncselekmény (illetve miért lehet az, ha nemi kapcsolatot létesíthet 14 év felettil, de le nem fotózhatja, míg nem lesz 18 éves);
- többen használják ugyanazt a gépet, a bűncselekményt megvalósító tartalom nem az övé;
- 1997. előtti az anyag;
- tudományos kutatás céljából tartja magánál, szerezte meg a felvételeket;
- nem nézte, mit tölt le az internetről vagy vírusnak köszönhetően kerültek a gépre;
- feltörték a weboldalát, és a hackerek töltötték fel a felvételeket stb.

Dr. Angyal Miklós, a Baranya Megyei Rendőrfőkapitányság igazságügyi orvosszakértője előadásában tett felvetései igen sok ponton találtak az OKRI álláspontjával, de az internetrendőrség munkájával kapcsolatban azt is hozzátette, hogy több országban az ilyen jellegű képek megszerzése, tartása nem bűncselekmény, azokat szabadon feltölthetik az internetre.

Szerinte az orvosszakértő szerepe az, hogy meghatározza, a felvételeken látható személyek közül kik azok, akiről kiskorúságuk kétséget kizáróan megállapítható. De ezen felül azt is a szakértőtől kérdezik meg, hogy az adott kép vajon azon túl, hogy kiskorút ábrázol, pornográf jelleggel is bír-e. Ugyanis adott esetben a kép tudományos, oktatási, ismeretterjesztő vagy művészi célzattal készült, s ez esetben nem pornográf, vagyis nem bűncselekmény az ilyen kép tartása, megszerzése. Álláspontja szerint e kérdések megválaszolásának jogalkalmazói feladatnak kellene lennie, és a joggyakorlat egységesítésére volna szükség. „A szakértőnek laikus szemmel kéne látni”, pedig a szakértőt akkor kell felkérni, mikor az általános ismeretanyag, élettapasztalat nem elegendő – a Be. kommentárja szerint. Ennek ellenére mégis azt kérdezik a szakértőtől: „hogyan értékelhette a gyanúsított a képet, mint laikus?”

A szakértők – egységes gyakorlat híján – maguk próbálták kategorizálni, hogy jogilag mi értékelhető pornográfként. „A képek osztályozása:

- 1: nem erotikus
- 2: nudista (“legitim” meztelenség)
- 3: erotikus (meztelenül v. fehérenműben)
- 4: pózolás (jelzett szexuális tartalommal)
- 5: erotikus pózolás (szexuális, ill. provokatív)
- 6: nyilvánvalóan erotikus pózolás (genitális régió)
- 7: egyértelmű szexuális aktivitás
- 8: felnőtt részvétele a szexuális ténykedésben
- 9: felnőtt részvétele penetrációban
- 10: szadizmus / bestialitás”

A pornográf jelleg mellett kérdésként merül fel a 18. (házasságot betöltött esetén 16.) életév betöltése, mi alapján állapítja meg a laikus, hogy a képen szereplő személy kiskorú. A szakértők ugyancsak egy külön osztályozás alapján (1. nyilvánvalóan, a „laikus szemmel is láthatóan” gyermekkori, 2. valószínűsíthetően serdülőkorú, 3. serdülő koron túli) próbálnak választ adni a kérdésre: általában +/- 3 év különbséggel tudják megmondani, hogy kiskorú-e a felvételen szereplő személy vagy sem. Dr. Angyal Miklós azonban megkérdőjelezi ezen beosztás létjogosultságát, ugyanis a digitális képmódosítás, a sértett sminkelése, ruházata vagy esetleges hormonális rendellenessége, mi több, a rasszok közti különbség igen nagy bizonytalansági tényezőket jelentenek.

Az OKRI által felvetett, a szakértők eljárási szabálysértései kapcsán Dr. Angyal Miklós megjegyezte, hogy a szakértőben csupán segítő szándék munkál, mikor a véleményben túlterjeszkedik, utalásokat téve a nyomozó hatóság felé, hogy milyen nyomozati cselekményekre volna még szükség.

Mindezekon túl külön problémát jelent a képeken szereplő áldozatok azonosítása, felkutatása. Dr. Gácsér Zsuzsanna a Pécsi Városi Ügyészség titkára a tiltott pornográf felvétellel visszaélés büntetének gyakorlati tapasztalatairól beszélt. A Pécsi Városi Ügyészségen 1997. óta igen csekély számban fordult elő ilyen bűncselekmény, tíz ügyről szereztek tudomást, melyből hét esetben a feljelentés elutasítására vagy nyomozás megszüntetésére került sor, mert az elkövető ismeretlen maradt, vagy nem bizonyítható bűncselekmény elkövetése. Mindössze három ügy jutott el vádra, az egyik jelenleg ítéletre vár.

Ahhoz, hogy egy eset bíróság elé kerüljön, a vádban bizonyításra szorul:

- hogy a sértett kiskorú,
- a felvétel pornográf jellegű,
- az elkövetési magatartás valamelyike megvalósul,
- valamennyi tényállási elemre kiterjed a szándékosság.

A gyakorlati tapasztalatok alapján minden elkövetési magatartás előfordult az ügyekben. Péccsett általában feljelentés alapján indult az eljárás, jellemzően a gyermekjóléti szolgálat tette.

A kísérő bűncselekmények tekintetében elmondható, hogy leginkább a szerzői jogot sértő bűncselekményekre derült fény házkutatáskor; a Pécsi Városi Ügyészség gyakorlatában jellemzően nem volt nemi erkölcs, ifjúság elleni bűncselekmény a tiltott pornográf felvétellel visszaélés büntette mellett. A bűncselekmény kapcsán egyébként irreleváns, hogy a felvételen szereplő kiskorúak szülei a felvételek készítéséhez hozzájárultak; adott esetben a szülők viszonylatában kiskorú veszélyeztetése is megállapítható.

Dr. Gácsér Zsuzsanna kitért arra is – ezzel egy további anomáliára irányítva a figyelmet –, hogy a bűncselekmény tényállásban szereplő „kiskorú” kitétel nem büntetőjogi, hanem polgári jogi fogalom, emiatt újabb gyanúsítottai védekezésre adhat alapot: a terhelt akár azzal is védekezhethet, hogy ő úgy tudta, a felvételen szereplő kiskorú már megházasodott, s emiatt már nagykorúnak számít.

Szakértő kirendelésére általában akkor kerül sor, mikor a sértett személye ismeretlen (világhálóról történt letöltés esetében jellemzően), ám a szakértő véleményének pontossága ellenőrizhetetlen. Szubjektív, hogy mi kelti fel a nemi vágyat, mi minősül súlyosan szemérem sértőnek – amellet, hogy a pornográfia társadalmi megítélése is változik –, de mivel jogi kérdésről van szó – a Btk. definiálja –, nem lehet szakkérdésként kezelni, vajon egy felvétel pornográf jellegű-e vagy sem. Az elkövetési magatartás kapcsán nem merült föl érdemi bizonyítási probléma, annál több a szándékosság vizsgálata során, melyet az előző két előadó is részletezett, milyen sokrétű – és eredményes – gyanúsított védekezések lehetségesek e látszólag könnyen elkövethető bűncselekmény esetében. *Összefoglalóan* elmondható, hogy valamennyi előadó igen sok kritikával illette mind a hatályos szabályozás törvényi megfogalmazását, mind a nyomozást; a nehézségek nyilvánvalóan a felemásra sikerült törvényszövegnek is köszönhetőek. Az előadók általában egyetértettek abban, hogy a szakértő szerepét csökkenteni kell az eljárásokban, vagy akár kiiktatni. Az Ügyészek Országos Egyesületének Baranya Megyei Tagozata kifejezésre juttatta hagyományteremtő szándékát, és a jövőben is legalább évente egy alkalommal hasonló jellegű konferenciát kíván szervezni más témákban.

BÜNTETŐ- ÉS KRIMINÁLPOLITIKAI-, ILLETVE BÜNTETŐJOG-ALKOTÁS MAGYARORSZÁGON 1993–2003. KÖZÖTT – I. RÉSZ

Az Országos Kriminológia Intézet az 1993. évben kriminálpolitikai koncepciót adott közre.¹ E koncepció a magyarországi bűnözési helyzet 1993. évig tapasztalható mozgásaira reagált, az addig is tapasztalható, bőséges évtizednyi ideje tartó folyamatos növekedési tendenciát azonban – utóbb naívnak ítélnélhető módon – megfordulni vélte. Pusztai László a koncepcióhoz írott előszavában annak a meggyőződésének adott hangot, hogy a bűnözés, bár a szocializmus évtizedeiben megszokottnál magasabb szinten, de minden bizonnyal stabilizálódni fog. Tévedett, ugyanis a koncepció elkészültét követő években még folytatódott a bűnözési volumen és struktúra változása: a továbbnővekvő össz-bűnözésen belül jellemző maradt az erőszakos cselekmények szaporodása, az elkövetési módok durvulása és a szervezett bűnözés bizonyos térfelületének bővülése. A jelen tanulmány összefoglalja és értékeli azon főbb jogszabályokat, amelyek az OKRI Kriminálpolitikai Koncepciójának megszületését követően a büntető anyagi jog – és esetenként egyes kapcsolódó jogterületek – szabályait generális jelleggel módosították.

Vajon a bűnözés jelzett átalakulása milyen politikai, jogalkotási válaszleépéseket szült. A büntetőjog olyan sajátos jogterület, amely primer módon hordozza magán a társadalmi folyamatokat. Agyonkoptatott közhely, hogy a rendszerváltás gyökerestül felforgatta a korábban érvényes társadalmi berendezkedést és normarendszert. Ugyanakkor ennek az érték- és normarendszer változásnak

¹ Ügyészségi Értesítő, 1993. 3., 1-24.

a lenyomata nagyon is jól követhető a büntetőjogon. A Btk.-t annak hatályba lépését követően 2006. év július hó 1. napjáig 77 ízben módosították, 1104 törvényi szakaszt érintve. 654 módosított és 249 újként kodifikált szakasz lépett hatályba, 201 szakasz dekodifikálása történt meg.² A módosítások A) egyes esetekben előzetes jogalkotási, jogpolitikai, illetve büntetőpolitikai koncepción alapultak; B) más esetekben különféle nemzetközi – szerződésben vállalt, nemzetközi szervezetek ajánlásain alapuló, illetőleg az Európai Közösségek speciális jogharmonizációs előírásai által meghatározott – kötelezettségek eredményei voltak; C) harmadrészt nemritkán rövid távú, napi-politikai célok, esetleg szakmailag nem kellően alátámasztott politikai elképzelések mentén haladtak. Nehéz helyzetben van a szerző, amikor a büntetőjog-alkotás ilyen dzsungeléből kísérli meg kiemelni és rendszerbe foglalni az erre alkalmas és érdemes kodifikációs lépéseket.

Az Ügyészek Lapja későbbi számaiban bemutatjuk a fenti A) pont alá eső büntetőjog-alkotási tevékenységet. Az ilyen büntetőjog-alkotás minden esetben meghatározott kriminálpolitikák jogalkotási következményeként jelentkezik. E kriminálpolitikák már az OKRI Kriminálpolitikai Koncepciójában is megjelentek. A hazai büntetőjog-alkotást is meghatározó két fő kriminálpolitikai modell a korlátozó-beavatkozó (szigorú) irány és a segítő-támogató (liberális) alternatíva. Az előbbi elsősorban a társadalom közösségi értékeire koncentrálva a bűnözéssel szembeni határozott és szigorú állami fellépés híve. Ez az irányzat azt az üzenetet közvetíti, hogy az állam büntetőjoggal hatékonyan és potensen képes fellépni a közösség védelmében, amely üzenet szinte kivétel nélkül értő fülekre lel a közvéleményben. Ezzel szemben a liberális modell inkább az egyéni értékek védelmére koncentrál, a tolerancia és az elfogadás magasabb szintjére hivatkozva háttérbe szorítja a büntetőjog primer szigorát. Egyik preferált eszköze a bűnalkalmak megelőzése, míg a már megtörtént bűnesetekre nagyobb mértékben reagál a hagyományos büntető szankciótól eltérő következményekkel.³

A kriminálpolitikai modell- és kurzusváltások a büntetőjogban minden esetben a törvénykönyv alapintézményeit érintő, a Btk. Általános Részét revideáló jogszabályokban öltönek testet. Emiatt részletesen azt a három jogszabályt tárgyaljuk, amelyek e kritériumot teljesítik. A rendszerváltást követően az első ilyen Btk. módosítást az 1993. évi XVII. törvény (a továbbiakban: Btk.MI.) hajtotta végre. A Btk.MI. jelentős liberalizációt valósított meg. Ezzel a módosítással tulajdonképpen a büntető anyagi jog szabályainak és a bekövetkezett politikai intézményváltozásnak az összhangba hozatala történt meg. A következő generális Btk. módosítás a szigorú büntetőpolitika jegyében

2 Az idézett számadatok az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Büntetőjogi Kodifikációs Főosztályának munkanyagából származnak. Az adatokat hivatkozva: Wiener A. Imre in: A Btk. Általános Része de lege ferenda, MTA JTI, Közlemények N. 17., Budapest, 2003. és Dr. Dávid Ibolya korábbi igazságügyi miniszter in: Büntetőjogi Kodifikáció 2001., I. 4.

3 In: OKRI Kriminálpolitikai Koncepció, III. fejezet.

zajlott, és azt az 1998. évi LXXXVII. törvény (a továbbiakban: Btk.MII.) vezette be. E módosítás deklarált célja volt a bűnözéssel szembeni szigorú fellépés törvényi előfeltételeinek megteremtése, a szigorú büntetőjog-alkalmazás kereteinek kialakítása. A „kemény kéz” büntetőpolitikája azonban nem bizonyult hosszú életűnek: a 2003. évi II. törvény (a továbbiakban: Btk.MIII.) számos ponton visszaállította a korábbi, liberálisabb büntetőjogi szabályzást, illetve liberalizálta a büntetőjog gyakorlati alkalmazását. E három Btk.-módosítás három különböző igazságügyi kormányzat hivatali idejében valósult meg, azok három egymástól gyökeresen eltérő hatalomfelfogás és társadalmi vízió termékei. Közös bennük, hogy a generális revízió igénye jellemezte mindegyiket: a büntetőjog-alkalmazás, a büntető igazságszolgáltatás átalakítására törekedtek. A három büntetőpolitikai kurzusváltásnak a büntető-igazságszolgáltatás működésére gyakorolt hatását a későbbiek folyamán grafikus ábrákkal és statisztikai adatsorokkal illusztráljuk. Bemutatjuk egyrészt a vizsgált évtizednyi időtartam börtönnépességének mozgását, másrészt feltárjuk a letöltendő szabadságvesztés büntetések szigorának trendjét. Külön tárgyaljuk a fiatalok büntetőjogát kialakító 1995. évi XLI. törvényt (a továbbiakban: Btk.MIV.) is, mert az az egységes szerkezetű büntetőtörvénynek egy szűkebb jogterületét képezi akkor is, ha a speciális büntetőjogi alanyok tekintetében magáról az Általános Részről van szó.

A fennmaradó módosítások kivétel nélkül főleg egyes, a Btk. Különös Részében írt tényállásokat érintettek (mindamellett az imént írt négy törvény is tartalmazott nagyszámú olyan módosítást, amelyek konkrét tényállásokra vonatkoztak, továbbá egyéb jogszabályok is módosították a Btk. Általános Részét). Ezek közül sokkal nehezebb egyeseket kiemelni. Két olyan magatartási, illetve cselekvési formát tartunk tárgyalásra érdemesnek, amelyek kriminalizálása jelenleg nemcsak a szorosan vett szakmai, hanem szélesebb társadalmi közvélemény számára is több mint vitás. A kábítószer-tényállás és a bűnszervezet büntetőjogi megítélésének utóbbi évtizedben végbement mozgását az adott szabályozó változásainak tételes elemzésével tárjuk fel. E két büntetőjogi terület egyszerre képviseli a B) és C) pont alatt kiemelt jogalkotás sajátosságait. A kábítószeres és az azokkal összefüggő emberi cselekvések büntetőjogi értékelése eminens módon támasztja alá az elemzésre kerülő három büntetőpolitikai trend által képviselt eltérő felfogást. Rámutat továbbá arra is, hogy a jogalkotó a kábítószer-jelenségre milyen közhatalmi fellépéssel kívánt reagálni az elmúlt évtizedben. A bűnszervezet büntetőjogának mozgásai pedig főként a büntetőjog alapintézményei ártértékelésének jogalkotó által vindikált igényére mutatnak rá.

A SOKARCÚ BŰNMEGELŐZÉS – I. RÉSZ

(Feljegyzések a bűnözéskontroll új tendenciáiról és angliai tapasztalatairól)¹

A bűnözéssel foglalkozó tudományokban általánosan elismert, hogy a hatvanas évektől Nyugat-Európában és Észak-Amerikában alapjaiban formálódott át a bűnözésről és annak kontrolljáról való gondolkodás. Ennek a büntetőpolitikai paradigmaváltásnak a magva az a soha nem tapasztalt hangsúly, amelyet a bűnözés megelőzésére történő hivatkozás napjaink bűnözéskontroll modelljeinek alakításában kap. A 21. század elejére a nyugati társadalmak büntetőpolitikájának legfontosabb szerveződési elvévé és rendező logikájává a bűnös magatartás, a potenciális veszélyforrások és a bűnelkövetés szempontjából releváns körülmények kontrollálása, semlegesítése és megelőzése vált. A bűnmegelőzés eufórikus retorikája azonban, ahogy azt Anglia példája is mutatja, kedvetlen tendenciákat is takarhat.

Az a gondolat, amely a bűnözés elleni küzdelem sikerének kulcsát a bűnelkövetés megelőzésében keresi, egyáltalán nem új keletű. A klasszikus büntetőjog ellenpólusaként ható pozitívizmus megszületése óta az emberrel, társadalommal és bűnözéssel foglalkozó tudományok mind inkább specializált sokasága nyújtja a bűnözés legkülönbözőbb oksági magyarázatait, egyúttal a kriminalitási probléma mérséklését szolgáló javaslatait. Ennek ellenére az utóbbi évtizedek fejleményei arra engednek következtetni, hogy mind a nyugati társadalmak bűnözéskontroll politikájában, mind pedig a kriminológia történetében a „bűnmegelőzés” minőségileg új értelmezése egy új korszakot fémjeléz. A bűnmegelőzés a kriminológia marginális érdeklődési területei közül emelkedett a tudományos kutatások elsődleges témájává és a bűnözés elleni küzdelem eszközkészletének struktúráló elemévé.

¹ Köszönettel tartozom Gönczöl Katalinnak e tanulmány első változatához fűzött építő észrevételeiért

Legyen szó akár a nemzetközi szervezetek által a nemzeti büntetőpolitikák számára támasztott elvárásokról, akár az egyes nemzetek kriminálpolitikai elképzeléseiről, a 20. század végi nyugati társadalmakban a prevenció iránti elkötelezettség általános hivatkozási ponttá vált.

Mindezek ellenére szó sincs arról, hogy az egyes nemzeti büntetőpolitikák azonos módon alkalmazkodnának a bűnmegelőzési gondolat előretörésének közös tendenciájához. A bűnelkövetésnek tulajdonított okozatiság, a megcélzott csoportok és számos egyéb szempont alapján a megelőzés elméletileg is igen sokféleképpen képzelhető el, és a kriminológiai szakirodalom nem szűkülöködik az egyes prevenciók irányzatok elemzésében, bizonyításában vagy éppen kritikájában.² Legalább ekkora jelentősége van azonban annak a változatosságnak, amellyel az egyes nemzeti bűnmegelőzési politikák válogatják, átalakítják és megvalósítják az elméletben felkínált prevenciók lehetőségei egyes elemeit. Azokkal a folyamatokkal szemben ugyanis, amelyek a nyugati társadalmakban a büntetőpolitika prevenciók szempontú újragondolását eredményezték, számos olyan nemzeti szinten ható tényező érvényesül, amely nagyon is különböző bűnözéskontroll modellek születését generálja. Elég csupán az Egyesült Államok és a kontinentális Nyugat-Európa közötti szembeötlő különbségekre utalni ahhoz, hogy világossá váljon: a prevenció fogalma meglehetősen tág teret hagy nemcsak az értelmezésre, de a preferenciákkal, ideológiával és értéktartalommal való feltöltésre is. Az adott ország bűnmegelőzése tehát csak tágabb környezetével való összefüggéseiben válhat világossá, és „nem értelmezhető függetlenül a társadalmi kontroll területén bekövetkező olyan fejleményektől, mint például a tömeges bebörtönzés gyakorlatának újjáéledése az Egyesült Államokban és Nagy-Britanniában”.³ Ami különösen nehézzé teszi a prevenció gondolatán alapuló bűnözéskontroll mai tendenciáinak feltárását, az a bűnmegelőzés értelmezési szintjeinek sokrétűsége. A zavar, amely a prevenciónak tekinthető tevékenységek és beavatkozások körének és mibenlétének meghatározása körül tapasztalható, önmagában problematikus, ennél is alapvetőbb azonban az a kérdés, hogy a bűnözés elleni küzdelem melyik szférájában helyezük el a „bűnmegelőzés” címszó alá sorolt fogalmi készletet. Minek tekintsük a bűnmegelőzést? Sajátjogú tudásanyagnak, amely a kriminológián belül a bűnözés okságának és az oksági folyamatok megszakíthatóságának tudományos ismeretét összegzi? A társadalomkontroll – tudományon nagyrészt kívül eső – politikai vetületének, amely a bűnözés elleni intézményesített és politikai logikával átítatott fellépés egy lehetséges perspektívája? Vagy a társadalmi valóságban működő, alkalmazott kriminológiából, intézményesített büntetőpolitikai dönté-

2 Ld. például a következő összefoglaló műveket: Crawford, A. (1998) *Crime Prevention and Community Safety: Politics, Policies and Practices*, London: Longman; Gilling, D. (1997) *Crime Prevention: Theory, Policy and Practices*, London: UCL Press; Hope, T. (ed.) (2000) *Perspectives on Crime Prevention*, Aldershot: Ashgate.

3 Hughes, G. (1998), *Understanding Crime Prevention: Social Control, Risk and Late Modernity*. Buckingham: Open University Press, 14. p.

sekből és a mindennapi élet szféráiban spontán kifejlődő technikákból összeálló gyakorlatnak? A megfelelő értelmezési szint megválasztása azért sem mindegy, mert a kriminológiai szakirodalomban a bűnmegelőzés konceptualizálása és rendszerezése során a szerzők java része csak az olyan prevenció célú vagy ilyen következményekkel járó cselekvéseket vizsgál, amelyek kívül esnek a büntető igazságszolgáltatás körén.⁴ Tekintettel a két szféra jelentős szerkezeti különbségeire, eltérő logikájára és nem utolsósorban a róluk felhalmozott tudásanyagra, a specializáció tudományos értelemben mindenképpen indokolt. Amennyiben azonban bűnmegelőzési politikákról vagy a gyakorlatról folyik a diskurzus, ezek nem értelmezhetőek a büntető igazságszolgáltatás prevenció szerepének figyelembe vétele nélkül. Nemcsak arról van szó, hogy a harmadlagos megelőzés területén milyen és mennyire hatékony tevékenységet fejthet ki az állami politika és a hozzá kapcsolódó intézményeik sora. Legalább ennyire fontos, hogy számos esetben a büntető igazságszolgáltatáson kívül és az azon keresztül megvalósított bűnmegelőzés, ha csak rejtett és közvetett módon is, de szorosan összefonódik.

Annak ellenére, hogy ebben a tanulmányban elsősorban a politikai és tudományos értelmezési szintről, és kevésbé a gyakorlatról van szó, a maga létező teljességében a bűnmegelőzés mindhárom aspektust magában foglalja. Többek között éppen ez a többrétűség magyarázza a bűnözéskontroll elmúlt harminc évben bekövetkezett fejleményeinek komplexitását: teória, politika és gyakorlat szoros összefonódása rajzolja ki azt a keretet, amelyben a bűnmegelőzés karaktere és napjainkban érezhető jelentősége kibonthatóvá válik.⁵

A bűnözéskontroll és környezetének változása: a jóléti államtól a kockázati társadalom elméletéig

A második világháború után kialakuló jóléti társadalom- és büntetőpolitikát a gondoskodó állam lehetőségei és képességei körüli eufória határozta meg. Az egyén boldogulásáért és a társadalmi problémák feloldásáért felelősséget vállaló állam – az általános gazdasági fellendülés, a szociáldemokrata politikai retorika és az emberrel foglalkozó tudományok erőteljes támogatásával – a korábban

⁴ Különösen az angolszász kriminológián belül figyelhető meg egy erős specializálódási folyamat, amelyben elvált egymástól a büntető igazságszolgáltatás hatásainak, illetve a büntetőjogi felelősségre vonást megelőző prevenció vizsgálata. A harmadlagos prevenció ezzel levált az első kettőről, és a visszaesés tanulmányozása egy jól lehatárolható, a büntető igazságszolgáltatás kriminológiájához kapcsolódó tudományterületté vált, magába foglalva az olyan kérdéseket, mint a pártfogó felügyelet vagy a közösségi büntetések preventív lehetőségei. Ezzel szemben „bűnmegelőzés” címszó alatt az angolszász szakirodalom csaknem kizárólagosan a büntető igazságszolgáltatáson kívüli, még a társadalmi élet mindennapi tereiben kifejlesztett megelőzés eszközeit és perspektíváit tárgyalja.

⁵ Hope (2000) i. m.: Introduction

ismeretlen mértékű beavatkozás intézményrendszerét építette ki. A felismerés, hogy az egyes társadalmi problémák egymással szorosan összefüggnek, és az ideológia, amely szerint az államnak kötelezettséget kell vállalnia e problémák megoldásában, a társadalomkontroll teljes eszköztárában visszaköszöntek. A jóléti szolgáltatások által alakított gazdaságpolitika a piac kedvezőtlen hatásaitól volt hivatott az egyént védeni, a társadalompolitika intézményrendszere pedig a társadalmi egyenlőtlenségek mérséklését és a szociális biztonság megteremtését célozta. Ami a büntetőpolitikát illeti, a jóléti állam logikáját itt az elkövető felelősségének enyhítése és az elkövetéshez vezető okok orvosolhatóságába vetett hit jellemezte. Eszerint a bűnelkövetés tünet, annak szindrómája, hogy a társadalmi esélyegyenlőség az elkövető szocializációjában hiányosan valósult meg. A bűncselekményben megnyilvánuló „veszélyesség” tehát az elkövető felelősségén kívül esik, ehelyett olyan hátrányos társadalmi helyzetre vagy szocializációs zavarokra vezethető vissza, amelyek orvoslása a szakértők hada által megtámogatott jobbitó célú állami beavatkozás feladata. Amennyiben pedig a bűncselekmény tünet, és okai ily módon diagnosztizálhatóak, nyomban mellérendelhető a „kezelés” is, amelynek kézenfekvő terepe a büntető igazságszolgáltatás és a büntetés-végrehajtás. Ebből a logikából azonban az is következik, hogy – mivel a probléma orvoslásának sem szükséges időtartama, sem szükséges módszere nem határozható meg pontosan előre – az eredményes kezelés a büntetőjog hagyományos garanciális eszközeinél jóval rugalmasabb keretet kíván meg. A határozatlan tartamú büntetések, a büntetés-végrehajtásban szükség szerint igénybe vehető kezelési módszerek a büntetőjogi garanciarendszer fellazulását eredményezték.

A büntetőjogi garanciák gyengülése és az ebből fakadó jogsérelmek szaporodása az egyik jele annak a válságnak, amellyel a jóléti büntetőpolitika, és tágabban az egész jóléti állam a hatvanas években szembesült. Túl azon, hogy a kezelési modell rendkívül költséges volt, nem váltotta valóra a hozzá fűzött reményeket sem. A határozatlan tartamú szabadságvesztések nemcsak az eljárási jogok súlyos sérelmét eredményezték, de számuk növekedése a börtönnépesség drasztikus emelkedéséhez, a börtönviszonyok romlásához, végeredményben pedig börtönlázadásokhoz vezetett. A bűnelkövetés okságának elkövető-központú megértéséhez és kezeléséhez való ragaszkodás ugyanakkor kizárta az áldozatot a büntetőpolitika szempontjai közül. Egészen a hetvenes évekig sem az áldozattá válás folyamata, sem annak az oksági rendszerben betöltött szerepe, sem pedig az áldozat szükségletei nem szerepeltek a kriminológia és a büntetőpolitika érdeklődési területei között. Az az egyensúly-zavar, amely a bűnözéskontrollt ennek eredményeként szükségképpen jellemezte, a jóléti büntetőpolitika válságának egyik legfontosabb tünete.

A bűnözés, különösen a visszaesők által elkövetett bűncselekmények számának folyamatos növekedése aláásta az elkövetők kezelésének hatékonyságába vetett hitet, és rávilágított a rehabilitációs modell alapvető ellentmondásaira.⁶ A kriminalitás növekedése, párosulva a jóléti kiadások egész

rendszerét megrázó gazdasági válsággal, felszínre hozta az egyéni felelősség elmosódásának minden hátulütőjét is: miközben megroppant az állam képessége arra, hogy polgárai boldogulását egymaga biztosítsa, a jóléti állam „függőségi kultúrájának”⁷ eredményeként az egyén képtelenné vált saját sorsa irányítására. A gondoskodó állam és az azt eredményező egyéni felelőtlenség tehát nemcsak csődöt jelentett a társadalmi problémák hathatós kezelésében, de immár morálisan és gazdaságilag is tarthatatlanná vált. A hetvenes évektől megjelenő bűnözéskontroll modell egy olyan társadalmi, gazdasági és kulturális mintázatot tükröz, amely a jóléti állam válságára reagálva bontakozott ki. Az egyéni felelősség koncepciójának visszaállítása alaposan átalakította az egyén és állam viszonyának értelmezését. A büntető igazságszolgáltatás pozitivista gyarmatosítása ellen az emberi jogi mozgalmak és a neoklasszikus büntetőjog indítottak támadást, és ugyan a büntetőjogi felelősségre vonás rendszere nem vált mentessé a kriminológia által beépített elemektől – mint a fiatalokúak külön igazságszolgáltatása vagy a pártfogó felügyelet –, az egyént az állami paternalizmus túlhatalmával szemben védő garanciarendszer újra uralkodó szerephez jutott. Az individuális felelősség azonban nemcsak a büntetőjogban, hanem szélesebb társadalmi kontextusában is strukturáló elemmé vált. Központi kategóriaként funkcionál a kibontakozó globalizált neoliberális piaci modellben, amely országoként eltérő mértékben ugyan, de a jóléti juttatások drasztikus leépítését eredményezi. Az állam nem kíván többé teljeskörű felelősséget vállalni sem az egyén boldogulásáért, sem pedig a társadalmi problémák megoldásáért. A bűnözéskontroll vonatkozásában ez azt a felismerést jelenti, hogy az állam nem képes egymaga, pusztán a büntető igazságszolgáltatás intézményrendszerével hatékonyan szembeszállni a bűnözés okozta problémákkal. Az a felelősségtelépítés,⁸ amelynek során az állam a társadalmi élet mind több szereplőjét vonja be a bűnözés elleni küzdelembe, a napjaink bűnözéskontroll modelljének kialakulásához vezető folyamat egyik meghatározó jellemzője. Ezzel párhuzamosan ugyanakkor lejátszódik egy másik, hasonló relevanciával rendelkező átalakulás is: a bűnözés kérdésének politikai prioritássá válása.

Amikor a bűnözés növekedése, kilépve hagyományos közegekből, az alsóbb osztályokból eléri a középosztályt, és a bűnözés „mindennapi társadalmi tény”⁹ lesz, alapjaiban változik meg a kriminalitással szembeni társadalmi attitűd. Ez egyfelől életmódbeli váltást jelent, a bűnözés ugyanis immár olyan hétköznapi kockázat, amely minden más kockázathoz hasonlóan védekező és elkerülő

6 Ld. pl. Gönczöl, K. (1977), A rehabilitációs ideológia „csődje”: börtönreformok az amerikai kontinensen. *Jogtudományi Közlemény*, 12.; Szabó, A. (1993), *Igazságosan vagy okosan?* Budapest: Akadémiai Kiadó.

7 Murray, C. (1990), *The Emerging British Underclass*. London: Institute for Economic Affairs.

8 Garland, D. (2001), *The Culture of Control*. Oxford: Oxford University Press, és Garland, D. ((2000), ‘The Culture of High Crime Societies’, *British Journal of Criminology*, 40:347-75.

9 uo.

magatartást kíván: riasztók és záruk felszerelését, biztonsági őrök alkalmazását, drágább biztosítás kötését.¹⁰ A szituációs bűnmegelőzés¹¹ terjedésének és a bűnözéskontroll privatizációjának korszaka ez. Ezzel összefüggésben felértékelődik a biztonság fogalma, az a társadalmi szinten jelentkező igény, amely a biztonság mind teljesebb garantálását várja az államtól. A növekvő bűnözés következtében erősödő bűnözési félelem, amely azonban hamarosan a média és a bűnözésről szóló nyilvános diskurzus által gerjesztett mesterségesen motivált mechanizmussá válik, megváltoztatja a közvélemény szerepét és politikai befolyását.¹² A jóléti állam büntetőpolitikáját meghatározó, elkövető iránti szimpátia eltűnik. Helyére az áldozattal való azonosulás, az áldozat mint morális hivatkozási pont kerül, amely alulról induló társadalmi mozgalomból válik a bűnözéskontrollról szóló tudományos és politikai diskurzus egyik legfontosabb elemévé és bűnmegelőzési prioritássá.¹³ Ezek a társadalom keresztmetszetében végbemenő változások politikai rangra emelik a bűnözés elleni küzdelmet, aminek azonban országonként jelentősen eltérő következményei vannak.

Általános tendencia, hogy a bűnözéskontroll – szemben a jóléti társadalmakban tapasztaltakkal – két, egymással párhuzamos szférában működik. A bűnözési kockázat csökkentésére való törekvés az egyének államtól független önvédelmi képességének fokozását eredményezi, egy olyan, a magán-szférában funkcionáló bűnmegelőzést, amely az állami garancia hiányában is képes védelmet nyújtani, és amelyet az állam egyébként – a felelősségtelepítés logikája szerint – jelentősen támogat. Nem feltétlenül csak az egyéni védekezés eszközei tartoznak ide, hanem azok a civil társadalomban

- 10 A kockázatkezelésről mint működési logikáról és a kockázati társadalom kiemelkedéséről ld. különösen Garland, D. (2000), (2001) i. m., Beck, U. (1992), *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: Sage; Giddens, A. (1991), *Modernity and Self-identity*. Cambridge: Polity; Bauman, Z. (1997), *Postmodernity and Its Discontents*. London: Polity; (2001), *Community: Seeking for Safety in an Insecure World*. Cambridge: Polity.; Hope, T. – Sparks, R. (eds.) (2000), *Crime, Risk and Insecurity: Law and Order in Everyday Life and Discourse*. London: Routledge.
- 11 „Sztuációs bűnmegelőzésnek” azokat a technikákat hívjuk, amelyek közvetlenül a bűnalkalmak felügyeletére irányulnak, vagy egyébként megnehezítik, illetve „ráfizetésekké” teszik az elkövetést. Technokrata jellege ellenére a szituációs megelőzésnek komoly elmélete van, ami mögött ugyanúgy az elkövető-központú bűnözéskontrolltól való elfordulás húzódik meg, mint a viktimológia előtérbe kerülése esetében.
- 12 A bűnözéstől való félelemről szóló diskurzus az Egyesült Államokból ered, hamarosan azonban szétterjed a teljes nyugati világban, erkölcsi alapot nyújtva a zéró tolerancia politikák mellett érvelésre. Garland, D. – Sparks, R. (2000), ‘Criminology, Social Theory, and the Challenge of Our Times’, in D. Garland – R. Sparks (eds) *Criminology and Social Theory*. Oxford: Clarendon. Ezt támasztja alá a Broken Windows-elmélet is, amely többek között a kisebb deliktumok félelemgerjesztő hatására hivatkozva javasolja az azok elleni korai és szigorú fellépést. Wilson, J. K. – Kelling, G. L. (1982), ‘Broken Windows’, *The Atlantic Monthly*, March: 29-38.
- 13 Míg a politika szintjén az áldozat szempontjainak fokozottabb figyelembevétele közvetlenül a társadalmi elvárásokból ered, a tudomány az áldozattá válás jellemzőinek és okozatiságának feltárásával járul hozzá ahhoz, hogy a sértett-központú elemek a bűnmegelőzés komplexumába bekerüljenek. Különösen nagy szerepe van ebben a többszörös viktimizáció sajátosságaira vonatkozó ismeretanyag kibővülésének. Sparks, R. (1981), ‘Multiple Victimization: Evidence, Theory and Future Research’, *Journal of Criminal Law and Criminology*, 72:762-78.

szerveződő mozgalmak is, amelyek akár morális alapon, karitatív módon vesznek részt a bűnözés elleni küzdelemben. Másrészt a bűnözés kérdésének átpolitikálódása az állami bűnözéskontroll sajátos arculatát alakítja ki. A büntető igazságszolgáltatás túlterheltsége és mindinkább megnyilvánuló alkalmatlansága a kriminalitási probléma kizárólagos kezelésére, illetve a bűnözési kockázat csökkentésére vonatkozó társadalmi igény együttesen eredményezik azt a hangsúlyeltolódást, amelynek következtében a büntetőpolitikai súlypont a megelőzésre helyeződik át. A megelőzésre, amely immár nem csupán a visszaesés, hanem a társadalom különböző szféráiban működve az első elkövetés preventívóját is jelenti, és amely már nemcsak az elkövetőt, hanem az áldozatot és a bűnalkalmat is megcélozza. Attól függően azonban, hogy milyen elvárásokat fogalmaz meg a közvélemény, milyen kulturális beágyazottságok alakítják a bűnözésről alkotott képet, mennyiben került sor a jóléti állam leépítésére, és milyen mértékben következett be a bűnözéssel foglalkozó tudományok és a politika szakítása, a bűnözés kontrolljának politikái rendkívül sokféle stratégiát követhetnek. Ez utóbbi szempont különösen figyelemreméltó, hiszen az akadémiai kriminológia és a büntetőpolitika napjainkban tapasztalható divergálása számos esetben szakadékot hoz létre a tudomány által javasolt és a politika által követett bűnmegelőzési perspektívák között. Így míg a kriminológia fő sodra, ragaszkodva kutatási eredményeihez és a bűnözés összetett okságáról felhalmozott ismereteihez az integrációs, közösségen alapuló, de az egyén jogait tiszteletben tartó, jellemzően társadalompolitikai megelőzés eszközeit javasolja, a politika ettől gyakran gyökeresen eltérő megoldásokat választhat. A bűnmegelőzés éppúgy jelenthet hosszú távú, a bűnözés komplexitását és az elkövető-áldozat-bűnalkalom hármásának egyensúlyát messzemenően figyelembe vevő, stratégiai szemléletben kidolgozott intézményrendszert, mint a bűnözéskontroll rövid távon költséghatékony, technokrata megvalósítását vagy akár bűnözési félelem kedvezőtlen tendenciáit meglovagoló „punitív populizmust”¹⁴ és zéró toleranciát.

A fenti áttekintésből is sejthető, hogy napjaink bűnözéskontroll tendenciáinak értékelése, éppen azok erős értéktöltete miatt, nem lehet mentes bizonyos szubjektivitástól. Még ha a mintázat és trendek egyértelműek lennének is – de nem azok –, akkor sem lenne egyszerű feladat annak megítélése, hogy reménykedve, avagy kritikusan fogadjuk-e a bűnözés elleni küzdelem új fejleményeit. A bűnmegelőzés szükségszerűen beavatkozást, méghozzá nem is kis mértékű beavatkozást jelent az egyének és a társadalom életébe, és mint ilyen, nem mentes bizonyos belső ellentmondásoktól. A továbbiakban az uralkodó bűnmegelőzési eufória meglehetősen kritikus olvasatáról lesz szó, annak ellenére, hogy önmagában rendkívül pozitív fejleménynek tartom a preventív idea térnyerését.

14 Bottoms, A. E. (1995), 'The Philosophy and Politics of Punishment and Sentencing' in C. Clarkson -R. Morgan (eds.) *The Politics of Sentencing Reform*. Oxford: Clarendon. Meg kell azonban jegyezni, hogy ez a tendencia erőteljes formában csak az Egyesült Államokban és az utóbbi években Nagy-Britanniában jellemző.

A kritika tárgyául szolgáló veszélyforrások illusztrálására több okból is jó példa az angol büntetőpolitika alakulása az elmúlt évtizedekben. A bűnözési statisztikáit tekintve Európa élmezőnyébe tartozó Anglia a bűnözéskontroll szempontjából egyfajta átmenetet képez a kontinentális Európa és az Egyesült Államok között, bár sok tekintetben inkább hasonlít az utóbbira, mint az előbbire. Ugyanakkor az elmúlt negyven évben felhalmozott lenyűgözően sokszínű angol kriminológiai elmélet és gyakorlat vitathatatlan befolyást gyakorol nem csupán a nemzetközi szervezetek bűnmegelőzési koncepcióinak alakulására, de az egyes nemzetek büntetőpolitikájára is.¹⁵

(folytatjuk)

15 Anglia vezető szerepe a bűnmegelőzés elméletének és gyakorlatának kialakításában nem utolsó sorban annak köszönhető, hogy mind az elmélet, mind pedig a gyakorlat jelentős része a kormányzati szféra közvetlen közelében született meg, ami értelemszerűen magával vonta az állam folyamatos és nagymértékű támogatását. Paradox módon azonban éppen ez magyarázza azt a szakadékot is, amely napjainkban az „állami” és az attól egyre inkább elforduló „akadémiai” kriminológia nézetei között tátong.

HANGALAK ÉS JELENTÉS ÖSSZEFÜGGÉSEI: ALAKVÁLTOZATOK, ALAKPÁROK – 4.

„Minden szerszámnak, eszköznek lelke van, ami másként annyit jelent, hogy tökélye. A szavaknak is. Magától ez aligha mutatkozik meg, mint ahogy a mesterember dicsérte szekerce is otromba tárgy lehet a hozzá nem értő kézben. Ha ama szekerce és ama mester ugyan összeillett, azzal a szekercével olyan dolgokat lehetett faragni, ami másoknak gyönyörűségére szolgált. Így az igaz szavak révén jutott és jut tovább az emberiség. S mindez csak akkor szakad meg, amikor az ember útja is megszakad.”
(Szakonyi Károly)

Folytatjuk az alakpárok szemlélését, a névsorban következőkkel.

lelketlen – lélektelen

„A *lelketlen* vádlott nem bánta meg durva, erőszakos tettét, még a tárgyaláson is rezzenéstelenül, *lélektelen* arccal hallgatta a vádiratot.” Példamondatunkból egyértelműen kiténik a két szó erős jelentéskülönbsége. Jóllehet, mindkettő a *lélek* alapszóból származik, a *lelketlen* szinonimája a ‘szív-telen, gonosz, kegyetlen’; míg a *lélektelené* a ‘közönyös, fásult, unott, érzéketlen’.

lényeges – lényegi

Ha nem is túl *lényeges*, de mégis *lényegi* eltérés van e két szavunk jelentése és használati köre között egyaránt. A *lényeges* a társalgási nyelv közkedvelt elemévé vált, szinte valós jelentéskörén

(számottevő, perdöntő) kívül is gyakori divatszó lett, már-már a *fontos* szó szerepét átvéve. A *lényegi* (középponti értékű, legfontosabb jellegzetességet hordozó, megnyilvánító) melléknévvel inkább a tudományos, illetve a választékos stílus él. Megkülönböztetett használatuk tehát indokolt.

magyarosan – magyarán – magyarul

E szép hármasság tagjainak meglehetősen közeli a jelentése, ám mégis vannak – nem is csupán árnyalatnyi – eltérések közöttük, amelyek okán nem cserélhetők föl a használatban.

A *magyarosan* a nyelvhasználatban három jelentéssel is bír:

1. (nyelv) a magyar nyelv szabályainak, használati szokásainak megfelelően (beszél, ír, tolmácsol, fordít);
2. (életmód) magyar szokás szerint cselekszik (öltözik, viselkedik);
3. (jellem) kertelés nélkül, egyenesen, becsületesen, nyíltan közöl valamit, mond véleményt, reagál.

A *magyarán* jelentése az előző harmadikhoz áll legközelebb, ám az utóbbi időkben a 'rövidebben szólva' jelentés is hozzátapadt.

A *magyarul* használati köre az előbbi első jelentés, a 'helyes, kifogástalan nyelvhasználat' árnyalattal bővülve; ill. a 'nem más nyelven', hanem éppen magyarul való kommunikáció tényszerű jelölésére is ez az alkalmas.

másolat – másodlat

E két alaknak teljesen elkülönült mind a jelentése, mind az előfordulásuk jellegzetes nyelvi rétege. A *másolat* a köznyelv szava, valamely egyedi, eredeti szövegnek, ábrának, műalkotásnak, fényképnek, de bármely anyagi létezőnek kettőzésével, többszörözésével (másolásával) létrejövő példánya. Olykor előfordul 'önálló utánpótlás' jelentésben is.

A *másodlat* a hivatalos nyelvi rétegben használatos; jelentése: „(elvesztett) hivatalos iratnak az eredetivel pontosan egyező, egyenlő értékű példánya” (Magyar Értelmező Kéziszótár, Akadémiai K., 2003.).

mégiscsak – mégis csak

A beszédben, a hangzó nyelvben is erőteljesen elkülönül e két alak, mivel az egybe írandó és együtt hangoztatott határozószó erős indulati töltésű, már-már inkább indulatszó-, avagy módosítószó-jellegű, jóllehet jelentése a *mégissal* azonos: „No, ez már *mégiscsak* elviselhetetlen!”

A *mégis csak* viszont két különálló határozószó: „Noha jól tudta, az idézésben 10 óra szerepelt, *mégis csak* 11 körül óvakodott be a tárgyalóterembe”.

mellékeltten – mellékelve

Magyarosabb is, gyakoribb is a *mellékelve* határozói igenév: „Küldöm *mellékelve* a csekket”. A hivatalos, ill. a jogi nyelv mégis jobban kedveli a *mellékeltten* határozószói alakot: „*Mellékeltten* megküldjük a határozat hiteles másolatát”. Egyes vélemények szerint ennek használatát a *mellékelt* (ábra stb.) szavunk (állandó szókapcsolat része, befejezett melléknévi igenév) gyakorisága is támogatja analógiás hatásával.

minden nap – mindennap

Az egybeírt változat összetett időhatározó szó, a ‘naponta’ jelentést hordozza: „*Mindennap* korán úszik egy jót, aztán megy munkába”.

A külön írt változat viszont ‘az összes nap’ jelentésben használatos: „*Minden nap* rezonál valamely holdállás hatására”.

A változatok –i képzős származékai hasonlóképpen elkülönülnek: „Fontos volt számára *mindennapi* megbízatása, hogy az újságot áttekintse. ~ E szomorú szerdán *minden napi* megbízatását (telefonügyelet, portaszolgálat, levélbontás) nehezére esett teljesíteni”.

munkanélküli – munka nélküli

Az egy szóba írott változat főnév, összetett szó, egy (sajnos, növekvő) társadalmi réteget jelöl. A külön írt melléknévi értelmű névutós szerkezet jelzői helyzetben áll: „A segély a *munkanélküli munka nélküli* jövedelme.”

nemcsak – nem csak – ne csak

Az ellentétes kötőszóként használatos *nemcsak* a *nemcsak...hanem...is* kötőszó-együttes tagja. „A program kidolgozásához *nemcsak* a kriminalisztikában jártas külső céget, *hanem* komplex szemléletű belső erőket is igénybe kell venni.” Még akkor is része e szerkezetnek, ha a közlésben nincs megformáltan jelen a többi tag: „A jó közbiztonságot *nemcsak* a jó földerítés teremti meg. Erre szolgálnak...” A *hanem* kötőszó helyett állhat a *de* is, ez a fokozottabb, erőteljesebb ellentétet emeli ki: „A fiókvezető *nemcsak* kiállította a pénzmosás gyanúját jelző bejelentőlapot, *de* szóban is azonnal jelezte főnökének, így ő nem vádolható mulasztással”.

Külön írva a *nem csak* egy tagadó- és egy módosítószó egymás mellé kerülése, nincsenek szerkezeti viszonyban: „Ő még hátrányos helyzetűnek *nem, csak* kevés jövedelműnek tekinthető”.

Ugyancsak mindig külön írandó a tiltó forma: „*Ne csak* ígérd, teljesítsd is!”

null – nulla

Két-három évtizede, a sportnyelvben hirtelen terjedő *null* alak ellen heves nyelvi harc indult. A latinból jött jövevényszavunk 'semmi', 'zéró', '0' jelentésben él, beilleszkedve a magyar hangzásvilágba. A csonkított *null* viszont németből való szükségtelen átvétel. A szaknyelv olykor élt vele, ezt a nyelv gazdaságosságra törekvő belső rendje talán az összetett szavakban némileg indokolta: *nullszaldós*, *nullszéria*, *nullpont*. Ám mára a szaknyelvi kifejezések is inkább a latin alakot kedvelik: M0-s (emm-*nullás*), *nulla* megoldás, *nulladik* óra, *nulladik* hatvány, a termodinamika *nulla* föltétele.). A köznyelvben helyet kapott a szó pejoratív, metaforikus használata, ami szintén ezt a megfelelőbb változatot szaporítja: „Ez az alak egy nagy *nulla*”, „Ez a tette erkölcsi *nullává* süllyeszti”. Manapság a sportnyelv is gyakrabban él már újra a helyesebb formával: „A lesújtó eredmény: öt-*nulla* a vendégcsapat javára”. A következőkben e „*nulla-pontról*” folytatjuk a szemeztést.

VÁLOGATÁS A SZAKIRODALOMBÓL

Büntetőjog

- GÁL LÁSZLÓ – NAGY ANDRÁS Informatika és büntetőjog. PTE ÁJK,
Pécs, 2006.
- FENYVESI CSABA – HERKE CSONGOR
MÉSZÁROS BENCE (SZERK.) Bizonyítékok. Studia Iuridica 139. Tiszteletkötet
Tremmel Flórián egyetemi tanár 65. születésnapjára.
PTE ÁJK, Pécs, 2006.
- GÁL LÁSZLÓ – NAGY ANDRÁS Informatika és büntetőjog. PTE ÁJK, Pécs, 2006.
- GÖNCZÖL KATALIN – KEREZSI KLÁRA
KORINEK LÁSZLÓ – LÉVAY MIKLÓS Kriminológia – Szakkriminológia. CompLex Kiadó,
Bp., 2006.
- NYIRI SÁNDOR A rendőrségi törvény kommentárja. Lezárva: 2006.
jún. 1. Duna Palota és Kiadó, Bp., 2006.
- RÁCZ JÓZSEF Kvalitatív droggutatások budapesti droghasználók
között. Pszichológia és Társadalom. L'Harmattan,
Bp., 2006.
- TREMMEL FLÓRIÁN Bizonyítékok a büntetőeljárásban.
INSTITUTIONES JURIS. Dialóg Campus Kiadó,
Bp.-Pécs, 2006.

Gazdasági jog

- BALOGH ZOLTÁN A gazdasági társaságok iratmintatára.
Lezárva: 2006. szept. 15. CompLex Kiadó, Bp., 2006.
- GÁL JUDIT (SZERK.) Társasági és cégjogi iratmintatár. HVG-ORAC
Lap- és Könyvkiadó Kft., Bp., 2006.
- TOMKA BÉLA Magyar pénzüzetek a kezdetektől az államosításig.
HVG Kiadói Zrt., Bp., 2006.

Közigazgatási jog

- HORVÁTH M. TAMÁS Közmenedzsment. INSTITUTIONES JURIS.
Dialóg Campus Kiadó, Bp.-Pécs, 2006.
- PATYI ANDRÁS (SZERK.) Közigazgatási jog II. Közigazgatási hatósági eljárásjog.
INSTITUTIONES JURIS, Dialóg Campus Kiadó,
Bp.-Pécs, 2006.

Munkajog

- BANKÓ ZOLTÁN – BERKE GYULA
KISS GYÖRGY Munkajogi kézikönyv 2006. SALDO Rt.,
Bp., 2006.
- BREZNAY TIBOR (LEKT.) A munkajog nagy kézikönyve. Lezárva: 2006. szept. 30.
MERITUM sorozat. CompLex Kiadó, Bp., 2006.
- CZITÁN GÁBOR – GUTASSY ATTILA
RALF WILDE Termékbiztonság az Európai Unióban.
TÜV Rheinland Akadémia Kft., Bp., 2006.

Polgári jog

- BOÓC ÁDÁM (SZERK.) A Polgári Törvénykönyv magyarázata. V. Öröklési jog.
Magyar Hivatalos Közlöny Kiadó, Bp., 2006.
- GYERTYÁNFY PÉTER (SZERK.) A szerzői jogi törvény magyarázata.
Lezárva: 2006. okt. 13. CompLex Kiadó, Bp., 2006.

KAPA MÁTYÁS – SZABÓ IMRE

UDVARY SÁNDOR A Polgári Perrendtartásról szóló 1952. III. tv. magyarázata I-II-III. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Bp., 2006.

TÓTH GABRIELLA Élettársak. Együttélés – papírok nélkül. Lezárva: 2006. aug. 1. Infoexpressz Kiadó, Budaörs, 2006.

TÖRÖK GÁBOR (SZERK.) A Polgári Törvénykönyv magyarázata III. Kötelmi jog. Általános rész. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Bp., 2006.

Általános téma

ÁDÁM ANTAL (SZERK.) PHD tanulmányok 5. PTE ÁJK Doktori Iskolája, Pécs, 2006.

ÁDÁM ANTAL – CSERESNYÉS FERENC

KAJTÁR ISTVÁN Tanulmányok az 1956. évi forradalom és szabadságharc 50. évfordulójára. PTE ÁJK, Pécs, 2006.

ANDRÁSSY GYÖRGY – NEMESSÁNYI ZOLTÁN

VARGA TAMÁS Emlékkönyv Fülöp Miklós születésének ötvenedik évfordulójára. PTE ÁJK, Pécs, 2006.

BENISNÉ GYÓRFFY ILONA (FŐSZERK.) Magyar Jogász Egylet - Jogásznapló 2007. MJE, Bp., 2006.

BŐGEL GYÖRGY (ÉS MÁSOK) Blog-világ. Egy műfaj születése. HVG Kiadói Zrt., Bp., 2006.

DEZSÓ MÁRTA – VINCZE ATTILA Magyar alkotmányosság az európai integrációban. Lezárva: 2006. szept. 30. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Bp., 2006.

GÁL ISTVÁN LÁSZLÓ – HORNYÁK SZABOLCS Tanulmányok dr. Földvári József professzor 80. születésnapja tiszteletére. PTE ÁJK, Pécs, 2006.

ITTZÉS NÓRA (FŐSZERK.) A magyar nyelv nagyszótára I-II. Segédletek. A-Azsúroz. MTA Nyelvtudományi Intézet, Bp., 2006.

KENDE TAMÁS – SZÜCS TAMÁS (SZERK.) Európai közjog és politika. Osiris Kiadó, Bp., 2005.

KENDE TAMÁS – SZÜCS TAMÁS Európai közjog és politika. Lezárva: 2006. okt. Complex Kiadó, Bp., 2006.

- KISS DAISY A polgári per titkai. Kérdések és válaszok a Polgári perrendtartás Általános Részéből. Lezárva: 2006. jún. 30. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Bp., 2006.
- KISS ZOLTÁN A kultúra és a tömegkommunikáció jogi szabályai. Lezárva: 2006. júl. 31. L'Harmattan Kiadó – Zsigmond Király Főiskola, Bp., 2006.
- MAJTÉNYI LÁSZLÓ Az információs szabadságok. Adatvédelem és a közérdekű adatok nyilvánossága. Lezárva: 2006. nov. CompLex Kiadó, Bp., 2006.
- MEZEY BARNA (SZERK.) Jogi kultúrák, processzusok, rituálék és szimbólumok. Acta Congressuum 14., Gondolat Kiadó, Bp., 2006.
- SÁNDOR ZSUZSA Bírák könyve. Hallgatásra ítéelve. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Bp., 2006.
- SZABADFALVI JÓZSEF (SZERK. BIZ. ELN.) Publicationes Universitatis Miskolciensis Sectio Juridica et Politica. Tomus XXIV. University Press, Miskolc, 2006.
- SZABÓ KATALIN – HÁMORI BALÁZS Információgazdaság. Akadémiai Kiadó, Bp., 2006.
- TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ (FŐSZERK.) A mi Alkotmányunk. Vélemények és elemzések Magyarország Alkotmányáról. CompLex Kiadó, Bp., 2006.
- Zentai István Meggyőzéstechnika és kritikai gondolkodás a mindennapi gyakorlatban. Medicina Kiadó, Bp., 2006.
- (-) Mindentudás Egyeteme 6. Kossuth Kiadó, Bp., 2006.
- (-) Pécsi Határőr Tudományos Közlemények V. Pécs, 2006.
- (-) Pécsi Határőr Tudományos Közlemények VI. Pécs, 2006.